

Duško Bojanc

Knjiga o smislu življenja

*Med
egom
in
nebom*

© 2023, avtor.

To knjigo se sme razmnoževati ali razširjati v kakršnikoli obliki brez pisnega dovoljenja avtorja.

Vabim vas, da jo brezplačno delite.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 149921283

ISBN 978-961-07-1582-5 (PDF)

Duško Bojanc

MED EGOM IN NEBOM

Knjiga o smislu življenja

UVOD

Ta knjiga je napisana iz večne duhovne potrebe človeka odgovoriti na vprašanja: *Kaj sem? Zakaj obstajam? Kakšna je moja vloga, namen, smisel mojega obstoja?* Skratka, iz želje razumeti sebe v svetu in svet v sebi. Odgovor na vprašanje o smiselnosti življenja je za razumno bitje eksistencialnega pomena. Če nam bo uspelo odgovoriti na to vprašanje, bomo potrdili, da ima naše življenje smisel, dobili bomo moralno moč za prenašanje bremen življenja ter se poglobljeno zavedali kompleksnosti in mogoče celo lepote in veličastnosti sveta.

Velikokrat je v pogovoru, filmih in knjigah zaslediti podobne izjave, kot *življenje nima smisla* ali pa *iskati smisel življenja*.

Odgovor so skozi celotno človeško zgodovino iskali pisatelji, pesniki, filozofi pa tudi navadni ljudje v pomembnih življenjskih okoliščinah, a je vprašanje ostalo brez odgovora. Večina se zaveda, da ne pozna odgovora, in to tudi prizna (neresne odgovore, kot na primer *biti uspešen pri delu* ali *obogateti*, razumem kot zgrešene poskuse odgovora za vsako ceno, ki popolnoma zgrešijo bistvo vprašanja).

Ko sem pri svojih »zrelih« letih dojel, da je življenje že bolj za menoj kot pred mano, me je odgovor na to vprašanje začel vse bolj zanimati. Vneto sem raziskoval in ugotovil, da je na to temo že veliko napisanega, a kljub temu odgovora nisem ne našel ne dobil. Na to, zagotovo bistveno vprašanje, filozofiji ni uspelo podati enotnega, izrecnega odgovora.

A odgovor na vprašanje: »Kaj je smisel življenja?« sem dobil v naravi, povsem nepričakovano, v hipu.

Nisem sedel pred praznim listom papirja in premišljeval, o čem in kaj bom pisal. Tema, ideja, se mi je porodila sama, med sprehodom po sončni stezici travnika, obraščenega z gozdom, v miru podeželske pokrajine. V trenutku, v katerem se je zrcalilo

več kot pol stoletja lastnih izkušenj in premišljevanj, sem jasno doživel, dojel smisel svojega življenja in življenja ljudi na sploh! V enem pičlem trenutku sem dojel, da je misleče bitje, v našem primeru človek, edino bitje, ki se zaveda ne samo sebe, temveč obstoja celotnega Vesolja. A to naj bo na tem mestu samo izhodišče za bolj poglobljeno premišljevanje, ki ga predstavljam v nadaljevanju in ki bo na koncu privedlo do nedvoumnega odgovora.

Smisel življenja človeka je veličasten! Zgrešena so vsa mnenja, da življenje nima smisla!

Kakšno razsvetljenje v obliki ideje sem dobil od Vesolja – jaz, »navaden človek«, ki nisem nikoli prej niti pomislil, da bi napisal knjigo! Dobil sem poslanstvo, ki se mi ga zdi nemogoče uresničiti – podati, razširiti seme tega razsvetljenja v potrošniško in pridobitniško družbo, v ta z neštetimi nepomirljivimi nasprotji in sovraštvom razdeljen svet. V svet ega, v družbo, ki v celoti sloni na trdnih temeljih materialnega in duhovnega egoizma, naj bi posadil seme drugačnega videnja sveta – ideje o dejanskem smislu življenja slehernega človeka ne glede na njegovo veroizpoved, politično opredelitev, izobrazbo, premoženje ali socialni status ... Torej človeka, ki ga opisuje en sam atribut: misleče bitje!

Na začetku sem torej povedal jedro, izhodišče ideje, v nadaljevanju pa ga bom podrobneje opisal in razložil – tako kot je miselni proces dejansko potekal v meni. Kot slikar bom povedal takole – to je zamišljen motiv, ki mu sledi skica, oris, slika, ki ji bom postopoma dodajal barve, sence, svetlobo ...

Kot človek doživljam to knjigo kot hišo, v kateri želim živeti z družino. Izkopal bom temelje, polagal opeko za opeko in na koncu vse pokrili s streho. Potreboval bom ogromno dela, truda, znanja, majhnih poškodb in bolečin v mišicah, a zgradil jo bom!

Čustveni preblisk

Zbujam se, noč je. Misel, ki jo je prebudilo sonce, me zbujajo v zvezdnati noči. A to ni prvič! Zgodi se večkrat. Močno! Silno! Neustavljivo! Zaradi tega nisem slabe volje, srečen sem, še bolj prepričan, da me poganja do sedaj skrita veličastna resnica. Vstanem, odpravim se na dvorišče in pogledam v zvezde, ki čudovito svetijo v temi.

Kako čudovit je svet! Ob dnevnih svetlobi lahko opazujemo naravo v njenih neštetih oblikah, ponoči pa lahko občudujemo zvezdnato nebo in neskončnost, v kateri obstajamo. Morda nekje v neskončni globini teme vesolja, med neštetimi zvezdami in planeti, v nekem drugem svetu, neko zavedajočo se bitje opazuje vesolje in čuti ali premišljuje podobno kot jaz. Zavedanje nas povezuje!

Če želiš zares doživeti, začutiti neskončnost, v kateri obstajamo, to lahko dosežeš, če v temni, a vedri, zvezdnati noči vstaneš iz udobne postelje in bos stopiš iz hiše ter se pazljivo zagledaš v nebo, zvezde. To je tista resnična slika vesolja, ki jo povečini prespimo, ki jo celotno življenje hote ali nehoti spregledujemo in zanemarjamo.

V teh trenutkih se človek lahko zave enotnosti vesolja, svoje povezave z zvezdami in umeščenosti med zvezde. Za hip si poskusimo predstavljati nočno nebo brez zvezd – samo neskončno temo ...

Pogled na zvezde je zbudil duhovnost v živalskosti, omogočil nam je, da lepoto in veličastnost vidimo z duhom.

Čutim, zavedam se, da sem organski del te čarovnije neskončnega prostora in časa, da nisem samo jaz, sem veliko več, spoznanje in zavest vsega, kar obstaja! Ob rojstvu nam je v zibelko položenih več darov, ampak razviti jih moramo sami. Če tega nismo sposobni razumeti in sprejeti, bomo izgubljeni – ločeni od lastnega bistva.

Kakšen privilegij je sploh živeti in povrh tega biti še zavestno bitje! Lahko smo srečni, da imamo oči in lahko vidimo zvezde, ušesa, da lahko poslušamo simfonije, ki jih ustvarjamo, noge, da se premikamo, kamor želimo, roke, da lahko otipamo in začutimo substanco, in seveda razum, da se lahko zavedamo vsega tega. Lahko smo srečni, da, čeprav samo začasno, kolikor pač traja človeško življenje, spoznavamo in se zavedamo veličastnosti vesolja. Kar 99,9999999... odstotkov vesolja je neživa materija – prah, kamen, voda, led. Ti in jaz, mi smo nedoumljivo majhen fizičen, a živ in za povrh misleči del te veličastnosti!

Sem potomec dveh kapljic vode, pomešanih z zvezdnim prahom in obsijanih s sončno svetlobo. Neštetokrat sem živel, umrl in se znova rodil, združujoč se z drugimi geni, vedno bolj izpopolnjen in očlovečen! O, kako hitro so minile milijarde let, preden sem pridobil sedanjo obliko. Vedno sem nekaj novega, kar pa v lastnem jedru nosi sledi vseh mojih preteklih oblik.

Čutim se poslanega, da nadaljujem pot, na katero me je poslala narava.

Knjiga¹ je sredstvo, s katerim pisatelj pošilja v svet neko sporočilo, ker čuti in verjame, da je to njegova naloga, ki mu je nihče ni zadal, ampak je navdih prišel iz velikokrat neopredeljenega notranjega ali zunanjega vira, ki je v njem prižgal iskro ustvarjanja in ga postavil za posrednika med tem virom in bralcem. Pisatelj se iz človeka vsakdanjika prelevi v človeka, ki ima neko poslanstvo na tem svetu.

Duhovna potreba po pisanju in branju je tako močna v ljudeh, vse od začetka pismenosti pa do danes, da se je pisana beseda ročno prepisovala, strojno tiskala in nazadnje digitalizirala. Knjige so tiskane in brane tako v dobrih kot v zelo

¹ Pojem knjige uporabljam kot sinonim za različne medije, ki omogočajo prenos informacij, misli, idej od človeka do ljudi.

težkih časih. V obdobjih miru in neoviranega ustvarjanja pa so povzdignile razmišljanje do neslutelih višin in, na žalost, tudi globin. Moč knjige in idej, ki jih širi med ljudmi, je ogromna in tudi ključnega pomena za obstoj in razvoj civilizirane človeške družbe.

Občutek navdiha je tako močan, da pisanje in deljenje od narave podarjenega sporočila čutim kot izvirni smoter lastnega rojstva. Poleg tega sem dojel, da raziskovanje lastnih misli, ki so subjektiven odsev sveta, predstavlja užitek in zabavo. Jasno opredeliti in izraziti misli je oblika sodelovanja in poskus usklajevanja z Vesoljem – omogočiti Vesolju, da se izraža skozi moj jaz, da se skupaj z mano uči o sebi in se samospoznava.

Čutim se privilegiranega, da sploh imam možnost pisanja in filozofiranja. Srečo imam, da sem vsaj trenutno v neki duhovni oazi sredi puščave upanja. Čutim, kako knjiga raste v meni kot seme drevesa, ki se mu razraščajo veje, listi, plodovi, semena ... Toliko nesrečnih ljudi sploh nima možnosti premišljevali o drugem kot morda koščku hrane, kozarcu čiste vode, ali bodo sploh doživeli naslednji dan. Na žalost je pa veliko tudi takih, ki imajo dovolj, preveč, a se drogirajo, opijajo, objestno obnašajo in zapravljajo neštete možnosti, ki so jim dane.

Na naše življenje ne vplivajo samo knjige, ki jih preberemo sami, temveč mogoče še v večji meri knjige, ki jih preberejo drugi.

Ideje težijo k nadgradnji, ne zmorejo mirovati. Spreminjajo se, ker se nenehno spreminjajo dosežki človeka, življenjski pogoji ter raven znanj in ozaveščenosti. So pod vplivom nenehne dinamike, preizkušanja, spreminjanja, zavrnitve ali vnovične potrditve, dopolnjevanja in rojstva popolnoma novih, včasih tudi radikalnih idej. Zaradi tega je modro preučevati ideje iz preteklosti, se učiti iz preteklih izkušenj, ne pa jim nekritično slediti in jih sprejemati kot nekaj dokončnega in nespremenljivega.

Postopoma, kot da bi se svital dan po dolgi, temni noči, so različne ideje, navkljub vsem nasprotovanjem in oviram, vedno našle svojo pot in mesto. Velikokrat so se rojevale dobesečno v bolečini, krvi in trpljenju. Knjige, ki so prinašale nove ideje, so uničevali, zažigali, prepovedovali, pogosto najbolj takrat, ko so govorile resnico ali korenito spreminjale obstoječe duhovno stanje. Avtorje so zapirali v ječe, mučili in nemalokrat umorili, pogosto v javnosti. Knjige so za določene posameznike ali skupine lahko zelo nevarne, ker v družbi širijo tako ljubezen kot sovraštvo, znanje, upornišvo in še marsikaj drugega, nemalokrat so naznanilo in celo vzrok velikih družbenih sprememb.

Vse to naj bi sprejeli v poduk, da je treba vsaki ideji dati priložnost ter je ne zatirati in ne zavračati brez tehtnega premisleka, poštene, s predsodki neobremenjene in poglobljene obravnave.

Razumevanje sporočil knjige in avtorjevega sporočila seveda ni enoznačno. Različni bralci lahko različno razumejo pomen besedila, bistvo tega, kar je avtor želel sporočiti. Bralec razume tekst na podlagi svojih intelektualnih izhodišč, ki so nujno bolj ali manj drugačna od vseh drugih, seveda tudi avtorjevih. Če so že na začetku branja nekatere trditve ali dejstva v nasprotju z njegovimi izhodišči, bo bralec nehal brati ali pa bo še naprej *ugotavljal same bedarije* in verjetno prej ali slej vseeno nehal z branjem. Namen knjige je dosežen, ko sta pisatelj in bralec duhovno usklajena.

Knjiga, napisana v iskreni nameri širjenja neke misli, ideje, sporočila, ima že v začetku to prednost, ker *misli in govori* eno, v nasprotju s knjigami, ki imajo osnovni »navdih« v denarnem zaslužku in pridobivanju publicitete. Ob pisanju z namenom pridobivanja denarnega zaslužka se včasih nehote pojavijo nepričakovane ugotovitve, ki prispevajo k neki »višji« ideji. V tem primeru imajo tudi takšna »profitna« dela nek višji dosežek, kot je bil zastavljen sprva.

Na svetu je trenutno več kot sedem milijard ljudi. Pred nami jih je živelo milijarde in milijarde. V enem trenutku, ko se mi je prikazala ideja, sem pomislil: *Ali še kdo premišljuje podobno kot jaz?* Ali je sploh mogoče, da sem popolnoma osamljen v tej ideji? Le nekajkrat sem, kljub intenzivnemu raziskovanju, zasledil podobno miselnost.²

² V določenih knjigah Nietzscheja, Kanta, Spinoze, Giordana Bruna, še posebej pa Denisa Diderota sem zasledil nekatera zelo podobna stališča, a nikoli jasno izražena. Vedno sem iskal še nekaj za piko na i, vendar tega nisem našel. Zato izpostavljam dve zame dragoceni mnenji, ki sta me utrdili v prepričanju v smiselnost lastne presoje:

“A human being is a part of the whole, called by us ‘Universe’, a part limited in time and space. He experiences himself, his thoughts and feelings as something separate from the rest – a kind of optical delusion of his consciousness. The striving to free oneself from this delusion is the one issue of true religion. Not to nourish it but to try to overcome it is the way to reach the attainable measure of peace of mind.” (Goodreads, 2021a)

»Človek je del celote, ki jo imenujemo »vesolje«, del, omejen v času in prostoru. Samega sebe, svoje misli in občutke doživlja kot nekaj, kar je ločeno od ostalega – neke vrste optična prevara njegove zavesti. Prizadevanje osvoboditi se te zmote je vprašanje resnične vere. Iluzije ne smemo negovati, temveč jo poskušati premagati, saj je to način, da dosežemo dosegljivo mero duševnega miru.«

– Albert Einstein

“As I see it currently, the role of life in the universe is to reflect on the universe, to grant the universe itself a consciousness of sorts. Without life, galaxies would twirl and stars would shine but no one would appreciate the grandeur of it all. Thus, the Universe strives to create life, and to develop intelligence, so that the Universe itself can be known, appreciated, and perhaps loved.” (*The Meaning Of Life*, 1988: 36)

»Rekel bi, da je vloga življenja v vesolju ta, da se vesolje v njem zrcali in pridobi svojevrstno zavest. Brez življenja bi se galaksije vrtele, zvezde bi sijale, vendar se nihče ne bi zavedal veličastnosti vsega tega. Vesolje se trudi ustvariti življenje in razviti inteligenco, da bi ga spoznali, sprejeli in morda imeli radi.«

– Eric Chaisson, *Cosmic Dawn*

Pred vami ni znanstveno delo ne rezultat raziskovanj, uporabe znanstvenih metod in podobno. Je predvsem čustveno doživetje, povezano z osnovno logiko in znanjem, ki sem ga z veliko hvaležnostjo in navdušenjem pridobil od prednikov, učiteljev, sodobnikov. Zavedam se, da tudi ni primer briljantnega pisateljskega sloga in forme, njegova posebnost je v vsebini, izvirnem zornem kotu duhovnosti. Imam ga za svoje življenjsko delo, izpolnitev namena lastnega življenja.

Pridobljena spoznanja, ki sem jih začutil kot najvišji dar narave, so močno vplivala na potrebo deljenja le-teh z drugimi ljudmi.

Verjemite, to je popolnoma izvirno videnje smisla življenja, različno od vseh, kar sem jih našel v številnih knjigah, ki obravnavajo podobno tematiko. A zagotovo vsebuje tudi misli, podobne mislim mnogoterih mislecev, katerih knjige sem prebral. In ravno to je bistvo izvirnosti te knjige. Mnogi so že prišli zelo blizu bistvu, dostikrat sem pomislil, da bo že naslednji stavek pojasnil, razkril smisel življenja ... a se to ni zgodilo!

Kot ljubiteljski slikar sem v nekem trenutku začutil tudi potrebo, da pišem, odkrijem in dojamem, kaj določene oblike predstavljajo, njih vsebino. Slikarstvo je nezavedno iskanje ne samo lepote, temveč tudi vsebine v oblikah, ki jo upodabljajo. Celotna oblika človeka, njegovega telesa, predstavlja izključno funkcionalne zmogljivosti, ki jih človek potrebuje za uresničitev lastne umestitve znotraj Vesolja. Oči, nos, ušesa, usta, roke, noge, možgani ... predstavljajo usklajene funkcionalnosti, ki nas povezujejo z okoljem in naravo ter nam omogočajo, da obstajamo kot avtonomen del narave. Njihova oblika in bistvo sta pogojena in prilagojena sobivanju, interakciji z vsem, kar nas obdaja.

Iz ene ideje, enega stavka navdiha in zavedanja se razveja veličastno drevo, ki kot listje neprestano poganja in poraja nove in nove misli, ki rastejo do zvezd. Presenečen nad tem se vse bolj zavedam, koliko nepovezanih in globokih misli je v nas, ki

potrebujejo samo nek začetni impulz, da jih poveže v prej nevidne sklepe in dognanja.

Z gorečnostjo berem knjige pisateljev, pesnikov, filozofov in v njih iščem modrost, misli o dobrem, o resnici. Občudujem dejavnost človeškega duha. Občudujem misli ljudi, ki jih na tem svetu ni že več sto ali tisoč let. Med njimi in nami je nepretrgana vez, ki jo ohranja pisana beseda, knjiga, slika, glasba.

Hvala Sokratu, Platonu, Aristotelu, Pitagori, Descartesu, Erazmu Rotterdamskemu, Nietzscheju, Kantu in vsem drugim neomenjenim mislecem. Hvala prevajalcem in založnikom, ki ste prenesli njih ideje do naših knjižnic, do današnjih dni. Že mnogo let jih ni na svetu, a njihova miselnost živi in napaja človekovo duhovnost. Mi smo tisti, ki moramo nepretrgano kontinuiteto miselnosti ohraniti in prenesti naprej, vedno premišljajoče, ocenjujoče, dopolnjujoče in po potrebi spreminjajoče. Hvala Michelangelu Buonarottiju, Mozartu, Beethovnu, Čajkovskemu, Vivaldiju, Bachu, van Goghu in vsem neomenjenim umetnikom, ki ste polepšali naše življenje, ki ste veličastnost Vesolja približali človeku!

Ne znam si predstavljati sveta brez vaših idej in stvaritev. So duhovni prostor v fizičnem človeku, kjer so se zbrale najbolj vzvišene duhovne vrednote celotnega Vesolja.

Dejansko bogastvo, zakladi človeštva niso v trezorjih bank, na borzah in trgih, temveč v knjižnicah, galerijah in koncertnih dvoranh, na internetu ...

Človeka v resničnem pomenu besede najdemo edino v duhovnosti, vse zunaj duhovnosti je živalsko! Duhovnost je edino, kar razlikuje človeka od živali. Biološko sta človek in žival podobna v konceptu – ena glava, telo, udi, organi, kri ... A razlika v bistvu ni jasno razvidna, če opazujemo posamezno žival in posameznega človeka. Razlika se jasno pokaže, šele ko opazujemo dosežke neke posamezne živalske vrste in dosežke človeštva. Življenje živali se le malo in postopoma spreminja iz

generacije v generacijo. Pri človeštvu so razlike v življenju med generacijami, v določenih obdobjih, velikanske.

Duhovnost je lepa, samo v njej lahko najdemo duhovni mir. V duhovnosti ni bojev, zavisti, ni požrešnosti ne bahanja. Je iskanje lepote, resnice in harmonije. Svet še ni nastal iz kaosa, še vedno nastaja, se razvija, teži k usklajenosti in harmoniji vseh svojih delov. In duhovnost sama nastaja iz kaosa živalskih nagonov, neznanja in egoizma, kot oplemenitenje človeka ob njegovem postopnem usklajevanju z naravo. Naša naloga za prihodnost je ustvarjalno sodelovati v procesu prehoda iz kaosa v harmonijo. Nujno je, da ljudje uskladijo medsebojna razmerja in svoje razmerje do narave. Beseda *harmonija* pomeni usklajenost različnosti. V človeški družbi poteka usklajevanje z nepisanimi pravili in pisanimi zakoni. Pravila in zakoni pa se morajo nenehno spreminjati, dopolnjevati, usklajevati, ker se vse spreminja. Obstajajo tudi mednarodno pravo in pravila, a se povečini izvajajo po načelu *kdo ima večjo sekiro*. Gre za dolgoročen proces, ki nam zaradi svoje nedorečenosti in nedokončanosti povzroča veliko gorje in trpljenje.

Ko (če) bomo medsebojne odnose uskladili z drugimi ljudmi, bo (če bo) nastopilo obdobje harmonije. Človek bo lahko živel življenje skladno s svojimi dejanskimi potrebami, a nihče ne bo škodoval drugim in naravi več, kot je nujno, in bo tudi prispeval, kolikor bo le lahko. In prav zaradi medsebojnega usklajevanja se moramo nujno zavedati o smislu ne samo lastnega življenja, ampak življenja nasploh. Če je dojemanje *osebnega smisla* v nasprotju z uresničevanjem smisla drugih, je nemogoče uskladiti medsebojna razmerja, ustvariti harmonijo iz kaosa. In samo upamo, da bo naša duhovnost, duhovnost vseh ubrala pravo pot. Težko si mislimo, čeprav se ne zdi nemogoče, da se duhovnost razvija tisoče, milijone let, da bi na koncu uničila samo sebe, naredila samomor? Ali je samouničenje skrajni cilj duhovnosti?

Med pripravami na pisanje, v osebnih pogovorih z znanci in prijatelji o obravnavani temi, sem na svoje veliko presenečenje ugotovil, da jo nekateri zelo težko razumejo, dojamejo, kaj šele da bi jo sprejeli! Pošteno povedano, večine ljudi podobne teme sploh ne zanimajo. A kar je tu napisano, ima svoje občinstvo – ljudi, katerim ne zadoščajo samo jelo, pijača in telesni užitki.

Občutek sem dobil, da navidezno nenavadna nova ideja samodejno sproži izrecno odklonilno držo, podobno kot jo sproži odziv obrambnih teles v krvi na neznano bakterijo. Uvideven, kritičen odziv je povsem razumljiv, medtem ko je agresiven, nekritičen odziv *zatreti v kali* na žalost bolj pravilo kot izjema. Če nisi že dokazano priznan pisatelj, tudi znanci in prijatelji enostavno ne morejo dojeti in sprejeti, da lahko ustvariš nekaj omembe vrednega. Pika!

A notranji glas mi govori, da se je za to idejo vredno boriti ter žrtvovati lastni mir in sproščenost. Na nek način sem podoživel nerazumevanje, kot so ga doživeli mnogi nosilci novih idej, pri čemer niso vsi vedno tudi preživeli.

Zavedam se morebitnih nelogičnosti in napak, ki jih bom v tej knjigi z veliko verjetnostjo zapisal, a te bodo majhen, diskreten papirni »spomenik« moji osebni zmotljivosti in seveda nepopolnosti. To tveganje zavestno sprejemam v gorečnosti, ki me preganja in žene naprej. Tudi pri znanih mislecih sem prebral veliko napačnih trditev, neresničnosti, zmot in celo neumnosti, največkrat zaradi nepoznavanja dejstev v času njih življenja. Navkljub vsemu te ljudi občudujem, ker so sploh razmišljali o našem svetu in Vesolju in tudi nam prenesli duh in ideje prejšnjih časov.

Še bolj kot razmišljanje posameznikov občudujem pogoje v družbi (zavedajoč se tudi nekaterih njenih slabosti), v kateri se je rodila in neovirano razvijala in živela filozofija.

Da bi človek poglobljeno razmišljal, potrebuje pogoje, ki jih v sodobnem egoistično-tekmovalnem svetu ni, oziroma jih posameznik lahko najde le, če jih lahko ustvari sam. Pogrešam

to vzdušje, ki je v današnji potrošniški družbi potisnjeno na rob, je bolj eksotika kot resno upoštevana vrednota.

Prispodoba konja, ki igrivo in neovirano razkošno teče po travnikih, me najbolj spominja na bistvo filozofije. Mislim brez omejitev, ker imam razum, je kot teči, ker imam noge. Ne samo pasti se na travniku, to je nujnost – ampak teči – v tem je lepota in smisel lepote.

Zavedam se tudi, da so posamezniki ustvarjali v veliki duhovni temi, ob svetlobi sveče in so navkljub temu ustvarili neprecenljive duhovne dosežke.

Do leta, ko sem bil rojen, 1959, še noben človek ni videl celotnega planeta Zemlje. Vsi so že videli Sonce in Luno in zvezde, a nihče planeta, na katerem živimo. Nekaj podobnega je, kot je usoda samega človeka: vidimo vse druge ljudi, a sebe samega (v *živo*) nikoli v življenju ne ...

Ni bilo fotografij, posnetkov Zemlje. Kmalu potem, 12. aprila 1961, jo je na lastne oči videl prvi človek – Jurij Gagarin. Dne 20. julija 1969 je Neil Armstrong kot prvi človek stopil na površje Lune. Potem je še veliko ljudi poletelo v orbito, izstreljenih je bilo veliko število satelitov, vesoljskih sond, ki so nam poslali ogromno število fotografij Zemlje in drugih planetov v osončju. Od leta 2018 lahko prek interneta spremljamo neposreden video prenos videnja Zemlje iz vesolja prek kamer, nameščenih na mednarodni vesoljski postaji, ki že leta kroži v Zemljini orbiti.

Džingiskan, Atila, Aleksander Makedonski, Cezar, Napoleon, Hitler in drugi osvajalci nikoli niso imeli priložnosti videti dejanske razsežnosti, celote in lepote našega planeta. Pred sabo so imeli bolj ali manj natančne zemljevide, izrisane na koži ali papirju, na njih pa niso bile prikazane potrebe in čustva ljudi. Na podlagi njihove tovrstne omejene predstave so izhajali vojne, bojišča, prekrita z nešteti trupi in pohablenci, prst, prepojena s krvjo, in nato še zlato v zakladih, tudi slava? Slava, ki jo občuduje neumnost! Nobenega trdnega stika z resničnostjo,

rastlinstvom, živalskim svetom, smislom človeka. Imeli so samo megleno predstavo iz najglobljih ravni podzvesti in si želeli podrediti ali uničiti druga ljudstva.

Mi danes lahko, a le če se zares potrudimo, vidimo veliko več in se zavedamo na višji ravni kot naši predniki, prestopimo še eno stopnico in se še bolj približamo idealu človeka.

Slabih sedemdeset let v večtisočletni zgodovini človeštva obstaja dejanska možnost, da majhno število ljudi odredi in udejani popolno jedrsko (ali biološko) uničenje človeštva in narave. Ta katastrofična možnost zahteva drugačno percepcijo sveta, kot je bila v preteklosti – gre za nujnost.

Tako kot vsi se tudi sam zavedam lastne minljivosti, ampak zdaj jo sprejemam lažje, kot navidezno krut, a nujen in smiseln blisk in njega izginotje v vesoljni neskončnosti. Če bo ideja, ki je delim z vami, našla svoje mesto v zavesti vsaj nekaterih, bo smiselnost mojega in vašega obstoja potrdila sebe samo.

RAZUMEVANJE IN DOŽIVLJANJE SVETA

RAZLIČNO DOJEMANJE SVETA IN NUJNOST NADGRADNJE PERCEPCIJE

Na vprašanje, ali obstaja smisel življenja, lahko odgovorimo pritrdilno ali nikalno. A zares pogost je tudi odgovor *Ne vem*. Odgovora ni enostavno podati; treba je bolje premisliti, se bolj poglobiti v problem. Kaj meniš ti, spoštovani bralec? *Da*, *Ne* ali *Ne vem*? Izjava *Me ne zanima* ne sodi v to knjigo.

Temu vprašanju se sicer bolj posvečam v posebnem poglavju o smislu življenja. A sedaj želim ponuditi razmislek, zakaj podajajo različne osebe različne odgovore na isto vprašanje. Vsekakor je bistven razlog v subjektivnosti vsakega posameznika. Subjektivnost je samo drugi izraz za nepopolnost in omejen obseg informacij, s katerimi vprašani razpolaga in jih je sposoben smiselno obravnavati.

Vsak človek sebe in svet, ki ga obkroža, nujno razume in doživlja različno. Posamezniki smo v zelo različnih okoljih izpostavljeni različnim virom informacij in vsak izmed nas vidi samo delno, majhno, omejeno sliko (dela) sveta, ki oblikuje našo osebnost, naš odnos do sveta in posledično naše delovanje.

Naša čutila za vid, sluh in otip so rezultat delovanja narave, posledica interakcije z naravo. In čeprav mnogi filozofi dvomijo v realnost našega zaznavanja, se ta dvom nanaša predvsem na intelektualno sposobnost razumevanja resnično zaznanega. Naj to ilustriram s primerom. Vidimo Luno, a s čutili ne moremo oceniti, koliko je oddaljena, koliko je velika, iz kakšne snovi je. Vidimo Lunine mene, a s čutili ne moremo doumeti, kaj je njihovo bistvo. Ali na primer Sonce ... Na podlagi čutov bi lahko domnevali, da je bližje kot Luna, ker sta sončni sijaj in toplota veliko močnejša kot Lunina. Torej pravilno zaznavamo, a ne razumemo – to je že miselna obravnava pojavov. Poleg

omejenosti prostora in števila pojavov, ki so nam dosegljivi, je največji razlog za nepravilno dojemanje ravno na področju miselne obravnave zaznanih pojavov. V resničnem svetu to povzroča in omogoča neslutene zmote in manipulacije. Resnica je ena sama, zmot je lahko nešteto.

Svet je vse bolj kompleksen, vse bolj soodvisen, povezan, globalen. In ker se vse nenehno spreminja, so za urejanje razmerij, uskladitve življenj vseh ljudi potrebna nova in nova pisna ali nenapisana pravila. Pravila pa ne izboljšujejo življenja ljudi, če je percepcija tistih, ki jih določajo, nepravilna oziroma neskladna z resnico.

Misleča bitja in delovanje družbe mislečih bitij ne more delovati brez idej. Prisiljeni smo si ustvariti ideje, svoj pogled na svet. In ideje, ki so bolj ali manj podoba idealnega sveta, kakršnega si želimo, smo ustvarili iz nujnosti. A naše ideje so nepopolne, ker ne razumemo vsega, hkrati pa hrepenimo k spoznanju, ki ga imenujemo resnica. Resnica je razumevanje pojavov takšnih, kot dejansko so. In resnica velikokrat ni takšna, kot si želimo. Ideje je treba zaradi tega nujno izpopolnjevati, tako da se bo razvila ena nova, vseobsegajoča ideja, nov pogled na svet. Smo sužnji idej, podrejenih čustvom in željam, včasih veličastnih, včasih nesprejemljivih za druge.

Človek, ali katerokoli misleče bitje, podobno tehnični meri razmerje med lepim ali grdim, dobrim ali slabim. Če je tehnika neuravnovešena, namenoma ali nenamerno, bo rezultat meritev neresničen. Doživljanje sveta človeka, rojenega nekje na severu, v mrzlih in oblačnih pokrajinah, se seveda razlikuje od doživljanj človeka, ki živi ob morju, v milih klimatskih razmerah, in potem tudi od tistega, ki odrašča v puščavi, kjer sonce neusmiljeno seva ter so voda in rastline prava redkost in dragocenost.

Pogoj za pravilno interpretacijo je pravilna percepcija, razumevanje bistva pojavov. Med percepcijo (zaznavo in razumevanjem) ter interpretacijo (tolmačenjem, poustvarjanjem)

obstaja trdna povezava. Mogoče najlažje lahko preizkusimo lastno sposobnost interpretacije (tokrat grafične), tako da poskusimo narisati portret ali pokrajino ali kompleksnejši predmet in potem s polno posvečenostjo poiščemo razlike med modelom in risbo. Še bolje je za mnenje zaprositi neko drugo čimbolj kompetentno osebo. In ta oseba naj bi se potrudila in podala tudi čimbolj natančno opredeljeno mnenje (ki ni v slogu *odlično* ali *sploh ni podobno ...*).

Oglejmo si risbe, ki jih rišejo otroci. Ugotovili bomo, da so njihove risbe bolj ali manj nerodne, z odraščanjem pa se bodo izboljševale. Tisti, ki jih risanje zanima, se bodo risanju še bolj posvetili in poglobili vanj, tako se bosta model in risba vse manj in manj razlikovala. In to posvečanje ali poglobljenost je bistveno za usklajevanje misli (risbe) z resnico (modelom). Ta primer naj nam pomaga pri kritični presoji lastne zmogljivosti razumevanja in interpretacije.

Predstavljajmo si naslednjo situacijo: miš, mačko, ki preži na miš, in človeka, ki opazuje to dogajanje. Miš je s hrbtom obrnjena in ne vidi mačke, mačka vidi miš, a ne vidi nas, mi pa vidimo miš in mačko, ne vidimo pa sebe. Mogoče kdo drug opazuje tudi nas?

Opisano situacijo lahko prenesemo tudi na družbo. Eni vidijo samo to, kar se neposredno nanaša na njih, drugi vidijo širšo sliko in želijo iz tega iztržiti nekaj zase, tretji pa želijo razumeti ne samo prve in druge, temveč tudi sebe in druge ter smisel celotnega dogajanja.

Svet doživljamo tako na nezavednem nivoju – s čutili (vidom, sluhom, otipom ...) – kot tudi na nivoju zavedanja (učenje, mišljenje ...). Iz zmesi nezavednega in zavednega se izoblikujejo intuicija in čustva, ki so še vedno osnovno izhodišče za vedenje posameznika.

Enim se zdi svet krut, drugim lep, tretjim veličasten ... v neštetih različicah. Pojmi *krut*, *lep* in *veličasten* so namreč bolj

intuitivni in čustveni atributi kot pa razumski, a so hkrati neločljivi od razuma, ker jih lahko opredelijo le misleča bitja.

Resnično doživljanje in razumevanje sveta ter posledično naš odnos in delovanje, nas lahko pripeljejo do veličastnih dosežkov ali pa nas pahnejo v (samo)uničenje. Kreativna bitja smo, ki lahko ustvarimo svet, prijazen do ljudi in tudi do narave; ker eno pogojuje drugo.

Na vseh koncih sveta, med vsemi ljudstvi, je potreba po zavedanju celote ena najpomembnejših življenjskih iztočnic. Povsod se že tisočletja gradijo veličastni templji, cerkve, mošeje, sinagoge in drugi verski objekti kot izraz občutenja, zavedanja in občudovanja Celote, ki jo na različnih območjih različno doživljajo, imenujejo in častijo. Velikost in posvečenost, umetniški navdih ter koncentracija materialnih dobrin in dragocenosti nemo pričajo o razsežnosti in kompleksnosti razmerja med človekom in Vesoljem, pa naj bo to poimenovano tako ali drugače. Na žalost je nasprotno neresnično doživljanje in tolmačenje Celote še vedno neusahljiv vir sovraštva, krvavih spopadov in vojn.

Zaradi svoje inteligence so ljudje zelo vpliven dejavnik na Zemlji, a so zaradi napačnega dojemanja sveta hkrati tudi zelo moteč. In to napačno dojemanje, percepcijo in posledično delovanje je treba spremeniti in uskladiti z naravo. Največji vzrok nesreče človeka, ljudi v našem svetu, je nepravilno, z resnico neskladno razmišljanje in posledično delovanje.

V zgodovini sta obstajali dve reprezentativni veliki civilizaciji, zibelki dveh popolnoma različnih, nasprotnih družbenih vrednot, ki ju najboljše ponazarjata dva zgodovinska spomenika: Kolosej v Rimu in grški amfiteater v Epidavru.

Rimljani so zgradili (kolosalni!) Kolosej. Poleg tradicionalnih gladiatorskih iger so se tu odvijale številne druge predstave, kot so lažne morske bitke, lovi na živali, usmrčitve, poustvaritve znamenitih bitk in drame na osnovi klasične mitologije. Usmrčitve ljudi in živali so bile zabava za množice

ter vir prihodkov za državo in trgovce s smrtjo. Človek kot negacija človeka!

V času grške antične civilizacije je zrasel amfiteater v Epidavru, veliko gledališče, v katerem so igralci izvajali tragedije, komedije in satire, na katerih sloni celotna zahodna kultura. V amfiteatru v Epidavru je, lahko rečemo, človek učlovečen in očlovečen.

Rimska civilizacija je razvila pravno ureditev, znano kot rimsko pravo, ki je urejalo razmerja v družbi in iz katerega izvirajo sedanji pravni sistemi. Grška civilizacija pa je zibelka filozofije, vesoljne in svetovne miselnosti ter vir etike. Torej, če imamo možnost izbire, je od našega zavedanja in odločitve odvisno, kaj bomo gradili v prihodnosti, rimske koloseje ali grške amfiteatre.

Že pred rimsko in grško civilizacijo je obstajala velika in močna civilizacija v Egiptu. Za seboj je pustila veličastne piramide, ki poleg vprašanja, kako so sploh zgrajene, zastavljajo še eno pomembnejše vprašanje: Zakaj so zgrajene? Vemo, da so bile grobnice namenjene zveličanju vladarjev in utrjevanju oblasti. A ko globlje premislimo, lahko podvomimo o smiselnosti tovrstnih gradenj. Mogoče jih lahko razumemo kot enega največjih nesmislov in tudi spomenikov nesmislu, egu, napačni percepciji sveta? Danes, ko nam ves čas grozi nevarnost ekološke katastrofe, jedrskega samouničenja, je nujna zavest, primerna današnjemu času.

Nepopolnost informacij, odsotnost želje po resnici, egoizem in manipulacija ali enostavno nesposobnost poglobljenega premisleka onemogočajo resnično dožemanje sveta takšnega, kot dejansko je. Treba se je potopiti pod očem vidno gladino zaznavnega in z vidika sinteze znanosti in etike poskušati razumeti dejanskost.

Svet postaja vse bolj kompleksen. Za neoviran potek življenja vseh ljudi, in ne samo posameznikov, moramo zlepa ali pa zgrda ustvarjati vse več pravil o medsebojnih odnosih in

vedenju, a tudi o odnosu človeka do narave. Namen opredeljevanja pravil je uskladitev medčloveških odnosov, a tudi odnosa ljudi do narave. To je dolgoročni cilj in dokler ga ne bomo uresničili, bomo žrtve trpljenja in nesreče. Uskladiti moramo človekovo vedenje do narave in ne obratno.

Človeška civilizacija lahko propade, če je premalo Ljudi, a tudi, če bo premalo živali ali rastlinstva! Sliko sveta lahko »izostrimo« (vidimo jasneje) in resnično razumemo s pomočjo procesa spoznavanja, ki ga nadgrajujemo z učenjem, preučevanjem, premišljevanjem in deljenjem znanj. Predpogoj je, da si to zares želimo, drugače je nemogoče! Možnosti pridobivanja informacij so zaradi svetovne komunikacijsko računalniške povezanosti neprimerljivo večje kot kadarkoli prej v zgodovini. Širša slika lahko oplemeniti naš Jaz in ga približa resnici. Omogoča nam, da spoznamo in prepoznamo resničen pomen predmetov, pojavov, odnosov in dogodkov v svetu.

Osnovne telesne lastnosti vseh ljudi so v svojem bistvu enake; a pokrajina, v kateri človek in njegovi predniki prebivajo, izoblikuje odtenke v barvi kože, zgradbi telesa, poraščenosti in seveda duhovnosti. Te dedne značilnosti so zelo trdožive; če se temnopolti človek ali pa človek »svetle« polti preseli v kraje, kjer je avtohtono prebivalstvo »drugačne polti«, bodo še generacije ohranile »prineseno polt« in tudi nekatere druge, tudi duhovne značilnosti. To kaže, da veliko opredeljujočega, značilnega dobimo od prednikov, podedujemo že ob rojstvu.

Doživljanje sveta se je razvijalo postopoma, skozi generacije. Prve oblike življenja so čutile samo ugodje ali neugodje (toplo ali hladno, vlažno ali suho ...). Toplota je bila nekaj prijetnega, hladno pa neprijetno. Ugodje je bilo nekaj, kar je pospeševalo življenje, neugodje pa tisto, ki ga je oviralo. Ščasoma so se razvili oči za svetlobo, ušesa za zvoke, nos za dihanje in vohanje, noge za premikanje ... Čutna percepcija se je postopoma razvijala kot odziv na okolje, za boljše prilagoditev naravi. A ta boljša prilagoditev oziroma uskladitev

z naravo je prijala oz. koristila samemu živemu organizmu. In iz te usklajenosti z naravo se je pri mislečem človeku skozi stotisočletje postopoma razvil pojem *dobrega*.

Intenzivnost in obseg doživljanja sveta lahko razdelimo na tri ravni:

- pasivno (podobno snu, vegetativno, mehansko, nezavedno) – rastline, živali, človek;
- nagonsko (nujnost – aktivno, čuteče) – živali, človek;
- zavestno (duhovno, razumsko) – človek.

Na tem mestu bom poskušal podati odgovor na vprašanje: Kaj je starejše – kokoš ali jajce? Menim, da je jajce starejše, seveda v drugačni, manjši obliki, a verjetno so se iz te majhne lupine, ki vsebuje klico življenja, postopoma razvile ne samo kokoš, temveč tudi vse druge živalske oblike.

Na pasivnem nivoju je odziv organizma na okolje zelo omejen, vezan na en prostor; vse, kar potrebuje, prejema (črpa) iz okolja. Na ugodne vplive se odziva z rastjo, nima pa aktivnih samoobrambnih mehanizmov, ščiti se s kamuflažo, smradom ipd. Sem sodijo rastline; npr. cvetlice se odpirajo in fizično obračajo proti soncu ter se zaprejo, ko se stemni. Proces je navidezno mehaničen. V podobno »prvotno« pasivno stanje se živali in človek »vrnejo« vsako noč. Ko spimo, se vsa čutila »izklopijo«, čutimo samo ugodje ali neugodje. Približno tretjino življenja prespimo, prebijemo v pasivnem stanju; medvedi prespijo več zimskih mesecev, »vegetirajo«.

Mobilni organizmi se nagonsko premikajo skozi prostor in aktivno jemljejo iz narave. Vseh sestavin, potrebnih za obstoj, ne dobijo pasivno, temveč so jih prisiljeni aktivno iskati in loviti, ker potrebujejo veliko več snovi, kot so na razpolago v stanju pasivnega bivanja. Razvite imajo aktivne samoobrambne mehanizme; v primeru ogroženosti se skrijejo, zbežijo ali pa napadejo. Nagonsko živijo živali – ribe, ptiči, žuželke, kopenski rastlinojedi in plenilci ...

Človek se je začel postopoma »prebujati« iz pasivnega in potem še nagonskega stanja (nikoli pa ju ne more opustiti) ter je napredoval na kakovostno bistveno višji nivo – sveta ni več samo čutil, ampak se ga je začel razumsko zavedati. Prej se je človek prilagajal svetu, nato pa si je začel svet z zavedanjem prilagajati sebi. In to zavedanje bo opredelilo usodo človeštva. Naša sposobnost in potencial, da razumemo celoten proces, kaj je v skladu z Vesoljnim in kaj ne, bo naša usoda. Svet ni naša lastnina, od katere lahko samo jemljemo, kolikor želimo, in jo prilagajamo lastnim željam, ampak samo toliko, kolikor resnično potrebujemo.

Zavedanje se razvija postopoma – od najbolj enostavnih logičnih sklepov, poskusov in napak postaja vse bolj in bolj obsežno in kompleksno. Zavest in znanja so nastajali in nastajajo na vseh koncih sveta, kjer živi človek. Eni so začeli obdelovati kovine, drugi so udomačili živali, tretji nekaj tretjega, pojavile so se obrti in zelo različna področja znanja o različnih stvareh. Nihče ne ve vsega in iz različnih spoznanj so nastali tudi različni pogledi na svet. Preden smo se razvili v misleča bitja, smo čutili in nagonsko »vedeli« vse, kar je potrebno v boju za preživetje. Ko pa se je začel naš proces zavedanja, smo vstopili na popolnoma neznano področje, začeli smo se zavedati okolice, širše slike. In nismo vedeli nič. Začetki miselnosti so se ohranili v mitih, poskušali smo tolmačiti svet, ki nas obkroža, a ni nam uspevalo. Ogenj je bil čudež, strele in grmenje v atmosferi pa jeza nadnaravnega bitja. A ni šlo za bitje, temveč za naravne pojave, fizikalne zakone in medsebojni vpliv naravnih substanc.

Področje in obseg zavedanja se neprenehoma širita iz neposrednega okolja na širša območja, na celotno zemeljsko oblo in naprej v vesolje. Živali nagonsko zaznavajo le tisto, kar je nujno potrebno za obstoj – mačke zaznavajo miši, ptiče, vodo, zaklonišče ... za njih pojem *vesolja* ne obstaja. Človekova misel pa prodira vse globlje in vse dlje v višino, k bistvu.

Zaradi številnih različnih vplivov na posameznika se poenoteno razumevanje vseh ljudi zdi nemogoče. V preteklosti so ljudje na podlagi čutne percepcije doživljali Zemljo kot ravno ploščo in to mnenje je bilo sprejeto tudi kot uradno stališče družbenih avtoritet. Danes vemo, da je Zemlja okrogla, ker je znanost ugotovila tisto, kar nam čutna percepcija ne omogoča. Samo s čutili je nemogoče zajeti in razumeti bistvo sveta. Vidimo in čutimo zelo majhen del, le majhen košček ogromnega mozaika sveta, ki je v naši neposredni bližini. Samo s čutili ni mogoče fizično zajeti celotnega sveta, različnih pokrajin, narave in ljudi ter dojeti, da je Zemlja okrogla ipd. S prirojenim vidom ne zaznamo vseh zvezd in galaksij, ki jih ponuja nočno nebo. Šele ko smo iznašli teleskop, smo se začeli zavedati, da je nebesnih teles veliko več, kot jih lahko vidimo s prostim očesom. Poleg tega vse življenje preživimo sklonjene glave, ker ne moremo gledati neposredno v Sonce.

Slika sveta je veliko bolj kompleksna in večja od majhnega, omejenega dela, ki ga osebno zaznavamo. Celoto lahko vidimo le duhovno, spoznavajoč jo s pridobivanjem in deljenjem znanj z drugimi ljudmi. Več kot sedem milijard ljudi je več kot štirinajst milijard oči in več kot sedem milijard različnih videnj sveta. Če se zavedamo in hkrati ne razumemo resničnosti (celote) sveta, pomeni, da ne razumemo sebe, drugih ljudi in narave. Posledično je naše delovanje do sebe, drugih ljudi in narave neusklajeno z Vesoljnim redom ali »Najvišjim dobrim«, kot so ga imenovali v antiki.

Večina ljudi ni zadovoljna s sedanjim stanjem sveta. Večina ni zadovoljna niti s svojim lastnim telesom – rad bi bili višji, nižji, bolj suhi, bolj debeli, lepši, rad bi imeli daljše noge, manjši ali večji nos in še in še ... Veliko pri tem ne moremo spremeniti, ampak nekaj omejenega le lahko naredimo za svoje telo, nekaj malega pa tudi za svet. A če pomislimo na lastno duhovno sliko sveta, lahko ugotovimo (vendar samo, če smo iskreni), da je na tej sliki marsikaj nejasnega, napačnega in tudi, da marsičesa

primanjkuje. Najbolj učinkovito bi bilo zjasniti, izostriti in dopolniti to duhovno sliko, kar bi zagotovo pozitivno vplivalo na vse našeto – na trezno dojemanje sveta, sebe in duhovnosti. In vse bomo lažje sprejeli, brez strasti, takšno, kot resnično je – in pri tem ni prostora za malodušnost in razočaranje, temveč samo za razumevanje in kljub vsemu grdemu tudi za občudovanje.

Če na eni strani predpostavimo resnično stanje, na drugi pa različna stališča različnih ljudi, bomo ugotovili, da je delno nepopolno znanje ali enostranskost osnovni vzrok neustreznega (različnega) razumevanja sveta in posledično intelektualnih in fizičnih konfliktov. Tega se je treba vedno zavedati, ko (se) odločamo o pomembnih dejanjih.

Kot posledica omejenega doživljanja sveta so se pojavile enako omejene, a različne ideje, z združevanjem več tovrstnih idej pa ideologije, ki so seveda omejen, torej neresničen odsev sveta v mislih različnih ljudi in skupin. Ideologije so, kljub svoji nepopolnosti, začasno nujne za oblikovanje in udejanjenje odnosov v družbi. In ker obstaja več različnih ideologij, prihaja vedno do nesoglasij in praviloma tudi do fizičnega bojevanja za uveljavitev ene same ideologije v praktičnem življenju. Tudi v »najboljši od vseh družb« je veljavna samo ena osnovna ideologija, ki se ji ne sme oporekati, čeprav ima vsaka družba resne slabosti ter ne upošteva nobenih drugih mnenj in argumentov. A mnenja lahko ignoriramo, dejstev pa ne. V tem kontekstu so vse obstoječe države avtoritarne. A tudi »najboljša od vseh družb« se bo nujno morala spremeniti (korigirati, preoblikovati, uskladiti s svetom), če želi obstati oz. se razviti v resnično dobro družbo.

In čisto vsaka ideologija je nujno potrebna tudi nenehne kritične presoje, še posebej tista, v katero Ti goreče verjameš. Verjetno ni popolna; zavedaj se, da je začasna; premisli o njej in jo razširi in poglobi. Upajmo, da bo sčasoma, največkrat zaradi zelo slabih lastnih izkušenj, ki so predvsem posledica

nepopolnosti in omejenosti ideologij, prišlo do širjenja soglasja o resnično skupnih idejah človeštva in narave.

Resnica je celotna slika, celoten mozaik in ne samo njeni posamezni deli. Resnica je v celoti.

VELIKE ZMOTE

Posledica nepopolnega, neresničnega razumevanja sveta so zmote – popačen pogled na svet. Problem je, ko ljudje aktivno delujejo v skladu z neresničnimi izhodišči, torej napačno ravnaajo. Zaradi napačne percepcije zastavljajo napačne cilje, ki povzročajo osebno ali družbeno škodo in so vir duhovnega nezadovoljstva, tudi če so potrebe telesa popolnoma zadovoljene.

V preteklosti je človek živel v zmoti, da se sonce in luna vsak dan in vsako noč na novo rojevata ali nekaj podobnega. Strele in grmenje so doživljali kot elementarni strah ali mogoče kot jezo nadnaravnega bitja.

A tudi danes človekovo dojemanje sloni na velikih zmotah, ki meglijo resnično razumevanje sveta. Premislimo o nekaterih bistvenih zmotah, ki pomembno vplivajo na dojemanje sveta, občutke in ravnanje ljudi.

»Človek je ločen od Vesolja«

Še enkrat želim poudariti misel Alberta Einsteina, ki je že navedena v uvodni besedi, in sicer, da je človek *del* celote, Vesolja ali Univerzuma, omejen v času in prostoru. Sebe doživlja kot ločenega od ostalega in to je neke vrste optična prevara njegove zavesti. Zato si mora nujno prizadevati, da se osvobodi te zmote, jo preseže, da bo lahko dosegel notranji mir.

Večina ljudi se vede po načelu *pomembno je, da je meni dobro, za vsako ceno moram imeti to, kar želim*. In se ob tem ne obremenjuje preveč s preostankom sveta, s svojim vplivom na

ta preostali svet, ki je resnično neprimerljivo večji in pomembnejši kot katerikoli posameznik.

V svetu čudežev – pri čemer kot čudež označimo vse, česar ne znamo pojasniti – smo ravno mi ljudje največji čudež. Glede na svojo kompleksnost, sofisticiranost je vsak posameznik hierarhično višja stvaritev, kot so neštete zvezde in galaksije, katerih lepoto in razsežnost občudujemo. A do drugih in do narave se obnašamo skrajno egoistično, nespoštljivo, ravnodušno, ne zavedajoč se kompleksnosti in časovne zahtevnosti našega nastanka in vsega, kar nas obkroža.

Zavedati se je treba, da se ne rojevamo in ne umiramo po lastni želji. Tudi živimo bolj ali manj pod vplivom drugih, vemo pa se, kot da sem *Jaz osebno* najpomembnejši in vse ostalo obstaja zaradi Mene in je Meni podrejeno. To stališče je neresnično, a hkrati zelo močno in je zato najgloblji vir duhovnega nemira in nezadovoljstva. Tovrstno dojemanje sveta se imenuje egocentrizem in pomeni doživljanje lastnega Jaza kot nečesa najpomembnejšega na svetu.

Podobno je pred samo nekaj stoletji veljalo, da je Zemlja središče vesolja; to stališče imenujemo geocentrizem. Astronomi, filozofi in znanstveniki so postopoma, kljub velikemu odporu družbenih avtoritet in posledični nevarnosti dokazali, da ni Zemlja središče vesolja, temveč da kroži okrog Sonca; oblikovali so heliocentrično teorijo (Helios – Sonce). Heliocentrizem je osnova, ki je omogočila razumevanje v skladu z resnico ter naposled polet človeka v vesolje in pristanek na Luni. Torej je bilo popolno razvrednotenje, lahko rečemo uničenje napačnega stališča geocentrizma, nujno za napredek človeštva.

Čez čas bo tako nujno razveljaviti tudi miselnost egocentrizma (pa tudi izpeljank egoizma, nacionalizma, rasizma) in jih zamenjati s kozmopolitsko miselnostjo, da človek ni »sam zase«, da ne pripada le posameznemu narodu, državi, temveč svetu kot celoti in dokončno celotnemu Univerzumu. Dokler

bomo na svet gledali z egocentričnega stališča, torej svet iz sebe in ne sebe v svetu, ne bomo pravilno razumeli ne sveta ne sebe.

Doživljanje Vesolja

Vesolje je vselej temno, mrzlo, a to lahko vidimo in doživimo samo ponoči. Podnevi sončna svetloba navidezno prežene temo in globino vesolja, ustvari drugačno, zavajajočo, čudovito sliko modrega neba ter nam jasno pokaže naravo, ki nas obkroža, ustvari iluzijo, skrije temo, njen obstoj in neskončnost. Zdi se nam, da sta tema in noč nekaj začasnega, neka izjema, zgolj čas za počitek. A resnica je drugačna: tema je večna in vedno prisotna. Samo sonca blisk, samo na Zemlji, samo za del časa, ki ga imenujemo dan, ustvari odsev morja, travnikov in gozdov v zelo ozki plasti atmosfere, ki jo imenujemo modro nebo, podobno mavrici. Doživljamo eno čisto majhno veličastno iluzijo vesolja, ki obstaja samo v našem malem svetu.

Precenjenost pameti posameznika

Ko opazujemo in premišljujemo o dosežkih človeštva, vidimo grandiozne zgradbe, ki so jih postavili ljudje, velikanske ladje in letala, stroje, nedoumljive umetnine in poslušamo veličastne harmonije, pomislimo, kako je človek sposoben ustvariti nekaj, kar neznansko presega njegove naravne zmogljivosti. In to podzavestno »projiciramo« na sebe, dosežke množice pripisujemo zmogljivosti lastne pameti. A pogoj in temelj nastanka vseh teh veličastnih stvaritev je sinergija komunikacije, ki omogoča sodelovanje ogromnega števila posameznikov, usklajevanje in poenotenje njihovih delnih, ozkih in nepopolnih znanj. Ta izvirajo iz izkustev nešteti generacij že pokojnih prednikov. Posameznik brez družbe namreč ne bi znal ne govoriti ne razumeti jezika, ne bi znal brati

knjig ne uporabljati matematike, nasploh bi bil sposoben zelo zelo malo. Na razpolago bi imel samo tisto, kar je prinesel na svet od prednikov, v genih. Edino, kar bi lahko samostojno naredil, je, da bi v gozdu poiskal palico in jo uporabil kot orodje ali orožje in spuščal glasove, podobne »uh uh uh«.

A jezika, govora in pisma, osnove učinkovite komunikacije, ni iznašla skupina strokovnjakov. Razvoj jezika je potekal postopoma, samodejno, skozi nešteto generacij (brez odločitve posameznika ali skupine, da bo razvila sredstvo komunikacije, ki ga bo imenovala *jezik*, *language* ali podobno). Pri razvoju pisave pa so že imeli večjo vlogo posamezniki ali skupine, ki so ugotavljali in sprejemali pravila pisanja.

Zmota, da je spolnost posameznikova potreba

Spolnost ni nujna osebna potreba posameznega bitja, temveč nujna potreba vrste, nagon. Posameznik lahko preživi lastno življenje brez spolne aktivnosti. A za nadaljevanje vrste, kontinuitete življenja sta potrebna najmanj dva, moški in ženska. Zmota, da je spolnost potreba posameznika, povzroča neštete deformacije izvirnega smisla spolnega nagona, to je nadaljevanje in razvoj vrste.

Spolnost je najvišji vir telesnega užitka in narava nas na ta način, skozi neizmerni užitek – in ne skozi trpljenje, kot je to pogosto pri delu – spodbuja k telesnem združevanju. Ker se človek vede na osnovi mešanice potreb, čustev in razuma, so njegova dejanja velikokrat neustrezna, posebej, ko je njihov cilj užitek. Ko začuti možnost doseganja užitka, razum takoj izgubi svoj racionalni regulatorski pomen, ki ga ima v vsakdanjem življenju. In nevarnost, da človek zaradi užitkov izniči svoj smisel, torej duhovnost, je zelo velika. Zaradi tega je na tem mestu izpostavljena zmota spolnosti kot največjega telesnega užitka.

Zmota vrednot

Največja nevarnost za človeštvo morda preži ravno v zmoti vrednot.

Razlika med pojmom *vrednota* in *vrednost* je čedalje bolj zabrisana, velikokrat se uporabljata kot sopomenki. Podobno se pojmi *zadovoljstvo*, *veselje*, *sreča* nepravilno razumejo in uporabljajo kot sinonimi, a je razlikovanje med njimi še kako nujno in potrebno. Kot posledica splošnega egoizma in kršitve vseh »smrtnih grehov« po krščanski (in tudi splošni) etiki (napuha, pohlepa, pohote, jeze, požrešnosti, zavisti in lenobe) je zadovoljstvo »požrlo« in si prisvojilo pojem sreče. Napuh, pohlep in požrešnost, katerim skupni imenovalc je egoizem, so temelj tržnega gospodarstva, a pohota, jeza, zavist in lenoba so njegove posledice.

Mimogrede, vsakršno lastninjenje etičnih načel različnih ideologij je neetično. Prava etika ne more biti last nobene ideologije, etika je obča in samo kot taka je resnična!

Večina napačno razume pojem *sreče* in ga uporablja za izražanje zadovoljstva, ko se jim uresničijo želje – po vrsti usklajeno z »zaporedjem grehov«: prestiž (napuh), bogastvo (pohlep), nebrzdana seksualnost (pohota) in zbiranje nepotrebne premoženja (požrešnost).

Vrednost (denarna, rumenih ali drugih redkih lepih kamenčkov) je vrednost, ki je sprejeta za najvišjo vrednoto, a to je popolni nesmisel (a tukaj premišljujemo o smislu).

Z višanjem življenjskega standarda in razmahom potrošništva so cilj večine postali denar, premoženje in stvari, ki jih ne potrebujemo, brezbržnost in telesni užitki. Cilj proizvodnje ni več zadovoljenje dejanskih potreb človeka, temveč denar in moč. Podjetništvo kakovost izdelkov obravnava le kot sredstvo, dejanski cilj pa sta samo denar in moč.

Vrednote pa so tisto, kar človek in družba resnično potrebujemo: stvari, ki jih zares potrebujemo za obstoj in razvoj, ter družbena razmerja, ki omogočajo obstoj in razvoj človeka.

Pravo duhovno bogastvo je povsod okrog nas in je danes po zaslugi interneta lahko dostopno: knjige, glasba, umetnost, znanost ..., a le redkokdo se zaveda, kako je lahko dejansko bogat tudi brez presežka denarja.

Misli so kot letalo – omogočajo človeku poleteti v višave in mu hkrati ponujajo možnost, da pade z neznanske višine.

Za resnično pravilno razumevanje sveta je nujno pogledati izven Ega.

IDEJA TRANSCENDENTNE ETIKE

Na začetku tega poglavja je za tiste, ki redkeje berejo filozofska besedila, treba izpostaviti, da *transcendentna etika* ni nekakšen »visokoleteči« pojem, ampak pojem, oblikovan iz potrebe razumevanja celote vsebine, ki bo predstavljena v nadaljevanju.

Postopoma se je izoblikoval skupek dognanj in stališč, ki sem jih poimenoval *transcendentna etika* kot sinteza transcendentnega³ premišljevanja o kozmičnem kontekstu človeka in z njim nedeljivo povezane etike – nauka o dobrem in slabem (človeškem, družbenem, subjektivnem) kot osnovnem predpogoju človeku dostojnega življenja. Oboje skupaj samo kot celota tlakuje stezo, ki nas bo v prihodnosti pripeljala do resničnega razumevanja tako lastnega kot tudi bistva Vsega.

Za resnično razumevanje smisla življenja je treba razumeti način percepcije sveta, principe delovanja narave, povezanost vsega v vesolju in, kar je najpomembnejše, da osnove družbene etike in morale temeljijo, želimo ali ne, na dejanskosti celotnega Vesolja.

³ Transcendentno – kar presega čutne zaznave in izkušnje.

Brez razumevanja in upoštevanja navedenega uresničitev etike ni mogoča. Začasna etika ni etika, je ideologija. Družbena etika ni etika, je ideologija. Dejanska etika ni ne prostorsko ne časovno ne subjektivno omejena, veljavna je v vsakem obdobju in na vsakem območju. Filozof Immanuel Kant je lepo zapisal: »Zvezdno nebo nad menoj in moralni zakon v meni«.

Skozi razvoj etike, ki se tako kot vse v vesolju spreminja in razvija, se je kot »praktična« etika v zgodovini človeštva uresničevalo marsikaj: etika močnejšega, etika zadovoljstva, religiozne etike, ideološke etike, državne etike ... Kot posledica in tudi vzrok vseh teh etik se je razvil razdeljen, tehnološko neuravnoteženo razvit svet držav, utemeljenih na egoizmu, z neštetimi neravnovesji in nasprotji med ljudmi, narodi, državami na eni in naravo na drugi strani. Svet, s katerim nihče ne more biti in tudi ni zadovoljen ali se v njem ne počuti pomirjeno, varno, izpolnjeno.

V določenih obdobjih je bila etika nujnost; v pragozdu je bila edina možna »etika« etika močnejšega in tako naprej. Z razvojem družbe in družbene misli pa smo se prisiljeni vzpenjati na višje nivoje. Razvoj etike in usklajevanje sta nujnost, ki še vedno terja veliko žrtev. In zdi se, da je nastopil čas, ko ta premik v miselnosti nujno potrebujemo, ne samo za nadaljnji, dejanski razvoj, temveč tudi kot pogoj za goli obstoj človeštva.

Globoke korenine etike so v Vesolju, a poganjki v človeški duhovnosti še niso dovolj razviti. So majhni in slabi, človek zaenkrat vidi »samo tisti del, ki je nad površino«. Etika ni samo družbena, medčloveška zadeva, je vseobsegajoča, je odnos do narave, do same biti Vesolja.

Med branjem številnih filozofskih del nisem zasledil enotne miselne obravnave človeka (ljudi), ki bi povezala in združila ontološki, transcendentni, etični, duhovni in biološki aspekt. Obstaja vrzel v filozofiji, ki zares poglobljeno in združevalno obravnava razmerje človeka (Ega) in Vesolja (Vsega).

Veliko je napisanega o človeku in Vesolju, a praviloma kot o ločenih, medsebojno neodvisnih entitetah, ki pa sta v bistvu resnična organska celota. Ni človeka brez vode. Tega ni treba omenjati, vedno pa se je tega treba zavedati, ko iščemo resnico o človeku. Tako enostavno je to.

Osnovni razlog, zakaj svetovni filozofiji ni uspelo opredeliti smisla človeškega življenja (ki je duhovnost), je parcialnost, enostranskost vsakokratnega poskusa premišljevanja o tej temi. Filozofija je razdeljena in kot taka ni sposobna podati nedvoumnega odgovora na vprašanje, ki potrebuje celostno obravnavo. Človeka obravnava večinoma kot bitje, izolirano od narave, nekaj samo po sebi in kar obstaja samo zase, razčlenjuje ga na duh in telo, potem razčlenjuje duh na sestavne dele itd. Filozofija je poskusila opredeliti smoter človeka kot »neko (neopredeljeno) višje ali absolutno dobro«, »krepost« ali »vrlino«. Ta nepopolna opredelitev zaobjema samo etično-moralno, družbeno in deloma duhovno dimenzijo, brez kakršnegakoli upoštevanja dimenzije umeščenosti človeka v naravo in vesolje. Filozofiji ni uspelo opredeliti človeka ne njegovega smotra kot izrastka narave, njenega sestavnega dela, torej ne samo človeka kot Ega in družbenega bitja, temveč tudi človeka (in širše človeštva) kot sestavnega dela Vesolja.

Ontologija, eno področje filozofije, obravnava pojma *bitja* in *biti*, osnovi vsega obstoječega. Drugič se ukvarja s substanco, prostorom, časom in gibanjem. Tretjič se ukvarja z etiko in moralo, z idejo dobrega. Velikokrat zaide že v znanstvenost, preučuje in sistematizira na področju naravoslovja, astronomije, političnih modelov ...

Pojem *človek* vseskozi uporabljam kot sinonim za duhovnost, a je v tej obravnavi nujno upoštevati tudi biološke značilnosti človeka kot konkretne »živalske« vrste. Če odmislimo biološke značilnosti, imamo na eni strani substanco, na drugi pa duhovnost. Biološka plat substance je samo nujen vmesnik med izvirno substanco in duhovnostjo.

Ta knjiga ne podaja sistematične obravnave posamičnih dognanj transcendentne etike, temveč samo predstavlja načela, na katerih sloni. Dognanja so prepuščena bralcu, ker potrebujejo ne samo intelektualni, temveč in predvsem čustveni odziv (doživetje prostranstva Vesolja in naše umestitve v njem). Potrebna je zelo zahtevna čustvena poglobitev. Ne zadošča samo branje in miselno zaužitje besedila, podobno kot ne zadošča, če ti nekdo priporoči lepo melodijo. Melodijo je treba poslušati, se ji prepustiti, jo čustveno doživeti.

Misleče bitje (v našem primeru človek) je edino bitje, ki ima možnost delovanja, ki *ni* v skladu z vesoljno etiko (ki jo tukaj imenujemo transcendentna etika). Mikroorganizmi, rastline, živali so z vesoljno etiko popolnoma usklajeni. Ta zmožnost delovanja v nasprotju z etiko daje človeku neslutene možnosti, a hkrati zahteva tudi ogromno odgovornost – tako do sebe kakor tudi do narave. Odtujili smo se od etike, da bi se na določeni stopnji avtonomne svobode, ko nas dohitijo posledice našega napačnega ravnanja kot človeške vrste, bili spet prisiljeni vrniti k njenim izvornim načelom. Sčasoma se bomo zares razvili v resnične ljudi, v idealiziranem pomenu besede.

Transcendentna etika omogoča predstavljati si duhovno bitje, različno od nas, na nekem neznansko oddaljenem planetu, ki sedi, pije topli napitek, mogoče tudi kadi in gleda v oddaljene zvezde ter premišljuje, ali še kje v vesolju obstaja inteligentno življenje.

Že v substanci sami je nek potencial življenja in v življenju nek potencial duhovnosti.

Človeški duh ne miruje, ni sposoben mirovati. Tudi če bi imel na razpolago vse, kar potrebuje za mirno in urejeno življenje, človek ne more mirovati. Mora ustvarjati, če ne drugega, se bo ukvarjal s športom, slikal, oblikoval kipe, skladal pesmi, pisal, premišljeval o sebi in Vesolju ali pa počel neumnosti. Je nekaj, kar ga žene, in to ne prihaja iz njegovih osebnih potreb, temveč iz narave, Vesolja. Da bi dojeli, kaj je to,

kar ga žene, je treba razmišljati celovito, preučiti ali začutiti več dimenzij človekovega obstoja, pogledati z vseh možnih zornih kotov.

Pet osnovnih dimenzij

Pomembno dognanje transcendentne etike je, da vse, kar obstaja, lahko opredelimo v petih osnovnih in splošnih dimenzijah bivanja.

Obstajajo tri prostorske dimenzije, kot mere razdalje med dvema točkama v eni smeri: širina, dolžina in globina. To so prostorsko-materialne dimenzije. Na primer: črta ima eno dimenzijo (dolžino), kvadrat dve (širino in dolžino) in kocka tri (širino, dolžino in globino). Četrta dimenzija *čas* opredeljuje stanje biti v časovnem zaporedju. Gibanje in energija sta opredeljeni znotraj navedenih štirih dimenzij.

Peta (najvišja dimenzija) je po transcendentni etiki Misel. Misel je sinteza in nadgradnja, ki se je skozi čas razvila iz vseh drugih dimenzij. Brez Misli ne bi obstajali pojmi *materije*, *energije*, *prostora*, *časa* ne zavedanje obstoja česarkoli. Misel je najvišja dimenzija, ki opredeljuje vse druge dimenzije. V Misli se opredeli zavedanje o zavedanju in smislu obstoja.

Pet osnovnih elementov

Od predsokratikov – starogrške, indijske in kitajske filozofije – do sedanjih časov se kot štirje osnovni elementi omenjajo zemlja, voda, zrak in ogenj. Aristotel in Descartes sta kot peti element omenjala eter, a sta ga razumela različno. In to mnenje obstaja že tisoče let. A nihče ni kot pomembnega omenil petega, za nastanek življenja osnovnega elementa – Sonca. Sonce je obravnavano kot nebesno telo, nekaj zunanjega, ločenega, ne-osnovnega. A vpliv Sonca je bistven, je sama osnova življenja. Brez delovanja Sonca bi bila voda zmrznjena,

zrak bi bil zajet v trdni snovi, brez svetlobe in toplote ne bi bilo ne organske snovi ne življenja ne tolmačev narave. Torej je v transcendentni etiki Sonce peti, a za nastanek in razvoj življenja prvi in osnovni element.

V staroegipčanski mitologije je bil Rá bog Sonca (karkoli to pomeni), ki so ga po svoje zelo častili in tolmačili ter se zavedeli njegovega pomena. Še posebej je zanimiv mit o zedinjenju dveh bogov Sonca Ámona in Rája v božanstvo Ámon-Rá, ki se je rodilo iz lastne misli.

Vsi našeti osnovni elementi so neživi, vsaj tako, kot je trenutno splošno opredeljen pojem *neživega*. In iz neživega je nastalo in se razvilo ter obstaja vse, kar je živo.

Vprašam se, kako je sploh mogoče, da sta osnovni predpogoj (element) življenja (Sonce) in najvišja dimenzija (Misel) tako medlo, občasno, a nešteto krat omenjana kot pomembna, a nikoli izrecno opredeljena in izpostavljena kot osnovno in tudi najbolj pomembno dejstvo za vse, kar obstaja – obstoja in samozavedanja obstoja v Misli.

Ta dva osnovna dejavnika, samoumevna, sta očitno najbolj skrita tudi posvečenim mislecem.

Sonce je izvir, substanca je rečno korito, življenje pa reka, ki se izliva v morje – ki je Misel!

VESOLJE JE POVEZANA CELOTA

Da je vse v Vesolju medsebojno v nekakšnem razmerju, lahko razume vsak, a se večina tega ne zaveda v zadostni meri, ki bi pomenila osnovo za življenje, bolj usklajeno z naravo.

Večino časa, iz nuje ali brezbriznosti, premišljujemo le o lastnih potrebah in željah.

A medsebojna razmerja v Vesolju so razmerja odvisnosti. Brez zavedanja o odvisnosti vsega ni mogoče resnično razumeti ne sebe, ne drugih, ne narave.

Namen tega poglavja je pojasniti **nujnost poglobljenega zavedanja** o povezanosti in odvisnosti vseh delov Vesolja s poudarkom na človeški duhovnosti, kajti brez tega zavedanja bomo še naprej tavalili brez vizije po gosti megli egoizma in nezadovoljstva.

O povezanosti Vesoljstva so pisali mnogi filozofi, ta misel je zajeta v osnovi stoicizma in panteizma,⁴ zelo poglobljeno pa jo je predstavil francoski filozof Denis Diderot v delu *D'Alembertove sanje*, pa tudi mnogi drugi.

Zaradi pravilnega (spo)razumevanja bom čim bolj natančno opredelil pojme: *Vesolje*, *narava* in *svet*. Lahko jih razumemo in uporabljamo kot soznačnice, sinonime, a vsebinske razlike je treba natančno opredeliti.

⁴ »Nauk grškega stoicizma je bil strogi materializem – duh in telo sta enotna (oboje je snovno-telesna substanca). Obstaja namreč samo tisto, kar je telesno. Nesnovnega značaja so samo prostor, praznina in pomeni stavkov. V vsem pa deluje urejajoče načelo, um, usoda, božanstvo (tudi snovne narave). Stoiški materializem istoveti boga s svetom – če je namreč v vsem nekaj božanskega ali umnega, potem lahko trdimo, da je bog vse in vse je bog (načelo panteizma). /.../ Stoiki boga niso pojmovali kot onostransko osebno bitje, ampak kot dejavno moč kozmosa. Temelj etike jim ni ugodje (kot npr. epikurejcem), ampak nagon po samoohranitvi. Od tod tudi izhaja njihovo najvišje etično pravilo: Živeti v soglasju s samim seboj, živeti v skladu z naravo.« (Wikipedia, 2021c)

Vesolje je v idealnem pomenu vse, kar obstaja, vidno in nevidno, zaznavno in nezaznavno. V materialnem pomenu pa je vesolje absolutna celota substance in energije, ki obstaja in jo le omejeno zaznavamo ali miselno opredeljujemo kot vesoljna telesa – planete, zvezde, luno, asteroide, komete ...

Narava je v tej knjigi nekoliko ožji pojem, »lokalni« del vesolja, ki obsega Sonce, Luno in Zemljo, s poudarkom na obstoju življenja, ki je v vesolju bolj izjema kot pravilo.

Svet v tej knjigi vsebinsko pomeni *človeštvo kot del narave*.

Opredelimo še pojme *substance*, *časa* in *prostora*.

Celotno vesolje se sestoji iz substance. Substanca je materija in energija. Mogoče celo ideja? Energija je tisto, kar omogoča spreminjanje materije, materija pa je vir energije. Podobno kot nematerialna misel spreminja substanco, jo preučuje in oblikuje, toda vir misli je v substanci.

Substanca ni nastala in tudi nikoli ne bo izginila. Je večna, a v nenehnem spreminjanju. V vsakdanjem pogovoru uporabljamo besedo »nastalo«, da označimo spremembo nečesa že obstoječega. V bistvu nič ne nastane, samo že obstoječe se spreminja. Ker gre včasih za bistvene, vsebinske spremembe znotraj že obstoječega, npr. izoblikovanje nove entitete, pravimo, da je nekaj »nastalo«.

Ob poskusu razlage dejanskega nastanka »prve« substance pa pridemo do nesmisla. Če izrečemo, da je substanca nastala v trenutku T, ni odgovora na vprašanje, iz česa je nastala, razen da je nastala iz nič, kar je v nasprotju z logiko, da »iz nič ni nič«. Če menimo, da je nastala iz nečesa, tudi iz »ene neznansko majhne točke«, spet ne dobimo pojasnila o nastanku, temveč o spremembi že obstoječega v »nekaj drugega (drugačnega)«.

Torej, »prva« substanca ni nastala, ampak je večna – nima začetka ne konca – je ne-nastala in neminljiva! Pojma *večnega* ni mogoče pojasniti na logičen, zadovoljujoč način. Nezmožnost razumevanja pojma *večnosti* izhaja iz naše nezmožnosti resničnega razumevanja substance in časa.

Čas ni ne materija ne energija. Kot takšen čas ne obstaja, obstaja pa pojem *časa*, dimenzija, abstraktna opredelitev mere sprememb, števec – podobno kot števila. Obstaja samo *zdaj* in nič več, preteklost in prihodnost sta samo pojma, miselni kategoriji. Pojem *čas* je samo miselno sredstvo za merjenje zaporedja dogodkov od nekega miselno določenega izhodiščnega dogodka ali stanja substance. Je relativen, ker ni časovnega začetka ne konca substance. Ker pa obstajamo v materialnem svetu, je pojem *časa* pogosto nepravilno razumljen. Tisto, kar se je pokvarilo včeraj, lahko popravimo danes, da bi delovalo jutri, in to nas zavaja, da obstaja »čas«, medtem pa spregledamo, da dogodka, ki se je že zgodil, ni mogoče spremeniti ali razveljaviti. Potovanje skozi čas, ki je mnogokrat prikazano v znanstveni fantastiki, ni mogoče.

Prostor ne obstaja, je nič, praznina, obstaja le kot pojem, ki ga obravnavamo samo kot relativno merilo oddaljenosti ali relativne razdalje substančnih teles, izraženo v enotah substance. Substanca je potem nekaj, kar obstaja v praznini, niču.

In če obstaja »nekaj« v »ničū«, potem »absolutni nič« ne obstaja, kar potrjuje trditev, da je vesolje večno (ni ne nastalo in ne more izginiti), a je količinsko dokončno in prostorsko omejeno.

Količina vesolja je večna, vsebuje vedno enako število najmanjših nespremenljivih delcev. Prostorska razsežnost se nenehno spreminja – mogoče pulzira, se razteguje in krči, redči in zgošča, a je vedno omejena. Celotno vesolje je najbrž krogla ali disk vrtničastega prahu in vesoljnih teles, onkraj njega pa je popolna praznina.

Predstavljajmo si Sonce in Zemljo kot dve krogli, ki obstajata v prostoru. V prostoru je temno in mrzlo. Prva krogla (Sonce) je sijoča in v prostor oddaja toploto in svetlobo. Druga krogla (Zemlja) je temna, trda snov. Druga krogla kroži okrog prve na določeni razdalji in se sočasno obrača okrog lastne osi.

Toplota in svetloba prve segreva in obseva drugo. S tem se sprožijo spremembe na drugi krogli. Ker se druga obrača okrog lastne osi, je vpliv sijoče krogle v posameznem trenutku dostopen samo delu površine temne krogle, v eni celotni rotaciji pa vpliva na vso njeno površino, nikoli pa ne na celotno hkrati.

Če se druga krogla ne bi obračala okrog lastne osi, bi na eni (prisojni) polobli, obrnjeni proti prvi krogli, prišlo do neprekinjenega segrevanja, na osojni pa bi bilo mrzlo in temno.

Prva krogla v vsakem primeru vpliva na drugo, ciklično, kontinuirano in linearno spreminja temno in hladno v svetlo in toplo in tako naprej, po celotni površini druge krogle. Te spremembe, neskončno krožno gibanje, delujejo kot nekakšen »motor«, ki povzroča nenehne spremembe na drugi krogli.

Sistem, ki ga tvorita svetla in temna krogla, sproža neštete procese in spremembe na temni krogli. Za življenje je svetla krogla vir energije, temna pa snovi. Dejstvo je, da deli »neživega« v medsebojni interakciji ustvarjajo aktivne procese, kot so jedrska fuzija, vetrovi, plimovanje, izbruhi lave, potresi in tako naprej. Gravitacija, ki združuje delce, je osnova nastanka in gibanja vesoljnih teles. Znotraj vseh posameznih prvin vesolja potekajo procesi, ki v interakciji z drugimi spreminjajo strukturo in obliko vseh. Osnovni delci, na katere ne vpliva nobena sprememba, so večni in nespremenljivi. Samo združevanje in razdruževanje teh osnovnih delcev oblikuje vse, kar obstaja in deluje kot avtonomen del celote.

Ko se temna krogla segreje na temperaturo nad 0°C , se njena vrhnja plast omehča in prehaja v tekoče stanje – vodo. Če se segreje še bolj, se začne tekočina postopoma redčiti in izhlapevati. Torej, nekje v razponu $0\text{--}50^{\circ}\text{C}$ nastanejo prav posebni pogoji, gibljivost materije in množenje procesov kot predpogoj življenja. Po ugotovitvah znanosti se temperature lahko gibljejo od -273°C ali 0°K (absolutna ničla) do denimo 15 milijonov stopinj Celzija v sončevem jedru. Ta, v vesoljskih razmerah kratkotrajen, začasen, ozek obseg temperatur od 0--

50 °C je temperaturni okvir, zunaj katerega življenje, kot ga mi opredeljujemo, ne more nastati.

Torej se je v predstavljenem sistemu dveh različnih krogel, ene svetle in druge temne, razvilo življenje, iz življenja pa duhovnost. Če bi imeli obe krogli enake lastnosti, življenje ne bi moglo nastati. Medsebojni vpliv različnosti v enotnem sistemu je predpogoj življenja.

V nadaljevanju bom razložil, kako je v vesolju vse povezano, kako vse vpliva na vse in se smisel življenja lahko najde samo znotraj celote. Vesolje poleg večinske količine nežive materije predstavlja tudi živ organizem, sestavljen iz neštetih delov, v katerem smo mi, ljudje (in morebitna druga misleča bitja), samo celice porazdeljene zavesti tega organizma. Podobno posamezni nevroni v naših možganih ne zmorejo samostojno razmišljati, so pa nosilci posameznih informacij. Šele z medsebojnim povezovanjem in interakcijo nevronov nastanejo misel, zavest, spoznanje.

Pojem *celote*, razen ko omenjam Vesolje, se ne bo razumel absolutno, ampak v relativnem pomenu, odvisno od miselne ravni obravnave, ki nas trenutno zanima. Relativno razumljena celota predstavlja fokus ali žarišče našega osredotočenega zanimanja. Tudi del je lahko logična celota, če ga mi tako obravnavamo. Ali bomo entiteto imenovali del ali celota, je torej subjektivno pogojeno, odvisno od konteksta premišljevanja. Srce lahko obravnavamo kot celoto, če svojo pozornost usmerimo na proučevanje anatomije srca, lahko ga obravnavamo pa tudi kot del organizma, ker srce ne deluje samo za sebe in je hkrati tudi odvisno od delovanja drugih organov. Srce je hkrati celota, pa tudi del višje celote – organizma.

Da bi razumeli namen srca, je torej nujno upoštevati celoten organizem. Sočasno je treba upoštevati tudi delovanje oz. namen drugih organov, ki delujejo vzporedno in usklajeno ter vzdržujejo sklenjen krog, celoto, ki jo imenujemo »telo«. V

nadaljevanju bo pojasnjeno, da je tudi pojmovanje telesa ali živali kot celote samo relativno.

V nasprotju z rastlinami, ki so s koreninami fizično vezane na prst, živali posedujejo možnost premikanja po prostoru (plavanje (plavuti), hoja (noge), letenje (krila) ...), kar jim omogoča določeno avtonomijo, mobilnost in prostorsko samoupravljanje.

Kako je prišlo do fizične ločitve živali od prsti? Najlažje si je predstavljati, da se je prvotno življenje izoblikovalo v tekočini (vodi) kot nekakšen ločen, avtonomen mehurček in se razvijalo naprej v nekakšnem poltekočem stanju. Šele pozneje je ta, bolj razvita življenjska oblika postopoma »prilezla« na kopno in se v nadaljnjem razvoju oblikovala kot kopenska (od prsti ločena, mobilna) žival. Verjetno so se kot prvi zametek organov razvila enostavna jetra, ki so filtrirala delce, ki so se »pretakali« skozi jedro nastajajočega organizma. Drugi organi (pljuča, črevesje) so se postopoma izoblikovali kasneje, a povezave med njimi so se razvile v navidezno ločen organ – možgane. Okostje, oči, ušesa, noge in roke so se izoblikovali zadnji zaradi vse večjih potreb rastočega organizma in posledično nujnosti vse bolj aktivnega jemanja nujno potrebnih snovi iz okolja.

Povezanost je treba razumeti kot medsebojen neločljiv vpliv dveh ali več obravnavanih pojavov. Povezanost lahko razumemo kot soodvisnost. Sprememba enega bolj ali manj vpliva na vse drugo. Mlajše entitete, ki so se izoblikovale kronološko kasneje, so popolnoma eksistencialno odvisne od predhodnih, starejših. Starejše entitete so navidezno neodvisne od mlajših, ki pa vseeno lahko, tudi bistveno, vplivajo na njih. Denimo, mlajša entiteta lahko celo uniči starejšo (človek lahko delno ali popolnoma iztrebi rastline ali živalsko vrsto, onesnaži zrak ali vodo).

Povezanost delov Vesolja bomo preučili s treh zornih kotov: s povezanosti živega in neživega, povezanosti človeka z naravo in medsebojne povezanosti ljudi znotraj človeštva.

POVEZANOST ŽIVEGA IN NEŽIVEGA

Naravo na osnovni ravni delimo na neživo in živo. Neživi del narave so tla, voda, zrak, Sonce, Luna ... Živi del narave so rastline in živali (in seveda ljudje, ki so v biološkem pomenu tudi živali). Na živi in neživi svet vplivajo naravne sile, ki jih lahko obravnavamo kot del neživega sveta, s posebnimi lastnostmi. Te sile so univerzalne, niso omejene samo na zemljo: gravitacija, magnetna sila, radioaktivno sevanje, sončna svetloba, ki jo vidimo in katere toploto čutimo ...

Neživo ni odvisno od živega, lahko obstaja tudi brez živega. Živo pa ne more ne nastati ne obstajati brez neživega. Znotraj živega dela narave pa živalstvo ne more obstajati brez rastlinstva. Torej *živo* ne more obstajati brez *neživega*, samo združena tvorita tisto, čemur pravimo *življenje*.

Med *živim* in *neživim* ni zaprte meje. Neživo se nepretrgoma pretaka skozi živo. Živo je ves čas neločljivo povezano z neživim. Vdihavamo »neživi« zrak, pijemo »neživo« vodo (človeško telo vsebuje približno 70 % vode), grejejo nas »neživi« sončni žarki, gibljemo se po »neživih« tleh. Ko vdihnemo zrak, spijemo vodo, zaužijemo hrano, ti pridejo v nas, postanejo del *živega*, del procesa življenja in ko nas spet zapustijo, se vrnejo v *neživo*.

Neživo je nujen, nepogrešljiv zunanji dejavnik vsakega živega organizma. Človek lahko preživi tudi brez določenih delov telesa, brez zraka ali vode pa ne. Povezava je organska in popolna in tega se je treba nujno zavedati, če želimo pravilno razumeti in opredeliti pojem *življenje*.

Te nenehne, nepretrgane povezanosti se najbolj zavedajo tisti, ki načrtujejo vesoljske polete ali letijo v vesolje, ter recimo brodolomci, ki sredi neskončnega morja hrepenijo po kozarcu pitne vode, in podobno.

Zagotoviti vodo in zrak astronautom je, domnevam, najbolj zahtevna inženirska naloga, bolj zahtevna kot izdelava raketnega pogona.

V živalskem svetu je uničevanje drugih življenj predpogoj obstoja lastnega življenja. Živali so prisiljene jesti (uničevati) rastline ali druge živali. V tem primeru živo spreminja obliko – trava se prelevi v jelena, jelen v volka, volk v travo, miš se prelevi v mačko, antilopa v leva ...

Tla so fizični nosilec vsega neživega in živega ter vir trdnosti organizmov, surovina življenja. Vse življenjske oblike so nadgrajena, transformirana prst. Če pogledamo sodobno, tehnološko razvito družbo, bomo ugotovili, da tudi človek vse pridobi iz prsti (zemlje). Hrana, hiše, avtomobili, letala, računalniki, jahte, rakete – vse je v celoti pridobljeno, predelano in narejeno iz prsti. Ko se usedemo v avtomobil in prižgemo motor in radio, ali se zavedamo, da je celoten avtomobil ustvarjen iz (izvorno) navadne prsti? Človek je z miselnostjo in delom spremenil prst v umetno stvaritev – avtomobil, računalnik in podobno (»umetno« imenujemo vse, kar ustvari človek).

Poleg tega, da je voda fizični nosilec vodnega življenja, je nujna tudi za vse kopenske oblike življenja. Neposredno omogoča in se fizično pretaka skozi vse življenjske procese. Rastline se brez vode posušijo, živali (vodne in kopenske) pa poginejo.

Zrak je fizični nosilec letočih organizmov, poleg tega omogoča prenos semen rastlin in ščiti življenje pred škodljivim sevanjem iz vesolja (atmosfera). Živi organizmi ga nenehno vnašajo vase in izkoriščajo kot osnovo za delovanje telesa. Zelo kratek čas prenehanja pretoka zraka pomeni konec življenja.

Osnovni vir energije, ki omogoča in vpliva na vse procese na zemlji, je »naša zvezda« – Sonce. Sonce s sevanjem ustvarja svetlobo in toploto ter nepretrgoma oskrbuje celotni »živelj« ter mu omogoča pogoje za obstoj in razvoj. Brez sončevega sevanja se še molekule ne morejo premikati, vse bi mirovalo. Vse bi bilo zmrznjeno, voda bi bila trdna snov.

Sonce je tudi središče, oporišče, okrog katerega kroži Zemlja, povezana z nevidnimi in močnimi silami gravitacije.

Pred kratkim sem bil nemalo presenečen in razočaran, ko sem po televiziji spremljal oddajo o tem, da je Sonce (tako so razložili), sicer navidezno nenevarna zvezda, v bistvu »morilec« ali »zlovešča zvezda«, pred katero nas Zemlja ščiti, da ne pride do uničenja!

Nobenega poudarka ni bilo na tem, da je Sonce osnovni vir življenja in je tako kot vse, kar nujno potrebujemo, tudi smrtonosno, če smo preveč izpostavljeni – lahko se na primer utopimo v vodi. A razglasiti vodo kot nevarno je nesmisel! Vse procese, s katerimi nas Zemlja ščiti pred Soncem, namreč sproža ravno Sonce – npr. fotosintezo, ki je osnovni proces obstoja rastlin in ustvarjanja zraka, poleg tega vzdržuje vodo v tekočem stanju in tako naprej.

Zakaj to pišem? Zastavil sem si, da načeloma ne bom kritiziral nikogar, a me je ta raven nerazumevanja osnovnih procesov v naravi, in to s strani svetovno znane medijske hiše, zares osupnila. Te oddaje ni pripravil en človek, veliko bi jih lahko opazilo, da je tovrstna obravnava razmerij v naravi zelo zgrešena, a tega očitno nihče ni ugotovil.

Lahko si predstavljamo Zemljo kot mati, ki nas je rodila, in Sonce kot očeta, ki jo je oplodil (seveda odmislimo človeške lastnosti tega razmerja, kot so zavestna odločitev, ljubezen, čustva). Vez med nami in Soncem je popolna, organska, ne samo pesniško opredeljena. Seveda si ne želim, da bi kdorkoli razumel to kot temelj neke nove vere ali sekte, ker bi ta odvzela izvorni smisel napisane prispodobе in ji dodala še kopico tolmačenj, za katera si že po izkušnjah lahko predstavljamo če že ne oblike, pa zagotovo, kakšen namen bi imela.

Včasih v medijih zasledimo mnenje, da bi lahko več izkoriščali sončno energijo (seveda bi jo!), a ta misel vseeno zveni hkrati žalostno in hecno – Sonce je osnovni vir energije, ki sploh omogoča in vzdržuje celotno življenje na Zemlji!

POVEZANOST ČLOVEKA IN NARAVE

Za začetek ocenimo vpliv človeštva na naravo planeta Zemlje (predpostavka: leto 2019 – prebivalstvo okoli 7 milijard ljudi) in kaj to pomeni?

Če bi se vsi ljudje prijeli za roke in bi vsak posameznik predstavljal 1 meter v tej verigi, bi 175-krat obkrožili Zemljo okrog ekvatorja! Ali pa bi skoraj dvakrat obkrožili Sonce okrog njegovega ekvatorja!⁵ Ob enaki predpostavki je to približno 17 razdalj do Lune (približno 400.000 km).

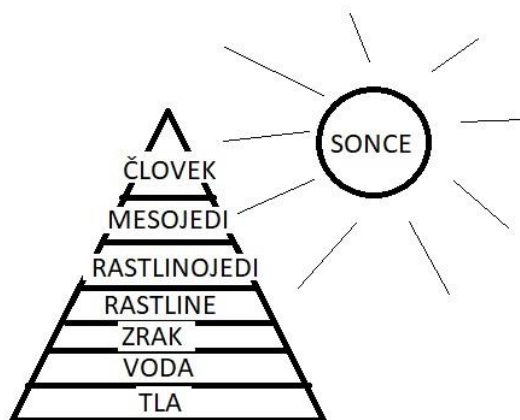
Površina Zemlje znaša približno 510 milijonov km², od tega kopno predstavlja okoli 30 % ali 149 milijonov km² in vodna površina približno 70 % ali 361 milijonov km². Matematično na enega zemljana odpade 0,021 km² kopnega ali 21.000 m² – kar predstavlja površino kvadrata s stranicami 145 metrov. Če pa bi se vsi ljudi sveta zbrali na enem mestu in bi vsak zasedel 1 m², bi vsi skupaj zasedli površino vsega 7.000 km², kar je približno enako površini najmanjših držav na svetu (npr. Ciper ima površino 9.251 km²).

Če pa upoštevamo, koliko površine potrebujejo rastline (hrana), ki so potrebne za preživetje človeštva, surovine za izdelavo milijard avtomobilov, stanovanjskih objektov in podobno, smo lahko prepričani, da je naš vpliv na planet velikanski, bistven. Vse druge rastlinske in živalske vrste podrejamo lastnim potrebam oz. jih ogrožamo. Bistveno vplivamo na svet, ki ga ne razumemo dobro, pri čemer nas vodijo le lastni egoistični interesi.

Medsebojna povezanost vseh delov narave, kot je prikazano na sliki 1, je hierarhična. Višje stopnje v hierarhiji so odvisne od vseh predhodnih nižjih stopenj, nižje stopnje pa so praviloma manj ali popolnoma neodvisne od višjih. Rastline so na primer

⁵ Sedem milijard ljudi tako predstavlja sedem milijard metrov. Če jih delimo s 40.075.000 metrov, kolikor je obseg Zemlje pri ekvatorju, dobimo približno 175. Obseg Sonca je 4.379.000 kilometrov.

odvisne od vode, ne pa od rastlinojedov (so pa pogosti primeri, ko rastlinojedi »oplajajo ali razmnožujejo« rastline). Rastlinojedi pa so popolnoma odvisni tako od vode kot tudi od rastlin.

Slika 1: Piramida (prehranska in intelektualna)

Rastline so osnovna hrana za rastlinojede, ti pa so osnovna hrana za plenilce. Gre za prehransko verigo, kjer ima vsak člen verige svojo nepogrešljivo vlogo. Izraz *veriga* opredeljuje zaporedno in neločljivo povezanost vseh členov, a ker v življenjskem procesu obstaja trdna hierarhija, zaporedje podrejenosti in nadrejenosti, je bolj primeren izraz prehranska piramida, kjer je človek, misleče bitje, na koncu verige oz. na vrhu piramide. Zamišljena piramida je v osnovi najbolj prostorna, proti vrhu se zoži v eno samo točko.

Piramido tvorijo vse življenjske oblike iz vode, kopna in zraka. Osnova prehranske piramide so tla (prst), ki so fizični nosilec ali osnova celotne zgradbe. Naslednjo plast tvorita neživa voda in zrak, ki ju nujno potrebuje vse živo. Nad vodo so rastline, ki se hranijo z vodo in minerali iz tal. Nad rastlinami je

raven rastlinojedov, ki se hranijo z rastlinami in vodo. Naslednja raven pripada plenilcem – mesojedcem in vsejedcem, ki za hrano (obstoj) potrebujejo vse predhodne nižje plasti. Na vrhu piramide je človek, ki za hrano uporablja rastline, rastlinojede, vsejede in celo plenilce!

Razvidno je, da se prehranska piramida ujema s podobno zamišljeno »intelektualno piramido«. Sposobnost, mobilnost in kreativnost naraščajo z vsako naslednjo ravno. Na vseh ravneh piramide so mikroorganizmi, brez njih kot »podsistema« ali celo dela organizma verjetno nikakršno življenje ne bi bilo mogoče.

Vsaka posamezna nižja raven piramide je eksistencialna osnova za vse višje ravni in to dejstvo daje smisel vsaki posamezni ravni. Človek, ki je na koncu oziroma vrhu piramide in čigar namena ni mogoče opredeliti z logiko vmesnega člena, navidezno nima nobenega smisla! Vse predhodne ravni bi lahko obstajale tudi brez človeka!

A to je samo privid. Človek poseduje duhovnost, nekaj kakovostno najvišjega, kar je zraslo iz vseh nižjih ravni. Zaradi te lastnosti človek bistveno vpliva na vse nižje ravni, jih spreminja, izkorišča in prilagaja sebi. Bistvo, smisel vseh nižjih ravni in človeka samega je duhovnost.

Obstoj človeka je torej popolnoma odvisen od vseh nižjih ravni. Za razvoj od izvirne substance do duhovnosti je poteklo milijarde (»nešteto«) procesov in let, a človek se šele zadnjih nekaj sto let nahaja v tej, še vedno vse hitreje napredujoči fazi.

Sprva fizični procesi so se postopoma popestrili in nadgradili s kemičnimi, biološkimi in potem z duhovnimi procesi.

Celotno predstavljeno piramido pa obseva Sonce. Brez vpliva Sonca bi obstajal (kot na drugih planetih) samo najnižji nivo – tla. Tudi vode v tekočem stanju ne bi bilo. Trenutno na drugih planetih našega osončja ni življenja, kar je pogojeno z optimalno lego Zemlje v razmerju do Sonca. A to je v kozmičnih

razmerjih samo kratko obdobje in stanje se bo zagotovo spreminjalo.

Kako »rahloučen« je vpliv Sonca na naš obstoj, kažejo tudi bistvene razlike v razširjenosti življenja na različnih področjih na zemlji. Tam, kjer sončni žarki padajo pod manjšim kotom, na tečajih, je zelo malo rastlinskih in živalskih vrst, na južnem tečaju jih skoraj ni. Temperature so ekstremno nizke in neprimerne za življenje.

Torej so na planetu, bogatem z življenjem v nešteti različicah, tudi kraji, kjer ne obstajajo pogoji za življenje.

V puščavah je prevroče, ni stalnih človeških naselij, voda je nedostopna, rastline in živali so prava redkost. Obenem so na teh področjih velike zaloge nafte (Saudova Arabija, Kuvajt, Irak, Iran, Združeni arabski emirati ...), kar priča o tem, da je na teh območjih v daljni preteklosti obstajalo zelo bogato življenje.

V krajih, kjer je sončno sevanje zmerno, je življenje bogato, raznovrstno, tam najdemo nešteto mikrobov, rastlin in živali.

Nepregledne reke turistov se v sezoni premikajo stotine in tisoče kilometrov, da pridejo na s soncem obsijane morske plaže. Hrepenijo po izviru in zibelki življenja.

Ko se sončna svetloba na določeni geografski lokaciji, med obračanjem Zemlje, postopoma prelevi v temo, velika večina ljudi postopoma, z zatemnitvijo, poleže in počiva ... ko se sončna svetloba spet postopoma pokaže, se ljudje prebujajo in pričnejo aktivno delovati.

Sonce seva nepretrgoma s približno enako jakostjo (seveda so tudi občasni izbruhi), njegovo delovanje na zemljo, vodo in zrak pa povzroča nenehno spreminjanje podnebja, odvisno tudi od položaja same Zemlje in njenih vplivov – gravitacije, magnetnega polja, statičnega električnega naboja ...

Seveda je zelo pomemben tudi vpliv Lune in njene gravitacije ter še veliko drugih dejavnikov, ki ne bodo obravnavani posebej.

Astronavti, ki so bivali na mednarodni vesoljski postaji, pravijo, da jim je pogled na Zemljo iz vesolja spremenil življenje. Spremenil jim je pogled na svet! Dandanes lahko gledamo posnetke na internetu in če želimo, lahko podoživimo vso raznolikost in bogastvo Zemlje. Najveličastnejše, kar je človek videl, ko je stopil na Luno, je vsekakor pogled na Zemljo!

Svet okrog nas dejansko gledamo in doživljamo kot žaba na dnu vodnjaka. Vidimo samo »košček« neba in zvezd, medtem ko stena vodnjaka predstavlja naše neznanje. Dokler se ne potopimo pod očem vidno gladino vesolja, ne bomo razumeli celote in svojega položaja v njem. Bomo samo nesrečni ali lažno srečni sužnji svojega telesa, države, naroda, banke ...

Gledano iz Zemljine orbite, ljudi sploh ni mogoče opaziti s prostim očesom, so nevidni. A če pogledamo človeka pazljivo, od blizu, če poglobljeno premislimo, se zavemo, kako veličastna stvaritev je! Človek sam je vesolje v Vesolju!

Ljudje smo samo avtonomni deli narave, vedno s »popkovino« vezani na *neživo*, ki se pretaka in tudi živi skozi nas. Seveda pa avtonomija še ne pomeni neodvisnosti. Živi organizem je vedno, sleherni trenutek, popolnoma navezan in odvisen od okolja – prsti, zraka, vode, sončnega sevanja. Kljub lastni avtonomiji je **popolnoma odvisen del** večje celote, narave.

Svojo povezanost z Vesoljem lahko začutimo, čeprav je ne moremo razumsko opredeliti, med poslušanjem in doživljanjem glasbe. Človek glasbe ne potrebuje nujno za preživetje, a jo izvaja in posluša skozi celotno zgodovino, v vseh ktičkih sveta. Simfonije v nas, v naših čustvih, prebujajo nekaj lepega in prijetnega, česar ne znamo in ne moremo razumsko opredeliti.

Ni treba, da je posameznik izobražen, da bi občutil to lepoto in skladnost. Doživljajo jo lahko otroci, mladi in starejši, ljudje brez izobrazbe in intelektualci.

Čutno doživetje glasbe potrjuje, da možnost usklajenosti z Vesoljem zares obstaja, a se je zaradi naše, še vedno prevladujoče nagonске, živalske plati ne zavedamo dovolj.

Hkrati razkriva duhovno plat človeka, ki je lahko usklajena, in ne v nasprotju, z resnico, Vesoljno harmonijo.

Skladatelji, glasbeniki podzvestno čutijo Vesoljne frekvence in jih prenašajo naprej, drugim ljudem, sporočajoč, da v Vesolju zares obstajata harmonija in lepota.

Skozi glasbo lahko začutimo in se zavedamo povezanosti z Vesoljem na duhovni ravni.

Povezanost z Vesoljem lahko začutimo tudi na telesni, biološki ravni.

V trenutku orgazma pri spolnem odnosu človek doživlja podzvestno, neintelektualno, razumsko nerazložljivo, vrhunsko zadovoljstvo izpolnitve zedinjenja z naravo, izpolnitve višjega namena, ki je nad njim osebno. In ta namen je premagovanje osebne smrtnosti skozi nadaljevanje vrste. A veliko nerazumevanja in posledično nepravilnega doživljanja sebe in sveta je ravno na področju spolnosti in umrljivosti, ki v osnovi oblikujeta človeško miselnost.

POVEZANOST LJUDI (ČLOVEŠTVA)

Bistveno za razumevanje smisla življenja je zavedanje o odvisnosti vsakega posameznika od drugih ljudi in delovanja celotnega človeštva. Če bi bolj poglobljeno premislili o medsebojni odvisnosti, bi svet bolj resnično razumeli.

Predstavljajte si, da se nahajate sami sredi gozda, kjer ni ne drugih ljudi ne stvari, ki so jih izdelali ali zgradili ljudje. Kako bi priskrbeli tisto osnovno, kar potrebujete – vodo, hrano, zatočišče? Ali se zavedamo, v kolikšni meri je naše sodobno življenje odvisno od stvari, ki so jih izdelali drugi ljudje? S tem mislim ceste, mostove, stanovanja, trgovine, električne centrale, vodovode, hrano, zdravila, oblačila, pohištvo, avtomobile, telefone in še nešteto drugih reči, ki jih vsakodnevno uporabljamo. Ali se zavedamo odvisnosti in povezanosti z ljudmi, ki delajo v elektrarnah, proizvajajo, prevažajo in

distribuirajo hrano, vodo, ter odvisnosti od zdravnikov in zobozdravnikov, učiteljev, varuškov otrok v vrtcih in nešteto drugih ...

V družbi je delo porazdeljeno. Vsak človek prispeva na svojem področju. Za primer pogledjmo povprečnega zdravnika in zidarja. Poklic zdravnika je predvsem human, pa tudi strokoven, zahteven, odgovoren in splošno spoštovan, plače so primerne, nad povprečjem. Z vsem spoštovanjem se je pa treba zavedati, da zdravnik ne more svoje naloge opravljati brez medicinskih sester, medicinskih instrumentov, zdravil, elektrike, objektov, ki so jih sezidali zidarji in projektirali arhitekti, brez profesorjev, ki so prenesli znanje in izkušnje mnogoterih, tudi že zdavnaj umrlih, znanstvenikov, in tako naprej. A vsi ti zidarji, arhitekti, profesorji, sestre in ostali morajo jesti hrano, ki jo pridelajo pridelovalci živil, potrebujejo primerna oblačila in tako naprej.

Zidar je manj strokoven, a fizično težak poklic. Delo na višini je tvegano, izpostavljenost poškodbam in vremenskim vplivom obremenjuje zdravje. Plače so zmerne, noben zidar ni premožen.

A brez kmeta, ki prideluje hrano, ne more nihče. Tudi zdravnik ne. Če hrane ne bi prideloval kmet, bi jo moral pridelovati zdravnik sam zase in svojo družino in v tem primeru ne bi imel možnosti zdraviti ljudi.

Če se poglobimo v povezanost in soodvisnost vseh ljudi in poklicev, bomo lahko povezali in miselno rekonstruirali nešteto podobnih povezav.

Pomembno se je zavedati tega in spoštovati tako zidarje, kmete kot tudi zdravnike, trgovce, varuške v vrtcih, voznike, učitelje, podjetnike, umetnike, športnike ... Velikanske razlike v družbenem statusu in zaslužkih so dokaz splošne tolerance uveljavljene nepravilne percepcije medsebojnih razmerij. Pomembni so vsi in vsi bi morali imeti zagotovljene pogoje za življenje – tudi brezposelni, kajti če nimajo zaslužka od dela,

lahko do življenjskih potrebščin pridejo samo s kriminalnimi dejanji, kar ni v nikogaršnjem interesu.

Namen tega besedila ni revolucionaren, a postopoma bi vsi, predvsem pa premožnejši, morali dojeti, da t. i. zlato pravilo nedotakljivosti zasebne lastnine, ki omogoča prikrivanje nešteti malverzacij, špekulacij, manjših in večjih prevar in manipulacij, zlorabe položajev in korupcijo, ki se kažejo kot enormne premoženjske razlike, ni zasnovano na etičnih, temveč ekstremno egoističnih načelih, ki se sploh ne ozirajo na realnost družbene porazdelitve dela in resnično soodvisnost ljudi. Postopoma, demokratično, z nadgrajeno percepcijo sveta je treba svetovno ureditev usklajevati z resničnimi razmerji, ker je to pravzaprav v interesu vseh.

Nešteto generacij pred nami je postopoma gradilo svet, ki ga poznamo. Vsaka naslednja generacija nadgrajuje in izpopolnjuje dosežke prednikov.

Ustvarjamo neko družbo, ki si jo vsak želi in predstavlja različno, nimamo pa opredeljenih skupnih svetovnih ciljev in načrtov. Kot da se svet začne in konča z našim egom.

Posameznik bi brez udejstvovanja z drugimi živel kot v kameni dobi, ker sam ne zmore narediti dosti več kot najti čim bolj primerno palico ali kamen. Samostojno, brez vžigalic, orodij, ki so jih izdelali drugi, je zelo težko zanetiti ogenj ali priskrbeti hrano.

Vlogo človeka v človeštvu ter njegovo malenkostnost in hkrati pomembnost in nepogrešljivost si lahko ponazorimo na primeru posamičnih opek v zidu. Ena opeka v zidu ne pomeni veliko, a zida sploh ne bi bilo brez vsake od posameznih opek. Podobno je s posameznimi celicami, iz katerih se sestoji telo.

Svet ni zunaj nas, temveč smo mi znotraj sveta.

Obstajamo zato, da bi prispevali k svetu; svet ni ustvarjen samo zaradi nas ali kateregakoli posameznika. Ni prav, da od sveta samo jemljemo, kopičimo njegovo bogastvo samo zase in se ne čutimo nič dolžne! Samo človek, ki prispeva, daje in vrača svetu in naravi to, kar je od njiju dobil, na kakršenkoli način, se lahko počuti izpolnjen in pomirjen, ker izpolnjuje svoj dejanski namen.

Jaz sem tudi Mi in sem tudi Oni in Oni so tudi Mi, Vsi pa smo del sveta in Zemlja je del Vesolja. Jaz kot jaz sem nastal, nisem imel nobenega vpliva na lasten nastanek (in želje po njem). Vse, kar sem, sem dobil od zunaj. In kot misleče bitje sem dolžan delovati v skladu z lastnim namenom in ne samo vzdrževati lastno življenje, dolžan sem namreč misliti zaradi vsega *zunanjega* (nas, vas, sveta, Vesolja).

Tudi manjša skupina ljudi ni sposobna zadovoljujoče poskrbeti za lastne potrebe. Za doseganje materialnega standarda v ekonomsko razvitih državah je potrebno ogromno »navadnih« in zelo specializiranih delavcev in upravljavcev.

Naš resnični namen je sodelovati in prispevati k človeštvu. Tudi če smo egoistični, če delujemo samo zaradi lastnega dobička, smo lahko koristen del družbe. Skozi družbeno pogojeno delitev dela, ki nas »sili«, da se specializiramo za nek poklic, prispevamo k družbi veliko več, kot bi v primeru, da bi vsak delal samo zase. V taki specializaciji se produktivnost družbe zaradi sinergije eksponentno povečuje.

Vprašanje je, ali bo človeštvu uspelo zgraditi človeško družbo, v kateri bo velika večina zadovoljnih, namreč ob izhodišču, da vsak posameznik dela samo za sebe in ne upošteva drugih? Lahko samo upamo, da bomo drug drugega »uravnavali« in se usklajevali na podlagi še vedno nerazumljenih in velikokrat namenoma spregledanih resnic.

Posamezniki delamo tisto, kar navidezno koristi predvsem nam osebno, in podzavestno menimo, da na ta način svet lahko deluje; da »trg« vse samodejno uravnava. A temu ni tako, v

zgodovini je nešteto primerov, ko se dogajanje ustavi, družba pride v slepo ulico, a nihče, tudi nobena organizacija, nima opredeljenega ne mandata ne odgovornosti za preprečevanje kriz. Ko se naša množična, stihijsko neusklajena delovanja toliko zapletejo, prihaja do hudih kriz, vojn in nesreč, ki jih rešujemo v naglici, ne da bi preventivno ukrepali. Primer »črne smrti«, kuge, ki je zdesetkala Evropo, lahko ponazori, kaj se bo zgodilo, če ne bomo bolj odgovorno ravnali z odpadki in poskrbeli za preprečitev onesnaženja okolja. Če naši zanamci ne bodo imeli pitne vode, če bosta okolje in zrak onesnažena, se nihče ne bo štel za odgovornega, saj nihče nima izrecno opredeljene odgovornosti. Usoda sveta v osnovi sloni na osebnih egoističnih interesih sedmih milijard ljudi!

A drug za drugega smo zares dragoceni in nepogrešljivi. Brez kuharjev, gospodinj, trgovcev, inženirjev, zdravnikov, učiteljev, varuš, računovodij in tisoče in tisoče drugih poklicev sedanji standard ne bi bil dosegljiv. Vsak posameznik prispeva k človeštvu. Tudi odprava na Luno je nemogoča brez kuharjev in pridelovalcev živil in celo brez žuželk, ki oplojujejo rastline, iz katerih pridelujemo hrano! Zaradi tega moramo spoštovati, resnično upoštevati celotno naravo in vsakega človeka ter se obnašati in delovati v skladu s tako (svetovno) zavestjo.

Duhovnost je tisto, kar nas najbolj ločuje od manj razvitih prednikov. Proizvodnja materialnih dobrin (v bistvu samo nadgradnja živalskih zmogljivosti) je osnova, a brez duhovnosti in kulture bi bila človeška družba nekaj povsem drugega, sploh pa ne človeška, temveč živalska. Brez knjig, slik, glasbe in podobnega bi bil svet zares »živalsko cesarstvo«.

Človek je avtonomen, a popolnoma odvisen od narave. Kaj to pomeni? Pomeni, da človek poseduje sposobnost samostojnega premikanja, delovanja in mišljenja, toda samo znotraj trdnih meja zunanjih okoliščin in pogojev.

Ne bom dobesedno citiral različnih definicij pojma *avtonomija*, toda prebral sem veliko napačnih, ki kot sinonim

avtonomije navajajo neodvisnost. Avtonomija ni neodvisnost, je le zmožnost (absolutno odvisnega) dela znotraj celote.

Celotno znanje človeštva je porazdeljeno med posamezniki. Ne obstaja eno miselno središče, ki bi vsebovalo vse znanje sveta. Vsak posameznik spozna samo del resnice in vidi omejeno, unikatno podobo sveta. Različnost znanj je bogastvo človeštva. Je pogled na svet z milijard različnih zornih kotov. Duhovna avtonomija omogoča posameznikom poglobljanje v bistvo različnih pojavov, dimenzij in delov sveta. Brez množične avtonomije mislečih bitij je nemogoče spoznati kompleksnost sveta in Vesolja. Iz milijard različnih mnenj se poraja tudi nešteto kreativnih dejanj na neštetih področjih. Iz te množice kreativnih dejanj nastaja nepregledna, pestra množica izdelkov za vsakdanjo rabo, umetniških stvaritev, slik, knjig, pesmi, gledaliških predstav, filmov, pa tudi sredstev za uničevanje ljudi.

Za obstoj in razvoj množice avtonomnih razumskih bitij je predpogoj medsebojno deljenje, izmenjava in sinteza spoznanj. Resnico bomo lahko spoznali, šele ko nam bo uspelo miselno povezati in razumeti bistvo vseh reprezentativnih različnih spoznanj.

KONTINUITETA ČLOVEŠKE VRSTE

Medsebojna povezanost in soodvisnost ljudi nista samo dejstvo sedanjosti, temveč tudi preteklosti in prihodnosti.

Pred nami je skozi neštete generacije živelo več kot sto milijard ljudi. Te generacije so kot štafetno palico prenašale ogromno znanja, dosežkov, pa tudi materialnih dobrin, ki predstavljajo izhodišče za sedaj živeče – vero, filozofijo, znanost, kulturo, etiko, umetnost, tlakovane ceste, univerze, veličastne zgradbe in spomenike ...

Vsaka naslednja generacija je dodala nekaj tej dediščini, kot bomo tudi mi, in to bo izhodišče za naslednje generacije.

V zgodovini človeštva se je dogajalo tudi veliko tega, kar se civiliziranemu človeku zdi napačno ali nerazumljivo – kuga, iztrebljanje domorodnih ljudstev, rastlinskih in živalskih vrst, na primer bizonov, neomejen izlov rib in kitov, vojne, koncentracijska taborišča, suženjstvo, apartheid, ciklične krize hiperprodukcije, borzni zlomi – in v sedanjem času enormno onesnaženje planeta. To so močna sporočila o slabih izkušnjah, ki se jih je nujno treba spominjati, zavedati in jih združeno (ali vsak po lastnih zmožnostih) preprečevati v sedanjosti in prihodnosti. Morebiti so te slabe stvari nujne, nekakšna puberteta, huda in intenzivna faza v razvoju človeštva k idealu človeka.

Samo upamo lahko, da se bo človeštvo uspelo razviti do faze zrelosti.

Mogoče bi lahko potegnili vzporednico med razvojem posameznika in razvojem človeštva:

<i>Človek</i>	<i>Človeštvo</i>
dojenček	življenje v začetku; pasivno dobi vse, kar potrebuje od narave;
otrok	kamena doba, spoznavanje sveta, prvi samostojni koraki;
pubertetnik	nagel razvoj tehnologij, znanosti in čustev, kriza identitete;
mladenič (dekle)	sodelovanje, iskanje partnerstva, polet;
zrelost	delo, odgovorno ravnanje, skrb za nadaljevanje vrste;
starost	modrost, zedinjenje z Vesoljem.

In kaj potem? Mogoče bo človeški rod obstal še mnoga leta, mogoče se bo razširil na druge planete in osončja in še naprej obstajal. Druga možnost je izumrtje človeštva! Tudi če bo tako, se v naravi vse dogaja v ciklih. Novo, sveže življenje in

duhovnost se bosta znova rodila in razvila, kar je samo bistvo substance. Mogoče skozi milijarde let. Vesoljski procesi bodo znova stekli na podoben način in zavest Vesolja se bo spet prebudila in razvila, kajti Vesolje teži k samospoznanju!

DELOVANJE NARAVE IN ČLOVEKA KOT DELA NARAVE

Negativno, odklonilno stališče do smisla življenja pogosto izhaja iz nerazumevanja bistva procesov v naravi. Odnosi med deli narave, med različnimi oblikami življenja v njej, se nam včasih zdijo kruti in nelogični. Vendar če se poglobimo in premislimo, lahko z razumevanjem odpravimo svoje začetno površno in negativno doživljanje narave in sveta.

Narava je na pogled čudovita, barvna, bogata, raznovrstna in lepa, a je v svoji notranjosti in delovanju hkrati močna, divja in kruta. Strele, grmenje, erupcije vulkanov, orkani, cunamiji, erozija skal in zemljišč, potresi in nešteti drugi pojavi nenehno potekajo v njej. Poleg tega se zdi, kot da so deli narave »sovražni« drug do drugega. Večja riba pogoltne manjšo, mačka trpinči miš, ljudje se sovražijo in pobijajo med seboj. Živi organizmi se obnašajo popolnoma egoistično. Posamezna življenjska oblika egoistično in »za vsako ceno« jemlje iz narave vse, kar potrebuje. Narava ne pozna nobenih moralnih načel. Moralna načela so ustvarili ljudje iz potrebe po uskladitvi medsebojnih odnosov.

Čeprav se vse v naravi nenehno spreminja, so osnovni principi delovanja narave stalni in nespremenljivi, so izhodišče za vse druge procese sprememb.

Premislimo torej o osnovnih principih delovanja narave.

KOPIČENJE OSNOVNIH DELCEV

Osnovni predpogoj vseh drugih procesov v naravi je kopičenje osnovnih delcev. Osnovni fizikalni zakon narave je zakon medsebojne privlačnosti ali *gravitacije*. Ta zakon deluje na vse delce in telesa v vesolju. Ta privlačnost je tudi osnovno gonilo gibanja vesoljnih teles; množični majhni premiki med osnovnimi delci namreč ustvarjajo *rotacijo* ali obračanje gmot

okrog centralne osi in nato kroženje teh gmot okrog večjih, ki so kot nekakšna lokalna centralna, sidriščna točka. Krožno gibanje lahko prepoznamo kot pravilo, kjer se vse nenehno znova in znova vrača v isto točko in se spet in spet podaja na približno isto pot, ki pa se postopoma nujno za malenkost spreminja.

Osnovni gradniki vesolja obstajajo v najmanj dveh različnih oblikah, ker se z združevanjem enakih gradnikov ne izoblikuje nič bistveno drugačnega, kot je sama sestavina gradiva. Zaradi gravitacije so se postopoma izoblikovale vse večje in večje gmote, planeti, Sonce, Luna, Zemlja, ki v medsebojni interakciji ustvarjajo neštete zelo kompleksne procese. Vsi planeti, sonca, lune so se izoblikovali kot manj ali bolj idealne vrteče se in po različnih orbitah premikajoče se krogle. Ni vesoljnega telesa, ki bi mirovalo; vse se premika. Premikanje vesoljnih teles poteka linearno po zaprtih krožnicah ali elipsah okrog še večjih osrednjih teles. A ta osrednja telesa se premikajo po istem pravilu in tako naprej. Lahko si predstavljamo, da se vse galaksije ali še večji neimenovani vesoljski sistemi vrtijo okrog ene centralne točke ali telesa, ki je središče Vesolja. Ali je mogoče ta centralna točka Misel, torej spoznanje, ki tej celotni premikajoči se fizični gmoti nešteti delcev podaja smisel, zavedanje o lastnem obstoju?

EVOLUCIJA VESOLJA⁶

Vsi pojavi v naravi, ki so vplivali na nastanek in razvoj življenja, so posledica nenehne močne in kompleksne interakcije med neživimi entitetami. Interakcija med izoblikovanimi neživimi formacijami povzroča gibanje, segrevanje, ohlajanje, radioaktivno, električno in magnetno sevanje ter jedrske reakcije in oblikuje oblake, dež, veter, potrese ter vulkanske izbruhe.

⁶ O fizični, kemični, biološki in duhovni evoluciji Vesolja raziskuje in piše ameriški astrofizik Eric Chaisson.

Ti **fizični** procesi združevanja osnovnih delcev so povzročili naraščanje mase in kompleksnost nastalih gmot. Zaradi interakcij med temi delci so se pričeli tudi **kemični** procesi. Naprej so se sorazmerno s kompleksnostjo vesoljnih teles in seveda tudi zaradi »zunanjih« vplivov bližnjih sonc ali drugih teles razvili še **biološki** procesi in življenje. Nasprotno od fizičnih in kemičnih procesov, ki so lahko lokalni in posamezni, zahtevajo biološki procesi nešteto različnih, soodvisnih podprocesov.

Že v atomih je prisotno gibanje delcev, torej elektronov, kar je najbrž osnovni predpogoj za nastanek življenja. Ni gibanja brez delcev; delci brez gibanja pa tudi ne morejo biti osnova življenja. Z naraščanjem števila spojin in večanjem kompleksnosti nastane nov avtonomen proces, celota, ki jo odlikuje notranje bistvo, povezanost notranjih struktur, nek začetek *ida*,⁷ ki se navidezno loči od okolja in narave, osamosvoji se, postopoma razvije in začne obstajati kot avtonomna entiteta, proces znotraj procesa. Začetne oblike

⁷ Id je najbolj primitiven, nagonski del uma.

»Id, ego in superego so trije deli posameznikovega uma, ki jih je opredelil Freud. Vsak od njih se razvije v določenem obdobju in ima svojo funkcijo.

Id je prisoten že ob rojstvu in predstavlja temelj telesnih potreb. Gre za nezavedne, instinktivne potrebe, impulze in želje po ugodju, ki jih ima otrok. Zanj je značilno, da zahteva takojšnjo zadovoljitev ne glede na okoliščine, posledice ali druge vidike realnosti. Temelji namreč na principu ugodja tukaj in zdaj.

Okoli drugega in tretjega leta se razvije ego, ki ima funkcijo zadovoljevanja potreb ida na sprejemljiv način. Glavna značilnost ega je namreč princip realnosti. Otrok spozna, da ne morejo biti vedno in takoj zadovoljene vse njegove potrebe in s pomočjo ega poskuša nadzorovati, katere potrebe zadovoljiti zdaj in katere kasneje. Ego omogoča razmišljanje, predvidevanje in odločanje.

Okoli petega leta se na podlagi vzgoje oblikuje superego. Gre za skupek moralnih vrednot in prepričanj, ki jih posameznik prevzeme od okolice. Superego se ne zaveda realnosti, ampak teži k popolnosti in strogim moralnim načelom, kar ustvarja stalni pritisk in občutke krivde.« (Psihoterapija Izbira, 2016)

življenja so samo vegetirale, niso imele nobene zavesti. Bile so pasivne, vse, kar so potrebovale, so dobile iz okolja. Z razvojem in rastjo so naraščale potrebe avtonomnega življenja in za obstoj ni več zadoščalo samo pasivno prejetje. Organizem je bil počasi prisiljen začeti aktivno iskati in jemati dodatne snovi, ki jih potrebuje za rast. Začel se je razmnoževati in to z delitvijo, podobno kot bakterije.

Iz življenja se je razvila **duhovnost**; to je obdobje, v katerem obstajamo. Kompleksnost vsega še narašča (tudi mi smo del tega procesa), duhovnost je še v razvoju. Smer, oblike in morebitne meje razvoja duhovnosti so neznani in jih je nemogoče zanesljivo predvideti. Razvili se bodo še kompleksnejši procesi, ki si jih zaenkrat ne moremo predstavljati.

Z naraščanjem kompleksnosti nastajajo vse bolj razvite, okolju bolj prilagojene oblike. Človek se skozi generacije vse bolj prilagaja okolju. Oblika telesa, roke, pesti, prstov je popoln odsev naše interakcije in funkcionalne usklajenosti z naravo. Enako velja tudi za našo duhovnost.

Nekaj podobnega se dogaja ob rojstvu otroka. Od spočetja, prek razvoja fetusa do rojstva otroka se v relativno kratkem obdobju pokažejo vse faze razvoja od začetka evolucije do danes. Spoj spermija in jajčeca ter nastanek zigote (oplojenega jajčeca) in ves nadaljnji potek do rojstva otroka je nekakšna nejasna slika evolucije (ne samo) človeškega rodu od »začetka«. Na začetku razvoja je zametek popolnoma pasiven, vse potrebno dobiva iz okolja. Z razvojem njegove potrebe naraščajo in postaja vse gibčnejši, a še vedno je popolnoma odvisen. Po rojstvu, fizični ločitvi ali delitvi od matere, in z odraščanjem postaja aktiven odjemalec iz okolja ter ima vse potrebne organe, ki niso nič drugega kot sredstva za interakcijo z naravo.

Majhen otrok je navidezno samostojna entiteta, a je popolnoma življenjsko odvisen od staršev. Naš odnos do narave in do človeštva naj bi bil podoben odnosu otroka do staršev. Narava, tako kot starši, nam daje vse, kar potrebujemo, nas

varuje, a nam dovoljuje in nas spodbuja, da se med odraščanjem postopoma vse bolj osamosvojimo.

PESTROST ŽIVLJENJSKIH OBLIK

Naslednji princip je težnja k *nastanku množice različnih življenjskih oblik*. Dejstvo, da se je razvilo nešteto različnih življenjskih oblik, kaže tudi na nujnost interakcije med njimi. V prejšnjem poglavju je predstavljena povezanost rastlin, žuželk, rastlinojedov, plenilcev in bakterij.

Različnost življenjskih oblik je pogoj obstoja vsake posamezne oblike. Interakcija različnosti v ravnovesju je pogoj za obstoj in razvoj življenja.

NEUSMILJEN BOJ ZA OHRANITEV ŽIVLJENJA

Vsak organizem teži k *ohranitvi* lastnega življenja. V ta namen je bogato obdarjen z različnimi čutili in mehanizmi za ohranitev življenja – s čuti za lakoto, žejo, bolečino, občutkom strahu pred neznanim in hitrimi nogami, agresivnostjo in »sredstvi« za obrambo (z rogovi, zobmi, smradom, strupom ipd.). Strah in agresivnost sta substanci, kakor pri živalih tako tudi pri človeku. Sta pogoj za ohranitev življenja. Vedno bosta temelj obstoja, čeprav danes, zaradi vse bolj izraženega pritiska družbe, ti občutki skrivamo in odrivamo, izogniti se jima pa ne moremo. Včasih izbruhneta, lahko rečemo skupaj, ko se prepad med posameznikom in družbo poglobi čez določeno mejo.

Vsak živ organizem se nagonsko bori za lasten obstoj. Brez kakršnihkoli moralnih ovir bo neizprosno, zaradi neusmiljene težnje lastnih potreb, jemal iz narave vse, kar potrebuje. Skozi generacije se bo vse bolj prilagajal okolju in usposabljal za lastno ohranitev (to pa ne pomeni, da so nam roke »zrasle«, da bi kradli, ampak da bi delali).

NADALJEVANJE SKOZI RAZVOJ

Življenje teži k *nadaljevanju in razvoju* vrste. Ti dve težnji tvorita logično celoto, saj poteka razvoj *znotraj* procesa nadaljevanja.

Da bi se življenje razvijalo, morajo starejši pripadniki vrste, potem ko »rodijo« nov naraščaj, nujno končati lastno življenjsko eksistenco; na ta način se življenje *osvežuje, prečiščuje in razvija*. Razvoj je proces izboljšanja prilagojenosti organizma nenehno spreminjajočemu se okolju. In vsak proces ima začetek, razvoj, pojenje in konec. Življenje pa se ohranja in razvija že milijone let. Tako lahko naše osebno življenje razumemo le kot eno fazo v tej kontinuiteti neprekinjenih začetkov, bivanj, koncev, začetkov ... Razvili smo se »iz mušic, ki so lebdele nad vodo« do sedanje oblike in razvoj se nadaljuje v prihodnost.

Skozi razmnoževanje in rojevanje narava omogoča nadaljevanje življenja tudi potem, ko posameznik umre. Prirojena umrljivost, ki se je ljudje tako bojimo in ki navidezno odvzema vsakršen smisel življenju, je v bistvu optimalen način nadaljevanja in razvoja življenja. Pri večini ljudi, pri pisateljih in celo filozofih je prisoten nekakšen pretiran, odklonilen in neracionalen strah pred smrtjo, češ, zakaj bi živeli in trpeli, če na koncu ne ostane nič; in so obupani zaradi tega »nesmisla in praznine«. Premislimo bolj poglobljeno o življenju in smrti.

Kaj če ne bi bilo umrljivosti? Med nami bi živeli naši kosmati predniki izpred tisoč let, vključno vsi do naših staršev. Pred nami je živelo na stotine, mogoče tisoče milijard prednikov. Kje bi živeli vsi ti neumrljivi ljudje? Bi bili kljub starosti zdravi? Ali bi se v obdobju tisoč let prilagajali in izobraževali? Ali bi bili dobre volje, razpoloženi in sposobni za delo? Koliko milijard takih starcev bi bilo na svetu? Ali bi ženske sploh še rojevale otroke in zakaj bi?

Slabo bi bilo, če ne bi umirali, svet bi bil poln živih »mrtvecev«, ki bi povečini le jedli in gledali televizijo iz dneva

v dan, na pamet bi poznali vse šale in nič več jim ne bi bilo ne zanimivo ne smešno. Vedno bi nosili v svoji podzavesti duhovne travme in bolečino iz preteklosti. Denimo tisti, ki so bili rojeni leta 1900 in so preživeli obe svetovni vojni, bi podzvestno živeli v strahu in bi pričakovali tretjo, še strašnejšo vojno. Kaj pa zločinci in tatovi, ki bi večno živeli in se »izpopolnjevali«? Umrljivost zagotavlja, da slabi ljudje niso trajno preskrbljeni zaradi svojih slabih del. To je edina »pravica«, ki ne dopušča upanja, da se zločin izplača.

To, da smo zelo občutljivi na lastno bolečino in trpljenje ter minljivost, naj bi nas opominjalo, da drugim ne prizadevamo bolečine, trpljenja in smrti, da v svojem življenju naredimo čim več za zanamce, da izboljšamo svet. In da razumemo svoj položaj znotraj celotnega človeštva v sedanjosti in se postavimo kot trdna vez med preteklostjo in prihodnostjo.

BIPOLARNOST ALI DVOPOLNOST

Človeški rod, kot tudi večina drugih življenjskih oblik na Zemlji, je naravno »razdeljen« oz. »sestavljen« iz dveh polov – ženskega in moškega. Večinoma sta si pripadnika obeh polov podobna, osnovne razlike so na področju spolnosti. Moški oplodi žensko, ta pa rojeva potomce. Ta dva nasprotna pola se *morata* združiti, da bi se življenje vrste nadaljevalo, a v malo spremenjeni in razvitejši obliki. Razvitejša oblika pomeni boljše prilagojenost naravi. Spreminjamo se namreč iz roda v rod. Smo v tem nenehnem procesu in naši potomci bodo vse bolj različni od nas. Zato ne more nihče z gotovostjo predvideti, kakšen bo človek v prihodnosti.

Skozi dvojnost polov se še enkrat jasno pokaže, da je človek samo del človeštva, sam kot *Jaz* ne pomeni nič, ker je biološko nadaljevanje, kontinuiteta življenja možna samo s spolno združitvijo dveh ljudi različnega spola. Bipolarnost velja tudi v razmerju med različnimi živalskimi in rastlinskimi vrstami, na

primer čmrlji in čebele oprašujejo cvetlice, a od njih dobijo hrano, potrebno za obstoj. In tudi že omenjen odnos med mačko in mišjo lahko razumemo kot nekakšno bipolarnost (živalskih vrst).

Preučevanje različnih virov o smislu življenja me je pripeljalo do stare kitajske tradicije in miselnosti *daoizma*, ki je, poleg čaščenja egiptovskega Ámona-Rája (ne v mističnem smislu, ampak samo kot oblike zavedanja o pomenu Sonca kot vira življenja), najbližje razmišljanju, predstavljenem v tej knjigi. Simbol daoizma me spominja na enotnost dvojnosti ter povezanost vseh posameznih delov vesolja – na ***enotnost različnosti v ravnovesju***.

Slika 2: Jin-jang, simbol daoizma

Ob simbolu *jín-jang* čutim, da obstaja tisto, kar imenujemo »modrost«. Poraja neštete misli in ideje, nakazuje na razumevanje celote, doživetje teme in svetlobe, dobrega in slabega, kaosa in harmonije ter soodvisnost obeh polov. Simbol odraža modrost, staro tisoče let, a zajeto v popolnoma abstraktni, jasni in (razmeroma) enostavni obliki. Brez besed, črk in števil

prodira naravnost do najvišjih nivojev duhovnosti. Je sinteza modrosti, nekaj, kar spodbuja k premišljevanju bolj kot marsikatera knjiga s področja miselnosti in filozofije. Čeprav ne ponuja nobene izrecne trditve, asociira na bistvo Vsega.

Človek je postopoma izpopolnil stroj – računalnik, ki nesluteno zvišuje njegovo sposobnost obdelave informacij kot potencialne možnosti za utrjevanje in širjenje duhovnosti. Računalnik temelji na digitalizaciji, ki, skrajno poenostavljeno povedano, v svojem bistvu sloni na dveh številkah – 1 in 0 oz. na dveh različnih stanjih. Z različnimi kombinacijami teh stanj je možno predstaviti in obdelovati različne vrste informacij. Mogoče je zajeti, prikazati in obdelati slike, zvok in praktično vse druge informacije. *Bit* informacije pomeni nekaj samo, če ima tudi nasprotno »vrednost«, to je nič.

NARAVA SE SAMOURAVNAVA

Vse v naravi vpliva na vse drugo in s prilagajanjem posameznih entitet vsemu drugemu (*živemu* in *neživemu*) vzdržuje dinamično ravnovesje. Najbolj očiten primer samouravnave je številčno ravnovesje med spoloma, ženskim in moškim; na globalni ravni je število ženskih in moških novorojenčkov vedno v ravnovesju. Tako se kaže trdnost in stabilnost procesov v naravi ne glede na naše želje in dejanja.

Telesna temperatura vseh zdravih ljudi se giblje med 36 in 37 °C. Odstopanje za ± 10 odstotkov je življenjsko nevarno. In to ravnovesje, ta stabilnost se samodejno vzdržuje. Poškodbe telesa se samodejno zacelijo – mi lahko ta proces samo pospešimo ali olajšamo težave, bistvo »popravka« ali obnovitve pa organizem opravi samodejno.

Številčno stanje divjadi in plenilcev se ves čas uravnoveša. Če zaradi hude suše količina rastlin in posledično število divjadi bistveno upade, bo sčasoma upadlo tudi število plenilcev. Seveda velja tudi obratno. Živalim (volkovom, mačkam, psom

ipd.) pred zimo samodejno zraste gosta dlaka kot priprava na mraz in se tudi samodejno »razredči« v toplejših letnih časih. Rastline izmenično dobijo dež in sončna obdobja, saj za rast potrebujejo eno in drugo, ampak v ciklih.

Življenje poteka v ponavljajočih se **ciklih**; pomladi sledi poletje in nato jesen ter zima. Rastline dozorevajo, cvetijo in se razmnožujejo po ciklih, živali se pariyo in skotijo mladiče v določenih obdobjih leta ipd.

Sprehajam se skozi gozd. Sam, z leseno palico v roki. Nenadoma, kakšnih dvajsetih metrov pred menoj, mi pot prečkata dve srnici. Najprej ena in za njo še druga ... in potem še tretja! Hitro, neslišno švignejo pred mojimi očimi in se zlijejo z gozdom, drevjem, grmovjem. Ne vidim jih več.

Razmišljam o tem srečanju, o živalih in srnah. Ali tudi one razmišljajo o meni? Jaz poznam njihovo ime, mi smo jih poimenovali. Vemo nekaj dejstev o njih. Kaj pa one vedo o ljudeh, kako jih doživljajo? Odzovejo se nagonsko, tako kot jim velela narava. Bežijo, skrijejo se. Jaz se jih ne bojim, saj vem, da zame niso nevarne.

PRINCIPI DELOVANJA ČLOVEKA KOT DELA NARAVE

Čeprav so osnove delovanja narave splošne in veljajo za vse žive organizme, ima človek nekatere posebnosti, razložene v nadaljevanju.

Utemeljitelj filozofije absurda Albert Camus ugotavlja, da je svet nerazumen in slab ter da ne ustreza globlji človekovi naravi, ker ni (svet) niti razumen niti urejen. To mnenje je utemeljeno na napačni predpostavki, da je človek ločen od sveta. Lahko bi tudi napisali, da je *človek* nerazumen in slab ter da tej

globlji naravi sveta ne ustreza, ker ni (človek) zaenkrat niti dovolj razumen niti urejen.

Dejstvo je, da svet obstaja in deluje kot velik cirkus – življenje obstaja, se razvija in napreduje, evolucionira, včasih na nam nerazumljiv in zelo krut način. Svet ni podrejen posamezniku, temveč je posameznik podrejen svetu. Svet nima centralizirane zavesti, temveč deluje po trdnih zakonih medsebojne odvisnosti in medsebojnega usklajevanja delov, ki ga tvorijo. Te zakone mora človek šele pravilno opredeliti, jih razumeti in z njimi uskladiti lastno delovanje.

Svet se nam občasno zdi absurden predvsem zaradi krutega nerazumljivega ravnanja človeka proti sočloveku, živalim, naravi. Medsebojno se množično, neusmiljeno in kruto znotraj lastne vrste pobijajo samo ljudje (in mogoče mravlje?). Zagotovo ni nič narobe z našimi telesi – zdravi smo, mobilni, funkcionalni, hitri, močni in neverjetno učinkoviti v uničevanju drug drugega. Razlog za tovrstno vedenje je torej v naši duhovnosti. Obseg samouničevanja vztrajno povečujemo s tehnologijo, ki jo vneto razvijamo.

Če si predstavljamo trpljenje, neartikulirano vpitje in bolečino, trupla in dele teles, razmetane po prelepi pokrajini, zagotovo pomislimo, da medsebojno uničevanje nima nobenega smisla. Ali se sploh lahko imamo za razumna bitja, če se nismo sposobni dogovoriti in sprejeti kompromisov? Videnje vojne vedno predstavijo tisti, ki preživijo (in zmagajo), ubiti in ponižani sploh ne morejo predstaviti svojih izkušenj.

Če odmislimo čustva, si lahko zastavimo vprašanje: Ali bi se človeštvo sploh razvilo do ravni vesoljskih poletov, če (navidezno?) nepotrebnih bojov ne bi bilo? Ali bi v tem primeru naša zavest obstala na ravni živali? Ali bi se zadovoljili samo s hrano in vodo, kot ovce ali opice? Ali bi dosegli dosedanje razvojno-tehnološko raven?

Mogoče so ravno ta negotovost, borba, krivice, bolečina in zločini, ki jih prizadevamo drug drugemu, temeljni pogoj

znanstvenega in tehnološkega napredka človeštva in osnovna motivacija za premagovanje zla. Kot so poškodbe in bolezni osnovna motivacija za raziskovanje človeškega telesa, iznajdbo zdravil in sofisticiranih tehničnih sredstev, ki so nam izboljšali kakovost življenja in podaljšali življenjsko dobo.

Ali bi se sodelovanje ljudi na svetovni ravni lahko razvilo brez antagonizmov med političnimi skupnostmi? Ti antagonizmi namreč spodbujajo intenzivno sodelovanje znotraj nasprotujočih si skupnosti. Strah ali sovraštvo do druge skupnosti združuje ljudi lokalnih skupnosti, zvišuje zavedanje o medsebojni odvisnosti in oblikuje nekakšno (egoistično) idejo o dobrem in slabem (zlu).

Znanost pospešeno napreduje ravno v obdobju vojn. Ali se iz trpljenja postopoma oblikuje višja raven zavedanja? Znanost napreduje tudi v obdobjih miru, ki jih imenujemo tehnološke revolucije; a zavest o dobrem in slabem takrat mogoče celo stagnira ali je celo v regresiji (dekadenci)?

Korenine vojn se razvejajo globoko v obdobja miru, ko ljudje mislijo samo nase. Ko takšna medsebojna razmerja, zasnovana na množičnem egoizmu – osebnem, skupinskem, državnem – nujno pripeljejo do resnih težav v delovanju družbe, se ponavadi krivca opredeli zunaj sebe, skupine, države (kot posameznik ob lastnih težavah vedno obtoži druge, zase vedno misli, da ima prav). To egoistično stališče izhaja povsem iz nesposobnosti resničnega razumevanja celote.

Težko si je predstavljati katerokoli živalsko vrsto, ki se množično in neusmiljeno pobija med seboj, npr. konji proti konjem, opice proti opicam, celo volkove; a če bi se nekaj podobnega zares zgodilo, bi pomislili, da je nekaj zelo, zelo narobe s temi živalmi. Pomislili bi na bolezen, ki vpliva na možgane, morda na steklino? Samci se sicer posamično bojujejo za teritorij, dominacijo v tropu in pravico do parjenja, pridobljene poškodbe in praske pa se praviloma bolj ali manj samodejno zacelijo.

V nadaljevanju poskušajmo bolje razumeti včasih nerazumljivo vedenje človeka (ljudi). Osnovni motiv delovanja človeka je zadovoljenje lastnih potreb. Potrebe so včasih osebne, včasih, kot bo razloženo v nadaljevanju, pa jih narekuje nekaj višjega, Celota vsega obstoječega. Natančna opredelitev pojma *potreba* je bistvenega pomena za razumevanje odnosa med človekom in naravo.

Pogoj za obstoj posameznega živega bitja – rastline, živali in tudi človeka – je izpolnitev potreb, ki jih to bitje ima. Pojem *potreba* pomeni in najbolj nazorno predstavlja povezanost živega in neživega. Vsako živo bitje, čeprav avtonomno in na videz samostojno, je absolutno odvisno od Celote in je v nenehni in nepretrgani povezavi z okoljem. Iz okolja pasivno pridobiva ali aktivno jemlje nujne snovi, energijo ali informacije. To povezavo, nujnost »dopolnitve« del (delnega) iz zaklada Celote imenujemo *potrebe*.

Človek pa ima tudi potrebe, ki jih rastline in živali nimajo. Poleg potreb ima človek tudi želje, ki jih pogosto dojema kot potrebe. Včasih je to v prid človeku, velikokrat pa je vir povsem nespametnega obnašanja. Potreba po pisanju je resničnost, želja po pisanju pa je nekaj drugega. Želja po letenju ni potreba, a človek si je želel leteti od nekdaj. In na koncu mu je uspelo, leti vse višje in hitreje in naprej v vesolje. Smiselno se je vprašati, ali ni letenje res potreba človeka, predvsem duhovna, kot izhodišče za nekaj več, mogoče za razširjanje življenja v vesolju. Torej ni osebna potreba, temveč potreba višje sile, ki je samo »projicirana« v posameznika, kot bo podrobneje pojasnjeno v nadaljevanju.

Zadovoljenje osnovnih potreb po zraku, vodi, hrani in toploti je nujno za delovanje organizma in njegovo ohranitev. Te potrebe so nagonske, imajo jih tudi živali. ***Osnove potrebe izhajajo iz nenehne in popolne odvisnosti avtonomnega organizma od nežive narave.*** Življenja ne moremo pravilno razumeti, če se ne zavedamo te bistvene povezave.

Ne samo da je človek snovno nastal iz zemlje, vode, zraka in sončnega sevanja, temveč **nenehno** potrebuje stik z zemljo (za fizično podporo), sončno toploto in svetlobo ter pretok zraka, vode in hrane skozi organizem.

Poleg osebnih potreb, ki so pogoj za obstoj življenja (osnovne potrebe) in njegovo kakovost življenja (družbene potrebe posameznika), **obstajajo potrebe višje Celote** (človeškega rodu ali vrste, družbe, narave, vesolja), ki jih uresničujejo posamezniki ter jih praviloma doživljajo in (narobe) tolmačijo kot osebne potrebe. Te potrebe so globoko **projicirane** v bit vsakega od nas, njihov vir pa ni v človeku, ampak v višji Celoti. Sokrat je »vedel, da ne ve«, ampak tisti čut – duhovni čut, ki je del Vesoljnega v nas, je veliko pomembnejši za doživetje (ne pa za resnično razumevanje celotnega konteksta) Biti.

V nadaljevanju navajam potrebe po namenu.

Osnovne življenjske potrebe organizma (rastlin, živali in človeka) so:

- potreba po stiku z zemljo, vodo, zrakom kot nosilcem,
- potreba po toploti in svetlobi, kar nam zagotavlja sonce,
- potreba po zraku, vodi in hrani ter izločanju produktov fizioloških procesov.

Potrebi, ki ju rastline nimajo, živali in človek pa:

- potreba po mobilnosti,
- potreba po počitku.

Spanje in pasivnost je bilo izhodiščno stanje prvih organizmov. Z rastjo organizma so se tudi potrebe večale in postopoma se je začela prebujati in razvijati aktivnost organizma za poseganje in zajemanje vse več potrebnih snovi iz okolja. Razvili so se oči, udi itd.

Neizpolnitev ene same osnovne potrebe pomeni konec življenja.

Poleg osnovnih življenjskih potreb ima človek (in v manjši ali večji meri tudi živali) **družbene potrebe**:

- potrebo po varnosti,

- potrebo po ljubezni,
- potrebo po družabnosti,
- potrebo po tekmovalnosti in prestižu,
- potrebo po ustvarjalnosti (ki je lastna samo človeku).

Te potrebe so razvrščene »mehko« hierarhično, tako je varnost na prvem mestu, a včasih je denimo ljubezen matere do otroka v nevarnih primerih pomembnejša od lastne varnosti. Izvir in smisel Ljubezni je ljubezen matere ali samice do potomcev. In vsaka resnična ljubezen je osnova človekove sreče. Ljubezen je najtrša vez med ljudmi in daje občutek popolne duhovne povezanosti. Sreča in zadovoljstvo se izenačita šele v Ljubezni. Ljubezen je potreba tako posameznika kot tudi človeške vrste.

Družbene potrebe posameznika so nujne za uskladitev in umestitev posameznika v družbo. Če so neizpolnjene, je človek nezadovoljen, sorazmerno z omenjeno »hierarhijo« potreb. Nasprotno od osnovnih življenjskih potreb so družbene potrebe duhovne narave, njihova neizpolnjenost naredi človeka nesrečnega in zelo negativno vpliva na posameznika.

Osnovna potreba višje Celote – človeškega rodu (pa tudi živalskih vrst) je nadaljevanje rodu, ki jo živali izpolnjujejo nagonsko, občasno, v določenih obdobjih. Pri ljudeh to potrebo posamezniki pogosto doživljajo kot (osebno) spolno poželenje, vir zadovoljstva samega po sebi, ker je njen vpliv na posameznike zelo močan, celo obsesiven. Spolno poželenje posameznika pa je v svojem bistvu težnja narave k nadaljevanju in razvoju človeštva. Posameznik lahko živi svoje življenje, ne da bi izpolnil to osnovno potrebo človeškega rodu, a človeštvo ne more. Spolnost je način, da življenje premaga umrljivost posameznika in zagotovi nesmrtnost človeške vrste.

Tudi ***potrebe človeške družbe*** so projicirane v zavest posameznikov. Za delovanje družbe je nujna skupna družbena osnova v obliki nepisanih ali pisnih pravil, predpisov in zakonov. Za uskladitev kompleksne in številčno vse večje človeške

družbe so potrebna pravila, ki jih ureja področje etike, to so pravila o tem, kaj je prav in kaj ne. Etična pravila so univerzalna – veljala naj bi za vse člane družbe enako. Če se etična pravila ne nanašajo enakovredno na vse, potem je taka družba milo rečeno neetična. Posamezniku je načeloma dovoljeno vse, kar je dovoljeno drugim, in hkrati je prepovedano vsakršno dejanje, ki škoduje kateremu koli posamezniku ali skupnosti.

S pomočjo etike usklajujemo medčloveška odnose, a tudi vedenje ljudi do narave. Ljudje namreč nimamo nobenega drugega nadzornika pravilnosti našega ravnanja razen odziva drugih ljudi in zaznavanja posledic našega ravnanja na naravo.

Ena izmed oblik urejanja odnosov v družbi so tudi ideologije, ki praviloma težijo k podreditvi celotne družbe enemu skupku sorodnih idej oziroma eni osnovni ideji določene skupine ljudi. Ideologije posegajo globlje v konkretno življenje ljudi kot etika, ki je predvsem skupek splošnih načel o dobrem in slabem.

Zakoni so splošno zavezujoči družbeni akti, ki urejajo natančna pravila na pomembnih družbenih področjih.

Spoznavanje in obvladovanje procesov ter radovednost, ki preraste v znanost, so tudi bolj potreba družbe kot posameznika.

Naslednja raven potreb so ***potrebe najvišje celote – Vesolja***, ki so tudi močno »projicirane« v posameznike in so nad vsakdanjimi nujnimi potrebami. Za obstoj in delovanje družbe niso nujne, so potrebe po najvišjih, še nezadostno prepoznanih in doživetih dosežkih. To so potrebe, ki jih osebno čutimo in iščemo v umetnosti in filozofiji, v iskanju resnice, lepote in harmonije.

Človeku za preživetje in vsakdanje življenje namreč ni nujno potrebno premišljevanje o sebi, družbi, naravi in Vesolju, a ga nepretrgoma in nenehno žene neka vesoljna radovednost. Ta radovednost ni torej neka osebna ali družbena potreba, temveč je potreba najvišje celote – Vesolja, »projicirana« v človeka. Izrek »Spoznaj samega sebe« je samo prvi korak in

izhodišče na poti k spoznanju Celote; na koncu te poti bo Celota spoznala sebe – skozi nas!

Koliko smo (podzavestno) povezani z vesoljem, mogoče najbolj dojamemo na primeru stilizirane zvezde, ki je mogoče največkrat upodobljen in sprejet simbol nečesa vzvišenega, težnje k lepemu, a nedosegljivemu. Številne države imajo simbol zvezde na državnih praporih, hoteli imajo tri do pet »zvezdic«, geslo »Zvezda je rojena« pomeni uspeh in tako naprej ...

Umetnost je univerzalno sredstvo komunikacije, ki ga lahko razume katerikoli človek, neodvisno od jezika, narodnosti, verovanja ali države. Slikarji posredujejo svoje videnje sveta; glasbo lahko poslušajo in začutijo njeno lepoto ljudje z vsega sveta.

Navkljub dejanskim potrebami temeljijo ekonomsko bolj ali manj razvite družbe izključno na izvirnem egoizmu, ki si podreja vse druge navedene potrebe, jih preoblikuje, deformira in prilagaja lastnemu interesu. Razvilo se je potrošništvo – ni pomembno, kaj in koliko ljudje zares potrebujejo, pomembna sta le rast prodaje in rast BDP, »nepotrebne potrebe« ustvarjajo mediji ipd.

V takih družbah je osnova medsebojnih odnosov posameznikov in na tej osnovi gonilo razvoja čisti »gozdni« egoizem, ki lahko dobi v vse kompleksnejših pogojih in s koncentracijo moči maloštevilnih neslutene oblike in potencial tako razvoja kot tudi degeneracije in destrukcije. V družbi, kjer bi naj bili najuspešnejši sposobni gospodarstveniki, praviloma najbolj uspevajo korupcija in kriminal, izkoriščanje in manipulacija, ti pa družbo peljejo v napačno in za družbo izredno škodljivo smer. »Manj sposobni« so nujno prisiljeni uporabiti alternativne metode (laži, prevare, kraje), ker so po legalni plati obsojeni na prepad, seveda ne formalno, ampak dejansko. V nobenem zakonu namreč ne piše dobesedno ali pa

nekaj podobnega: *Naj tisti, ki ni uspešen na trgu, živi od vode in zraka ali pa naj se znajde nekako drugače.* In za del prebivalstva je to vprašanje golega obstoja.

Izvirni egoizem je primeren za pragozd, savano ali ocean, a mi ga lahko po malem delno omilimo in prilagodimo potrebam življenja v čedalje bolj razviti in medsebojno prepleteni ter tudi povezani civilizaciji, predvsem z razvojem miselnosti in zavedanja o medsebojni povezanosti in soodvisnosti. Ko (in če) se bodo najvplivnejši egoisti začeli tega zavedati, bo svet postal naravi in ljudem prijazen prostor. Ko (in če) bodo dojeli, da je »dobro delati dobro«, bo tudi njihovo življenje dobilo smisel.

Kot nasprotje potrošništvu, proizvodnji za trg in ne za ljudi, življenju, ki sloni na telesnih užitkih in čezmerni potrošnji, obstajajo tudi ideologije, ki v svojem bistvu zagovarjajo in prakticirajo askezo (odrekanje užitkom v prizadevanju za duhovno popolnost) in celibat (popolno vzdržnost od spolnosti). Osebnostno menim, da je najboljša *srednja pot*, ravnovesje, ki ga je zagotovo najtežje doseči v življenju.

Popolno pripadnost in povezanost z Vesoljem lahko začutimo na treh različnih ravneh.

Na telesni ravni kot spolno poželenje, izredno močno željo po spolnem odnosu, spolni združitvi z drugo osebo. Narava v nas izredno močno spodbuja nadaljevanje vrste, rojevanje in vzgojo otrok. Orgazem, ki je vrhunec in zaključek spolnega odnosa, je občutek, ki ga nihče ne zna razumsko opisati in razložiti. Izvira iz osnovnega, najglobljega vira življenja samega. Je akt popolnega zedinjenja z Vesoljem, najbolj veličastno »telesno« doživetje, ki ga človek lahko začuti.

Ta izredno močna potreba po nadaljevanju vrste je pri človeku, zaradi nešteti različnih vplivov na misli, dosegla ogromno število transformacij in različic, in je mogoče najboljši zgled dobrih ali slabih možnosti miselnega – resničnega ali neresničnega doživetja sveta. Praviloma je seksualnost sama

sebi cilj, zadovoljenje spolnega poželenja v neštetih različicah, ki so včasih v popolnem nasprotju s svojim virom, to je nadaljevanjem vrste. A mogoče se narava tudi v tem primeru samouravnava – največ otrok se rojeva v »stabilnih« zakonih, tudi v revnejših družbah, kjer si ljudje zaradi svojega položaja večinoma prizadevajo za zadovoljenje res osnovnih potreb (sicer je tam tudi umrljivost večja). Tisti, ki pretiravajo in niso usklajeni z nepisanimi zakoni narave, ki so jim mar samo lastni (včasih sprevrženi) užitki, se večinoma biološko ne nadaljujejo.

»Zahodni« tehnološko najrazvitejši del sveta je že pod mejo rojstev »proste reprodukcije« (manj kot dva rojena otroka na žensko). Brez delavcev iz manj razvitih držav industrija zahodnega sveta zagotovo ne bi mogla funkcionirati na sedanji ravni. »Zahodnjaki« rojevajo premalo otrok, čeprav proizvajajo največ materialnih dobrin.

Na intelektualni ravni skozi znanost in deljenje znanj vse bolj spoznavamo ter vse jasneje vidimo in razumemo svet, ki nas obkroža, zakonitosti, ki delujejo tudi zunaj dosega naših čutil in izkušenj. Še vedno ne moremo popolnoma povezati in razumeti celote, a zavestno in tudi podzavestno stremimo k temu cilju iz generacije v generacijo.

Na čutni ravni se povežemo z Vesoljem skozi umetnost, zunaj racionalnega, nujno potrebna. Umetnost teži k posnemanju ali pa preoblikovanju sveta, ustvarjanju vizij, harmonij in domišljjskih svetov. Je višja raven od produktivnosti iz nujnosti, je usklajevanje sebe in obstoječega sveta z višjim, nezavednim idealom.

Veliko glasbenikov pove in je povedalo, da je glasba smisel njihovega življenja. Vendar glasbo doživljamo različno. Melodija, ki je nekaterim všeč, druge mogoče celo odbija. Poslušajo jo bolj ali manj vsi, mladi in stari, izobraženi in neizobraženi, glasba se sliši povsod, kjer živijo ljudje. Melodijo doživljamo ne glede na narodnost avtorja. Je univerzalen čustveni jezik, ki ga lahko »razume« oz. doživlja vsak, ki ji

lahko prisluhne. Glasbeni genij pa ni racionalni mislec, ampak človek, ki na poglobljen način, mogoče tudi nezavedno, doživlja frekvence Vesolja in jih interpretira in prenaša v melodijo, ki jo lahko začutijo tudi drugi ljudje. Skratka, glasbenik je človek, ki posreduje naprej nekaj, kar mu je Vesolje dalo, nek platonični ideal, ki ne izvira iz miselno opredeljenih dejavnikov, ampak iz višje resnice.

Glasba ni nujno potrebna za obstoj človeštva. Ni plod strasti, ni ne telesno ne intelektualno zadovoljstvo. Je čustvena komunikacija z Vesoljem. Vsekakor pa naredi življenje lepše, duhovno bogatejše, lahko rečemo vzvišeno.

Če obstaja človeški duh, potem je vir glasbe zagotovo v njem in ne v racionalnem, logičnem delu človeškega razuma. Skozi ustvarjanje ali poslušanje in doživljanje glasbe vsekakor pridemo v stik z našo lepšo platjo osebnosti, v stik s harmonijo Vesolja, ko se naš duh uglaši z neko neznano frekvenco, v kateri oscilira celotno vesolje, Resnica. Glasba nakazuje, da je Vesolje ustrojeno v harmoničnih razmerjih, in nakazuje pot človeka k uskladitvi z Vesoljem.

Ko se nam zaradi dogajanja v svetu ali našem življenju, krutosti in egoizma zdi vse nesmiselno, poslušajmo priljubljeno glasbo in mogoče nam bo lažje začutiti, da je ta svet ustvaril nekaj veličastnega, nekaj lepega samega po sebi, nekaj, kar je odsev »najvišjega dobrega«.

Osebnost najbolj pristno začutim harmonijo Vesolja, premikanje galaksij, ko poslušam Mozartovo *Simfonijo št. 40 v g-molu*, *Koncert za klavir in orkester št. 1 v b-molu* Čajkovskega, *A Whiter Shade Of Pale* skupine Procol Harum, Vivaldijev *Storm*, Bachov *Jezus ostaja moj prijatelj*, Šostakovičev *Valček št. 2* in še mnogo mnogo drugih veličastnih harmonij Vesolja.

Hkrati pa doživetje in premišljevanje o glasbi zbuja upanje, da je v samem jedru, bistvu človeka neka z Vesoljem popolnoma usklajena plat, ki nakazuje in oživlja lepoto človeškega duha in

negira predpostavko, da je človek v svojem bistvu slabo bitje. Čar Resnice je tudi v njeni nedosegljivosti in ker jo še vedno hrepeneče in neuspešno iščemo v logiki, zaenkrat njeno enostavnost in lepoto lahko samo začutimo v glasbeni harmoniji.

SMISEL ŽIVLJENJA

V predhodnih poglavjih o enotnosti in medsebojni povezanosti oziroma soodvisnosti je razloženo, da ima vse živo, kar nastane, obstaja in se razvija, svoj smisel ali nepogrešljivo vlogo v celotnem procesu, ki ga imenujemo življenje. Osnovo, na kateri sloni življenje, imenujemo *neživo* – prst, zrak, voda, sončno sevanje in še nešteto drugih (neživih) sil.

Kot misleče bitje je človek na vrhu ne samo prehranske, pač pa tudi intelektualne piramide – od nežive vode in zraka prek rastlin, ki samo vegetirajo, in naprej prek večinoma pasivnih odjemalcev – rastlinojedov in aktivnih lovcev – plenilcev nadgrajuje celotno osnovo z duhovnostjo, ki jo postopoma, negotovo, a vztrajno, vse bolj udejanja.

Vprašanja o smislu življenja ne zastavljajo in nanj tudi ne iščejo odgovora ne religije, ne svetovne ideologije, ne znanost. Znanost se ukvarja z ozkimi, specializiranimi področji praktične, uporabne misli. Religije zagovarjajo mit o nastanku sveta in delno na mitih, delno na dejanskih potrebah zasnovani etiki opredeljujejo pravila vsakdanjega življenja. S smislom življenja se religije ne ukvarjajo poglobljeno, »kajti smisel vsega pozna le stvarnik«.

Poiskati odgovor na to vprašanje je v domeni filozofije.

»Človek, ki meni, da je njegovo življenje in življenje njegovih bližnjih nesmiselno, ni samo nesrečen, temveč komaj primeren za življenje,« je zapisal Einstein.⁸

Descartesov znani izrek *Mislim, torej sem* (latinsko *Cogito ergo sum*) ugotavlja potrditev obstoja skozi misel, mi pa ga bomo razširili in poglobili z vsebinskim vprašanjem *Sem, torej kakaj sem*.

⁸ "The man who regards his own life and that of his fellow creatures as meaningless is not merely unhappy but hardly fit for life." (Goodreads, 2021b)

Ciolkovski, ruski pionir teorije vesoljskih poletov, je menil, da je Zemlja samo zibelka, iz katere se bomo enkrat odpravili naprej v širo vesolje. Na njegovi nagrobni plošči je zapisano: »Človeštvo ne bo ostalo večno priklenjeno na Zemljo.«

Prebral sem izrek, ki sem si ga za vedno zapomnil: »Človekov smoter je, da opazuje zvezde.« Nikoli ne bom z gotovostjo vedel, kaj natančno je avtor želel sporočiti (ali je to povedal kot astronom ali je pač razmišljal kot pesnik ali filozof ali mogoče kaj tretjega ...), me je pa prevzela lepota izrečenega.

Človek ni nastal sam od sebe, rojen je iz razmerja dveh staršev. Ni rojen po lastni želji in ni se rodil tam, kjer bi mogoče želel. Ni se rodil ne lep, ne grd, ne bolan, ne zdrav po lastni želji ali zaslugi. Ni zaslužen, če je v njegovem kraju veliko vode in plodnih njiv, ne odgovoren, ker je v njegovi deželi voda težko dostopna in umazana, ker je veliko peska in le malo trave. Ni zaslužen, da se je v bližnjem mestu pred stotimi leti rodil genialen skladatelj in ustvaril veličastne simfonije, ki jih še danes posluša in občuduje cel svet. In ni odgovoren, če njegov oče mogoče še danes lovi z leseno palico v pragozdu.

Iz prej navedenega izhaja, da bi naš smisel lažje določili starši, ker mi osebno očitno nimamo nobenega vpliva na to, ali se bomo, kje se bomo in kakšni se bomo rodili! Ali lahko torej sami opredelimo svoj smisel?

Vsak posameznik doživlja sebe kot središče sveta, okoli in zaradi katerega obstaja vse drugo na tem svetu. Naše potrebe in želje so edino, kar popolnoma izpolnjuje naše misli, tudi ko se navidezno nanašajo na druge. Izjemoma kakšen razsvetljenec pomisli, kako se on vede do sveta. A videti tako majhen del celotne slike in doživljati sliko sveta tako ozko, je v kompleksni, večmilijardni družbi podobno, kot bi presojali knjigo sveta na podlagi ene črke, v najboljšem primeru enega naključno izbranega stavka. Pri tem je paradoksalno, da se zavedamo lastnih misli, a nikoli ne vidimo lastnega telesa, nasprotno pa vidimo vse druge osebe, a se ne zavedamo njihovih misli.

Nastali smo brez možnosti kakršnegakoli lastnega vpliva in to je prva in osnovna ugotovitev, ki se jo je nujno treba zavedati!

Vzrok, viri ter vsi pogoji nastanka in obstoja slehernega živega organizma so zunaj njega!

Odkar se je začel zavedati sebe, ima človek prirojeno potrebo po razumevanju vseh stvari in pojavov, ki jih zazna s čutili. Vedel ni nič, a je vseeno tolmačil pojave na podlagi nekakšne mešanice nagonov in čutov, ki jih je edino imel na razpolago.

Postopoma, od neposrednega okolja in neposrednih vplivov, se je radovednost širila. Ko se je človek bolj zavedal okolja, je postal bolj pozoren in se začel zavedati sonca, lune, zvezd ...

Na podlagi analogije je postopoma začel tolmačiti in imenovati pomembne vidne pojave, katerih vzroka ni poznal, pod enotnim imenom: neznani vzrok. Tako je vzrok za strelo imenoval »neznani vzrok groma«. Valovanje in nevihte na morju je imenoval »neznani vzrok morja«. Tako se je razvilo tako imenovano mnogoboštvo oziroma politeizem.

Po dolgi vrsti let in stoletij se je več »neznanih vzrokov« iz različnih razlogov, zlepa ali zgrda, »zlilo« v en sam »neznani vzrok«, »prvi izvor«, ki ga na različnih krajih zemeljske krogle imenujejo različno.

To je obdobje monoteizma ali enoboštva, ki je uveljavljeno nekaj zadnjih tisoč let. V tem času so se na različnih geografskih področjih razvile različne monoteistične religije (krščanstvo, islam, judaizem); hinduizem pa je obstal kot največja politeistična religija. Poleg mistične razlage nastanka sveta religije zastavljajo tudi etična pravila življenja za določeno vplivno območje. Na primer, nekateri ne jedo prašičev, drugi krav, tretji jedo vse, razen ob petkih, in tako naprej.

Nekje med obdobjem mnogoboštva in enoboštva se je pojavila neka miselnost, ki ji dogmatske, verske resnice niso zadoščale. Vzporedno z religijo je premišljevala še globlje, širše in višje. Ta miselnost se imenuje filozofija. Velikokrat, kadarkoli

ni zmogla najti zadovoljivega odgovora na določeno vprašanje, se je pa vseeno sklicevala na (nepojasnjeno in nepojasnljivo) delovanje višje sile – bogov.

Kot alternativen pogled na svet so nastali še ateizem, prepričanje, ki ne verjame v obstoj boga oz. višjih bitij, agnosticizem, ki nasprotuje dogmatičnemu prepričanju v obstoj boga oziroma verjame, da obstaja neka »višja sila«, ki je ni mogoče izrecno opredeliti.

Panteizem pa je prepričanje, ki ne verjame v boga kot osebo, temveč da je »vse v bogu«, oziroma da je vesolje živo in organska celota. To stališče, ki ga v zahodni kulturi aktualizira Spinoza in ki ga je močno zagovarjal veliki filozof in kozmolog Giordano Bruno, ima korenine v stoiški filozofiji, ki že v antični Grčiji boga ni pojmovala kot osebno bitje, temveč kot celoten kozmos.

Stoiško načelo se glasi: če je v vsem nekaj božanskega, potem je bog vse in vse je bog.

Pričujoča knjiga je najbližja ravno stoiški filozofiji in panteističnemu prepričanju, ki ju dodatno raziskuje, razčlenjuje in obenem pojasnjuje rek »vesolje je celota«.

Pojem *smisel*, kot ga je treba razumeti v tej knjigi, je z drugimi besedami povedano razlog, zakaj vsebinsko človek obstaja takšen, kot je.

Smisel, namen, smoter, razlog, vloga, cilj lahko razumemo kot sinonime (soznačnice). Pomembno je tudi čimbolj jasno opredeliti pojem *zavedanje*.

Zavedanje je *jasna in usmerjena miselna opredelitev* določenega pojava. Kot koncentracija pozornosti ob vožnji avtomobila.

Če vidimo nepoznan predmet, ki ga je izdelal človek, si najprej zastavimo vprašanje *Kaj je to?* Kaj pravzaprav pomeni to vprašanje? Pomeni, da nas zanima, čemu je ta predmet namenjen – za kaj se uporablja. To je v bistvu vprašanje o smislu tega predmeta. Predmet je izdelal človek, da bi dosegel »nekaj«.

Torej ta »nekaj«, nek cilj, smoter, namen daje smisel predmetu. Smisel predmeta je tisto, kar nas najbolj zanima, bolj kot kdo in kako ga je izdelal. Predmet nima smisla sam po sebi, namenjen je za uresničenje nekega cilja. Predmet brez namena (cilja) sploh ne bi bil narejen.

Če uporabimo podobno logiko za človeka, je pomembneje najti odgovor o našem smislu kot odgovor na vprašanje, kako smo nastali. Odgovor na vprašanje *Kako smo nastali* je v domeni znanosti (čeprav največ različnih »odgovorov« ponujajo različni miti in različne religije). *Zakaj smo nastali* pa je v domeni filozofije.

Seveda sta obe vprašanji neločljivo povezani, ker se nanašata na isti subjekt – človeka, in za pravilen odgovor bo nujno potrebna sinergija znanosti in filozofije. Da bo ta sinteza uspela, mora filozofija vedno upoštevati znanstvene dosežke in se mora nujno ograditi od mitskih, verskih, ideoloških, nacionalnih in drugih omejenih, zaprtih okvirjev.

Cilj je stanje, h kateremu teži subjekt. In kaj ali kdo je subjekt in kaj je cilj?

V najširšem kontekstu je subjekt najvišja celota – vesolje, ki se sestoji iz vseh svojih delov. Čeprav prejšnji stavek zveni čudno (namreč v drugem delu izjavlja nekaj samoumevnega), je pomembno poudariti, da vesolje ni nekakšna »nad-entiteta«, temveč predstavlja nešteto medsebojno funkcionalno povezanih entitet⁹ z lastno identiteto in včasih tudi avtonomijo.

⁹ *Entiteta* je filozofski pojem, ki je vezan na obstojnost česarkoli v danem prostoru in času, pa kljub temu ni nujno vezano na materialno pojavnost; nekaj, kar je, kar obstaja.

Beseda *entiteta* se uporablja na mnogih področjih, kjer običajno z ustreznimi pridevniki ali kot pridevnik sam tvori smiselno območje ali obseg. Pojem *entiteta* navadno obravnavamo kot neko smiselno zaključeno enoto, ki je lahko sestavljena iz več podenot. (Wikipedia, 2021b)

Vesolje teži k več ciljem:

- 1) zavedati se sebe, lastnega obstoja,
- 2) spoznati sebe,
- 3) razviti se do najvišje stopnje – duhovne kreacije.

Vse te cilje lahko doseže samo skozi procese duhovnosti, zavesti, ki se je razvila v mislečih bitjih.

Prvi cilj, ki ga vesolje doseže le skozi misleča bitja, je **zavedanje** o lastni biti.

Naslednji cilj je spoznanje resnice o sebi. Misleča bitja raziskujejo, spoznavajo, imenujejo in opredeljujejo stvari in njih medsebojna razmerja, medtem ko skozi njihovo delovanje celota **spoznava** resnico o sebi. Naslednji cilj je **ustvarjanje** nečesa, česar celota brez posredovanja mislečih bitij ni zmožna ustvariti – mogoče je to glasba, harmonija, lepota sama po sebi?

Torej, za doseganje navedenih ciljev so nujna misleča bitja. Smisel ali namen mislečih in duhovnih bitij pa je ravno to – doseganje ciljev vesolja.

Razumeti smisel duhovnosti pomeni razumeti smisel človeškega življenja.

Praktična inteligenca se je razvila kot sredstvo za izboljšanje vsakdanjega življenja, za lažje zadovoljevanje nujnih potreb in razvoj zmogljivosti.

Pozneje se je pri človeku razvila duhovnost, potreba po razumevanju sveta. Nastalo je nešteto različnih pogledov na svet, velikokrat medsebojno izključujočih in celo sovražnih. Dokler nas je »mati narava držala za roko« in nas modro usmerjala na življenjski poti, ni bilo možnosti, da zaidemo na stranpoti. Ko je izpustila našo roko in rekla: »Otrok, zdaj pa moraš prevzeti odgovornost in samostojno nadaljevati svojo pot,« smo naenkrat začutili negotovost in neodločnost. Ozrli smo se in videli, da »mati narava« še vedno z drugo roko trdno drži živali, ter se zavedali, da jih bo še naprej, včasih navidezno premočno in kruto, a zagotovo pravilno usmerjala na njihovi življenjski poti. Seveda tudi »mati« ni mogla predvideti, kaj vse nas bo doletelo

v prihodnosti, kašne pasti in nevarnosti in tudi prijetne izkušnje so pred nami.

A enostavno smo dovolj »odrasli« in moramo samostojno prevzeti breme in odgovornost življenja. Menim, da je človeštvo nekje v »puberteti« razvoja, vsaj tako se obnaša. Na nek način smo bolj negotovi kot živali, a hkrati imamo možnost izbire med neštetimi možnostmi in razpotji duhovnosti, ki se razprostirajo pred nami.

V sedanjem času malokdo razmišlja o človeku kot delu narave, naravnem bitju, ker smo ujeti v zapleteno mrežo kategorij, ki smo jih ustvarili v preteklosti, in še naprej izdelujemo neštete vozle – religije, verstva, narode, ideologije, pravila, zakone, navade, razvade, obveznosti, odgovornosti, vlade, opozicijo in tako naprej, iz katerih se v medsebojnih razmerjih porajajo in razvijajo misli o nesmislu lastnega obstoja, strahovi, stres, nezadovoljstvo, požrešnost, sovraštvo, zanikanje moralnih vrednot in zveličanje pridobitništva kot skrajnega cilja in smisla človeštva.

Toda človekov smoter ni pridobitništvo, bogatenje, zadovoljevanje strasti – to so »otroške bolezni«, nujne faze v razvoju človeka od »ostraščenega«¹⁰ primata z zamegljeno zavestjo v dejansko razumno bitje.

Vsekakor pa smisel neštetih generacij prednikov in milijone let trajajočega razvoja človeka ne more biti katerakoli oblika pretiravanja, objestnosti ali sprevrženosti.

Sprevrženost (dejanje nasprotno svojemu izvirnemu dejanskemu namenu) vodi v osebno in družbeno nesrečnost in propad.

Zdi se, da smo vsi – eni bolj, drugi manj – izgubili stik z realnostjo in zavedanjem, da je človek naravno fizično bitje, ki se ni rodilo po lastni želji in je prisiljeno živeti, obstajati, v čemer smo si vsi zelo podobni. Pozabili smo na izvirnega človeka,

¹⁰ Op. avt.: »ostraščen«, skovanka iz »strast«; pomeni tisti, ki ga žene močno, trajno čustvo, težko obvladljivo z razumom.

naravno bitje, neobremenjeno z raso, vero, narodnostjo, gmotnim položajem, položajem v družbi. Zaradi tega velikokrat doživljamo druge ljudi kot sovražna, nevarna, nezaželena bitja, ne zavedajoč se, kako smo vsi povezani in nepogrešljivi drug za drugega.

Trden dokaz, da smo vsi ena biološka vrsta, je, da so spolne zveze med različnimi človeškimi rasami plodne, rojevajo zdrave potomce. Celo prekleti sužnjelastniki so posiljevali sužnje, ki so jih uradno imeli za »slabše od živali« in te nesrečne ženske so rojevale zdrave otroke.

Pred kratkim sem imel priložnost spremljati reportažo o hčerki (temnopolte) aboriginske matere in (belega) očeta Evropejca, ki je dosegla veliko v svetu glasbe in filma. Je prijazna, razgledana in optimistična oseba, a je v intervjuju povedala, da se znova in znova srečuje z rasizmom, ki meče senco na njeno življenje. Vseeno so njena starša in ona kot njun otrok zgleden primer, da smo po rojstvu vsi enakovredni, ne glede na raso ali barvo kože.

Če ne bi bilo izobraževalnega sistema, prenašanja skozi tisočletja pridobljenega znanja iz generacije v generacijo, bi bil vsak posameznik kljub človeškemu potencialu na ravni živali, le potencialno zmožen preživetja.

Šele zavest, zastavljanje vprašanja o smislu nas zares učloveči, začrta mejo med živaljo in človekom.

Skozi proizvodnjo orodij, strojev in ekonomijo še vedno prevladuje živalska plat, vendar oplemenitena z inteligenco. Razum ni omejen le na raven zadovoljitve in razvoja življenjskih pogojev in zmogljivosti človeka. Njegov del, ki ga imenujemo duhovnost, sega v bistvo dojemanja celote.

V umetnosti in filozofiji se pokaže dejanska duhovna dimenzija, ki se je v celotnem vesolju, kolikor zaenkrat vemo, razvila samo pri človeku.

Naslednjih nekaj primerov naj bo za prikaz različnih zmot (o tem je sicer več razloženo v poglavju Velike zmote, medtem

ko so tukaj navedene »manjše« zmate), ki obstajajo v svetu idej, vendar v veliki meri vplivajo na nesmiselno vedenje.

V svetu idej so se pojavile kategorije, ki jih v svetu nagonov ni. Človek je v mislih ustvaril pojem *dragocenosti* – redki, a navadni kamenčki, kot so zlato, diamanti, so samo v mislih nekaj veličastnega, najbolj zaželenega, in ko so se tovrstne misli prelevile v dejanja, celo v smisel življenja posameznikov, so ljudem povzročile nešteto gorja, suženjstva, potu, krvi in trpljenja. Zlato in diamanti niso nujno potrebni človeku, njihova previsoka tržna vrednost izvira (poleg njihove redkosti) predvsem iz nizkotnih, nesmiselnih želja in požrešnosti.

Človek pokriva svoje telo z oblačili, ki ga ščitijo pred poškodbami, mrazom, a tudi pred pogledi drugih ljudi. V družbi se sramuje nagote, po drugi strani pa se je nagota razvila v največji fetiš. Pri živalih pa občutek sramu sploh ne obstaja! In zakaj je nagota prepovedana, ne samo z normami družbe, ampak tudi z zakonom, kot nekaj »nemoralnega«? Premislite sami!

Cene blaga v trgovinah po celem svetu so zapisane v obliki *X,99, X999* in podobno. Splošno zavajanje je vsepovsod sprejeto kot nekaj normalnega, celo neuradni standard. Cene trgovskega blaga so praviloma navedene v obliki *99,99 evrov* in le izjemoma *100,00 evrov*. Trgovci se zavedajo psihološkega učinka, napake v zaznavi kupcev in jo s pridom izkoriščajo. Bistvo problema je, da se kupci ne zavedajo še marsičesa drugega, kar trgovci dobro vedo o človeški psihologiji.

Veliko ljudi dela do izčrpanosti in v stalnem stresu, hkrati pa je tudi veliko brezposelnih tudi v stresu in ni vlade na svetu, ki bi to neravnovesje poskusila odpraviti – tako, da bi razbremenili tiste, ki delajo preveč, in zaposlili brezposelne ter s tem zmanjšali stres v družbi. Zakaj je delovni čas praviloma 8 do 12 ur? Zakaj ne bi bil krajši in zakaj ne bi imel delovni teden manj dni, da bi se tako zaposlilo več ljudi, hkrati pa bi bilo manj prejemnikov socialne pomoči in tudi manj kriminala.

Človek se večinoma odziva intuitivno, z neko mešanico potreb, čustev in intelligence, povečini odloča in deluje na podlagi tega, kar imenujemo »intuicija«.

Švicarski psiholog Carl Gustav Jung je intuicijo opisal kot percepcijo, ki prihaja iz nezavednega, kot nek notranji glas.

Ta glas je velikokrat obravnavan kot nekaj božanskega, spiritualnega, nedojemljivega – vse, samo ne dedna genska zapuščina naših prednikov. Kot *počilo je in nastali smo iz zraka in zdaj imamo nek notranji, mistični, nepojasnljiv glas* in to je *čudež, ki buri duhove*, in kdo ve, kaj še ... Naše telo je nastalo na dan našega rojstva in vsi naši predniki nimajo nobene zveze z našo obliko, barvo kože in drugim? In še posebej ne z našo duhovnostjo?

Enako bi lahko obravnavali seme pšenice in se sklicevali na mistične, transcendentalne sile, ki oblikujejo bilko, zrno in list pšenice, in popolnoma zanemarili, da se je genski zapis, »znanje pšenice, da zraste iz semena«, prenesel in prepisal iz neštetihih prejšnjih rodov tega žita.

Intuitivno nam je nekdo simpatičen ali pa ne že na prvi pogled. Všeč so nam določene osebe, avtomobili, stvari ali dogodki, ne da bi premišljevali, zakaj.

Poglejmo, kaj so o smislu življenja povedale nekatere bolj ali manj znane osebnosti:

»Nikoli ne boš srečen, če boš kar naprej iskal srečo. Nikoli ne boš živel, če iščeš smisel življenja.«

– Albert Camus

»Življenje nima smisla. Vsak od nas ima smisel, ki ga obudi v življenje. Nesmiselno je zastavljati vprašanje, na katero ste odgovor vi.«

– Joseph Campbell

»Ne obstaja enoten velik kozmični smisel za vse; obstaja le pomen, ki ga vsak daje svojemu življenju, osebni smisel, osebna zgodba kot osebni roman, knjiga za vsako osebo.«

– Anaïs Nin

»Če v življenju sploh obstaja smisel, potem mora biti smisel v trpljenju.«

– Viktor Frankl

»Verjamem, da nisem odgovoren za smiselnost ali nesmiselnost življenja, ampak da sem odgovoren za to, kar počnem z življenjem, ki ga imam.«

– Hermann Hesse

»Takoј ko začneš gledati na svet skozi ideologijo, si opravił. Nobena resničnost ne ustreza ideologiji. (oz. *ideologija ne ustreza resničnosti, op. avt.*). Življenje je nad tem ... Zato ljudje vedno iščejo smisel življenja ... Smisel je mogoče najti samo, če iščete širše od pomena. Življenje je smiselno le, če ga dojemate kot skrivnost, zato konceptualno razmišljanje ni smiselno.«

– Anthony de Mello¹¹

¹¹ "You will never be happy if you continue to search for what happiness consists of. You will never live if you are looking for the meaning of life." – Albert Camus

"Life has no meaning. Each of us has meaning and we bring it to life. It is a waste to be asking the question when you are the answer." – Joseph Campbell
"There is not one big cosmic meaning for all; there is only the meaning we each give to our life, an individual meaning, an individual plot, like an individual novel, a book for each person." – Anaïs Nin, *The Diary of Anaïs Nin*

"If there is meaning in life at all, then there must be meaning in suffering." – Viktor Frankl

"I believe that in am not responsible for the meaningfulness or meaninglessness of life, but that I am responsible for what in do with the life I've got." – Hermann Hesse, *Verliebt in Verrückte Welt: Betrachtungen, Gedichte, Erzählungen, Briefe*

Albert Camus je predstavnik filozofije absurda – izhodišča, da je svet oziroma razmerje med človekom in svetom nekaj absurdnega. Absurd izhaja iz dejstva, da svet in človek nista v skladu, sta si nasprotna. Absurd je v dejstvu, da svet tej globlji človekovi naravi ne ustreza, ker ni niti razumen niti urejen. Svet je zmeraj brez smisla, ki bi ustrezal človeku.

Če analiziramo predstavljena mnenja, je razvidno, da mnogo ljudi meni, da življenje nima smisla oz. je absurdno, da morda ima smisel, a ga ne znajo ali ne morejo opredeliti, ali pa da mora vsak posameznik ugotoviti ali ustvariti nek lasten smisel.

In ker so vsa mnenja na ravni ugibanj, *bi, vendar ne, mogoče, to in ono*, bomo v nadaljevanju skupaj poiskali jasen in izrecen odgovor na to vprašanje.

Za hipec poskusimo razmišljati drugače. Kaj **ni** smisel življenja, a si številni posamezniki na vse pretege želijo doseči:

- bajeslovno premoženje,
- luksuz,
- zavist sosedov,
- oblast,
- izpolnitev nepotrebnih želja in strasti ...

Zakaj nikomur, še posebej pa filozofom in pisateljem, do sedaj ni uspelo podati izrecnega, splošno sprejemljivega odgovora na vprašanje o smislu življenja? Razlog za to je zelo preprost, neučinkovitost izhaja iz napačnega izhodišča. Vsi ti neuspešni poskusi so vzeli za izhodišče posameznika, njegov ego, in obravnavajo zunanje dejavnike kot vire, ki naj bi

“As soon as you look at the world through an ideology you are finished. No reality fits an ideology. Life is beyond that. ... That is why people are always searching for a meaning to life... Meaning is only found when you go beyond meaning. Life only makes sense when you perceive it as mystery and it makes no sense to the conceptualizing mind.” – Anthony de Mello (Goodreads, 2021c)

obstajali in bili namenjeni izključno za zadovoljenje potreb in želja posameznika.

Nemogoče je namreč pravilno opredeliti smisel česarkoli ali kogarkoli, če ne upoštevamo celote ali vsaj najširšega znanega konteksta.

Če je izhodišče za iskanje osebnega smisla življenja **znotraj** jaza (ega), ki naj bi bil popolnoma neodvisen, lahko pa tudi v popolnem nasprotju s smislom celotnega človeštva, je resničen odgovor nemogoče podati. Zagotovo pa ima vsak posameznik osebni in **sočasno** družbeni smisel kot:

- prijatelj, tovariš,
- družinski član – otrok, brat, sestra,
- partner – mož, žena ali partner v zunajzakonski zvezi,
- roditelj – mati, oče,
- državljan, član skupnosti,
- imetnik živali,
- profesionalac pri delu,
- prostovoljec na kateremkoli področju ...

Ti osebno si nepogrešljiv, dragocen – prijateljem, partnerju, otrokom, staršem, družbi ... In tudi vsi oni so za tebe enako dragoceni, nepogrešljivi. Vendar so v vsakem primeru za uresničenje smisla posameznika potrebne tudi druge osebe ali živali, v nekaterih primerih celo rastline!

Znotraj ega, brez neposredne udeležbe drugih oseb, je samo ustvarjalnost – določene veje umetnosti, hobiji, individualni športi in filozofija. Takrat je človek sam s sabo in v razmerju do neživega in narave.

Avicenna ali Ibn Sina – perzijski učenjak iz Buhare (današnjega Uzbekistana) je rekel, da čeprav misliš, da si nič, v tebi prebiva svet.

Drugo izhodišče je iskanje smisla **zunaj** jaza (ega). Konkretno: kaj je smisel življenja celotnega človeškega rodu, ki sočasno vsebuje tudi resničen smisel vsakega posameznika?

Nič in nihče nima smisla sam po sebi, smisel je resnično opredeljiv samo v razmerju dela do okolja oziroma celote.

Še enkrat bom poudaril tisto, kar je podrobneje razloženo v poglavju o povezanosti in soodvisnosti vsega v vesolju. Del in celoto je treba razumeti relativno. Noga je del celote telesa, a prsti na nogi so del celote noge. Nogo lahko razumemo kot del ali celoto, odvisno od zornega kota.

Poglejmo človeka kot celoto, ki jo tvorijo glava, telo, roke in noge. Lahko bi rekli, da je osnovni smisel noge, da omogoča premikanje celotnega telesa po trdnih tleh. Lahko ima tudi dodaten namen, npr. pritiskanje stopalk v avtomobilu ipd. A očitno je, da ena noga ne omogoča premikanja telesa, torej sta potrebni dve nogi in je smisel bolj opredeljen v usklajenem delovanju dveh nog.

Podobno je s smislom očes, nosa, ušes, ust ...

Prvotni smisel ust je bil vnos vode in hrane, a se je postopoma nadgradil in dobil smisel tudi kot sredstvo za govor, komunikacijo. Seveda so se usta z razvojem tudi fizično spremenila.

Očitno je, da imajo vsi ti deli natančno opredeljen smisel, a samo v celoti (tj. glava) in seveda celotnega človeškega telesa. Samo po sebi uho nima smisla, smisel dobi šele kot del celote.

Več kot očitno je, da smo oblikovani v popolni interakciji z naravo, naše telo je funkcionalen skup povezav z naravo – oči imamo, da vidimo oblike in barve ter premike v okolju, ušesa, da slišimo zvoke, nos za vdihavanje zraka, usta za pitje tekočin in vnos hrane iz okolja ter pogovor in komunikacijo, roke za rokovanje s predmeti v okolju, noge za premikanje. Vse se je izoblikovalo izključno za funkcionalno izpolnitev določene potrebe.

Vsak posamezen človek je skup celic, ki imajo vsaka zase smisel v celotni zgradbi človeka. Človek se začne z združitvijo dveh celic, ki se potem po naravni poti delita in množita. Vse več jih je, vsaka pa ima natančno določen namen ali smisel v

celoti. Celice se združujejo v višje celote, organe, in vsak organ ima natančno določen namen v telesu. V možganih se potrebe in zahteve vsake posamezne celice oblikujejo v enoten občutek, ki ga imenujemo potreba. Ta nas žene k delovanju z namenom zagotoviti vse potrebno vsaki posamezni celici. Vse navedeno se dogaja samodejno, brez potrebe po razmišljanju. Na tej razvojni stopnji so živali, ki zvesto, ne pa zavestno, »sledijo« naravi. Misel se je razvila v težkih pogojih, ko človek ni mogel zadovoljiti potreb, ki so jih »postavljale« celice, in je posledica nujnosti iznajdbe učinkovitejšega načina za obstoj življenja.

Možgani kot organ imajo seveda svoj smisel. Poleg podzavestne skrbi in zadovoljevanja potreb celotnega organizma posedujejo tudi sposobnost, ki ji pravimo »duhovnost«. Duhovna sposobnost ima svoj smisel, pa če ta smisel zaenkrat razumemo ali pa ne. Človek lahko svoj smisel najde samo tam, kjer ga je tudi začel iskati – v mislih, duhovnosti.

Posameznik je tudi del višje celote, človeštva, ki pa je del narave, vesolja. En sam človek, tako kot ena sama noga, nima smisla oziroma ga ni možno logično opredeliti. Potrebni je več ljudi, več rodov, da človek dobi in izpolni svoj namen ali smisel. Zmožljivosti in dosežki skupine močno presegajo zmožljivosti in dosežke posameznika. Zmožljivosti in dosežki celotnega človeštva neznansko prekašajo posameznika kot tudi skupine ljudi. Vsaka naslednja generacija nadgrajuje in izpopolnjuje dosežke vseh prejšnjih generacij. Naše medsebojno vplivanje, različnosti, so generatorji sprememb, ki so z naraščanjem svetovnega prebivalstva vse bolj silovite in nepredvidljive.

Pomislimo, kako sploh zgradimo neko kompleksno strukturo, ki predstavlja celoto, entiteto, na primer stroj. Pred izdelavo že opredelimo namen – smisel oziroma za katera opravila se bo stroj uporabljal. Nujno moramo (s)poznati resnične lastnosti in učinkovanje predvidenih delov in njih medsebojno razmerje, potem jih združimo v skladu z logiko in

na ta način ustvarimo stroj, napravo, ki začne delovati kot celota, ki služi nekemu namenu.

Stroj ne bo deloval pravilno, dokler vsi pogoji in faze ustvarjanja niso usklajeni z resnico.

Zato ga testiramo, preverjamo, spreminjamo, nadgrajujemo, dokler ne dosežemo dejanske usklajenosti z resnico.

Podobno je tudi s človekom, čigav razvoj še poteka, še ni dokončan proces. Nujno se je treba testirati, preverjati, spreminjati in nadgrajevati, dokler ne bomo usklajeni z resnico. In resnica je spoznanje dejanskih procesov in lastnosti v naravi – takih, kot so.

Navedeno prisposodbo človeka kot »stvarnika« je treba razumeti kot stotine in tisoče inženirjev in delavcev, ki uporabljajo tudi znanja in dosežke prejšnjih generacij. Nekaj kompleksnega ne nastane iz enega vira, nujna je medsebojna interakcija mnogih udeležencev in dejavnikov.

Vsaka država je celota in sočasno del sveta, katerega deli so posamezni državljani. Država ima vlado, ki naj bi poskrbela za dostojno življenje svojih državljanov. Država naj bi omogočila optimalne pogoje, da lahko vsak državljan zadovolji svoje potrebe. Podobno razmerju med možgani in posameznimi organi oz. celicami. Če vlada deluje v skladu s svojim namenom in smislom, zaradi katerega je ustanovljena, bodo državljani zadovoljni in bodo neovirano izpolnjevali svoj namen. Če pa ni tako, bodo nezadovoljni posamezniki in skupine prilagodili svoje obnašanje, zaradi lastnega obstoja bodo začeli delati samo zase in tudi škodovati drugim.

Njihovo obnašanje je lahko v razponu od majhnega do ekstremnega nezadovoljstva in delovanja v skladu s tem. Lahko začnejo širiti negativen vpliv in ogrožati obstoj države take, kot je. Iz tega primera lahko vidimo, da mora v določeni celoti, ki je vedno pod-celota nečesa višjega, nujno vse delovati popolnoma usklajeno, kar je predpogoj za obstoj celote. Dokler se ta

skladnost ne doseže, se morajo tako deli kot celota nujno spreminjati, razvijati in usklajevati.

Vesolje teži k harmoniji.

Nihče ne obstaja samo zaradi lastnega užitka. Nihče ne obstaja, da bi zadovoljeval lastne potrebe nad ravno, kot je nujna. Nič in nihče ne nastane samo od sebe, ne samo za sebe – vse je proizvod celote.

Učitelj, kuhar, trgovec, inženir, policaj, podjetnik, varuška, umetnik, zdravnik ... ima natančno določen namen. Vsi prispevajo k obstoju in razvoju celotnega človeštva. Smo nepogrešljivi in dragoceni za druge, brez nas bi bilo njihovo in naše življenje prazno in sploh nepredstavljivo! Pomembno je zavedati se, da brez tistih, ki sodelujejo v pripravi hrane, polet z letalom ali pa odprava na Luno sploh ne bi bila mogoča! Vzgibi in način našega prispevanja celoti nam niso vedno jasni in razumljivi. Narava jih samodejno oblikuje in uravnava, nas poganja in medsebojno usklajuje.

Predstavljajmo si avtomobil. Vsak del avtomobila ima določen namen, smisel. Avtomobil je sestavljen iz velikega števila delov. Vsak vijak, zobnik, jermen itd. ima natančno določen namen, a samo kot sestavni del nekega večjega dela, denimo motorja. Motor pa ima smisel samo kot del avtomobila. Če bi posamezni zobnik imel zavest, bi se med obratovanjem zagotovo začel spraševati o lastnem smislu, a bi ga zelo težko opredelil, ker nima »slike« celotnega avtomobila. Tudi večina ljudi, ki niso avtomehaniki, bi težko opredelila namen nekega zobnika. Avtomobil pa nima smisla sam po sebi, njegov smisel je, recimo temu, omogočiti večjo mobilnost človeka.

Pri izdelavi avtomobila človek sledi podobnim vzorcem, kot jih uveljavlja narava – a ne kot misleča, osebna entiteta, temveč vse poteka samodejno kot proces medsebojnega uglaševanja delov narave.

Avtomobile izdelujejo po celem svetu, v veliko tovarnah, v nešteti različicah. Zasnova je enaka – štiri kolesa, potniška

kabina ... toda vsak model je posebej oblikovan, podobno kot ima vsak človek svoje posebnosti.

Podobno kot zobnik v motorju, če lahko skrajnjo »mehanično« poenostavimo, ima tudi človek smisel kot del večje celote, ki jo pozna le delno, veliko pa mu je – zaradi omejenosti zaznavanja – še neznano in polno domnev.

Torej ima vsak »del« natančno opredeljen smisel, ne glede na to, ali se svojega smisla zaveda ali pač ne.

To, da je človekov smisel določen samo kot del celote, seveda pomeni tudi, da je nepogrešljiv.

Če se vrnemo k prej omenjenemu zobniku, se zlahka prepričamo, da celoten avtomobil brez enega tako majhnega, a smiselno oblikovanega dela sploh ne more (pravilno) delovati!

Osnovna težava pri iskanju lastnega smisla je ravno v tem – vsak posameznik, ki meni, da ima njegovo življenje nek samosvoj, notranji, lastni smisel, zunaj celote človeštva, narave, vesolja, ga nikoli ne bo našel.

Nujno je doseči tudi lastno, mogoče navidezno nepomembno »izpolnitev« na kateremkoli področju – delovnem, umetnostnem, družinskem, kajti le na ta način bomo prispevali tudi k izpolnitvi smisla celote.

Pri tovrstni »lastni izpolnitvi« vseeno ne bomo popolnoma zadovoljni, ker ji bo neizpodbitno dejstvo o umrljivosti lastnega »jaza« še bolj odvzelo smisel. Neracionalen strah pred smrtjo, ki naj bi izničila vsak smisel našega življenja, lahko premagamo ravno s zavedanjem, da umrljivost ni izključno in samo neprijetna nujnost, ampak je nujen predpogoj za razvoj življenja.

Fizično in časovno smo omejeni, kapljica v reki življenja, del biološke kontinuitete človeškega rodu. Jazu ne smemo dovoliti, da nas loči od celote zaradi omejenega in posledično neresničnega dojemanja sveta. Če živimo samo za sebe in ne prispevamo k celoti, bomo živeli v nasprotju z resničnim namenom, zaradi katerega obstajamo.

Z zavedanjem o osebni nepogrešljivi vlogi v generacijski kontinuiteti, z zavedanjem svojega položaja kot vmesnega in povezovalnega člena v verigi med neštetimi generacijami prednikov in neštetimi generacijami zanamcev se zagotovo lahko prepričamo v osebni smisel. Mi osebno prenašamo življenje iz preteklosti v prihodnost, nadaljujemo obstoj naše biološke verige skozi sto tisoč generacij, nosimo breme neznanja in trpljenja v upanju, da bo človeštvo nekoč doseglo pomen svojega naziva.

Smo potomci lovcev, bojevnikov, delavcev in hkrati predniki neznane in nepredstavljive oblike človeka prihodnosti. V nas bodo vedno izvirne živalske korenine in sledi naših predhodnikov, postopoma pa bomo vztrajno nadgrajevali duhovnost. Stopnjeval se bo prepad med našo »živalsko osnovo« in vse močnejšim vplivom družbe, kar bo zagotovo pripeljalo do vse težjih preizkušenj v prihodnosti.

Pomislimo, kakšen čudež ste vi in vsak človek na tem svetu. Kako čudežni so naše telo in naše misli, koliko časa in generacij je minilo, da smo se razvili do sedanje oblike in vsebine! Kakšna raven usklajenosti različnih delov našega telesa je bila dosežena, da sploh obstajamo in delujemo kot živa in povrh vsega še duhovna entiteta! Poglobljeno premislite in zavedeli se boste, da je to čista resnica, ki se je v vsakdanjem življenju ne zavedamo, jo spregledamo in zanemarjamo, ***a vendar je osnova vsakršne modrosti***, ki se je je vredno spomniti vsakič, ko odločamo o pomembnih življenjskih zadevah in ko premišljamo o sebi in svetu.

Človeštvo se razvija že milijone let, filozofija le tri tisoč, krščanstvo pa le dva tisoč. Šele v zadnjih nekaj sto letih se znanost in tehnologija eksponencialno razvijata. Pred stotimi leti je človek prvič poletel z letalom, pred šestdesetimi pa že v Zemljino orbito. V zadnjih šestdesetih letih je človek stopil na Luno, vesoljske sonde so pristale na vseh planetih v našem osončju ali jih od blizu posnele. V zadnjih štiridesetih letih so

računalništvo in komunikacije postale del vsakdanjika, dostopne najširšim množicam. Treba se je zavedati, da živimo v družbi, ki je dinamična, povezana, soodvisna in spreminjajoča se kot še nikoli prej; je bolj revolucija kot evolucija človeštva. Te nagle spremembe so povzročile hudo obremenitev narave, dve svetovni in nešteto lokalnih vojn, onesnaženje tal, vode in zraka. Življenjski prostor rastlin in živali v vodi in na kopnem je zelo skrčen in omejen. A te negativne posledice izhajajo predvsem iz egoizma in pomanjkanja zavedanja o smislu celotnega dogajanja.

Kar je napisano v nadaljevanju, izvira iz ene same misli, *ideje*, ki je v meni dozorevala več kot pol stoletja in pred tem v nešteti generacijah mojih prednikov. Da bi se ta misel dokončno jasno izoblikovala in prikazala, so morali preteči milijoni let, evolucija skozi neštete generacije prednikov, zgoditi se je morala interakcija nešteti dejavnikov, ohraniti kontinuiteta ene neprekinjene biološke verige ...

In nenadoma, nepričakovano se je prikazala v tako jasni podobi, da je za vedno spremenila moj pogled na svet.

Zgodila se mi je *Eureka!* (vzклик radosti ob miselnem odkritju – »odkril sem, dojel sem«). Počutil sem se kot Arhimed, ki je, kot pravi anekdota, gol tekkel po ulicah mesta Sirakuze, ko je končno »odkril« pozneje po njem imenovan »Arhimedov zakon«. Na glavo mi je padlo »jabolko spoznanja«, kot se je po anekdoti pripetilo Isaacu Newtonu, kar naj bi ga spodbudilo k oblikovanju splošne teorije gravitacije.

Verjamem in upam, da bo tovrstno dojemanje smisla življenja v prihodnosti sprejela večina ljudi, ne glede na pričujočo knjigo ali pač kak drug vir, kajti gre za večtisočletno kontinuiteto ideje, ki bo sčasoma zagotovo dozorela tudi v drugih osebah. Težko verjamem, da kdo drug ne bi dokazal, da je Zemlja okrogla in da ni središče vesolja, če tega ne bi storili tisti, ki so. Upam, da bodo naši znanstveniki z zgražanjem, pa tudi razumevanjem, gledali na trenutno obdobje človeške zgodovine!

In da se bodo hkrati zavedali tudi veličastnih in pomembnih stvari, ki nam jih je v teh težkih časih uspelo doseči.

Takoj sem začutil potrebo podeliti to idejo z drugimi, zapisati jo za primer, če se bi mi pripetilo kaj, zaradi česa te misli ne bi mogel podati naprej. Imam jo za nekaj najbolj dragocenega, kar se mi je zgodilo v mojem celotnem duhovnem življenju.

Nenadoma sem se našel na vrhu najvišje gore in ta veličastni občutek me bo za vedno spremljal.

Ugotovil sem, da je smisel našega življenja nad vsakdanjo politiko, bojem za preživetje, bojem za lastno uveljavitev in prevlado, pridobivanjem denarja in iskanjem lažnih zadovoljstev.

Zakaj se je ta misel prikazala ravno meni? »Zakaj se je TO zgodilo ravno meni?« se običajno vpraša človek v težkih preizkušnjah, tokrat pa je bilo to izrečeno ob veličastnem trenutku razsvetljenja!

Odgovor, zakaj se je ta misel prikazala ravno meni, najdem v kratkem, a izjemnem obdobju svojega življenja, v zrelih letih, ko sem (bil) začasno brez večjih skrbi in tudi brez večjih ambicij.

V sorazmerno urejenih pogojih življenja – ukvarjam se slikarstvom in poslušam vesoljno glasbo, zavedajoč se lepote sveta, v podzavesti pa se mi sočasno prikazujejo največja zla in trpljenje soljudi po celem svetu.

Ne žene me sla po slavi, kajti slava je breme in izguba svobode in miru.

A že takrat sem se zavedal, da to »blaženo« obdobje ne bo trajalo dolgo.

Res me je kmalu vsakdanje življenje vrnilo nazaj v vsakdanjik obveznosti, dela, manjših skrbi, a dovolj velikih, da daljši čas nisem napisal niti enega stavka.

Ravno sedaj (2020), tri leta od začetka pisanja knjige (2018), se je zgodilo nekaj, česar takrat nihče ni predvidel, niti ne bi mogel verjeti, da se bo zgodilo. Izbruhnila je svetovna pandemija virusa covid-19. Cel svet je dobesedno obstal! Zaprte so državne meje, meje med občinami, tovarne, trgovski centri,

šole in vrtci, na nebu je videti le redka letala. Znanstveniki celega sveta že več kot pol leta razvijajo cepivo, ki ga še vedno ni, kljub milijardam vloženega denarja.¹² Zdravstveni sistem je preobremenjen, pandemija se širi kot požar. Socialni mir se vzdržuje s »svežnji milijardne finančne pomoči«, za katero nihče ne ve kdo, kdaj in kako jo bo na koncu povrnil.

Vsi upamo in pričakujemo, da bomo premagali virus in živeli kot prej. In to je napačno! Ne moremo živeti kot prej! Moramo spremeniti miselnost in način življenja, se bolj uskladiti z naravo. Ne smemo več odmetavati enormne količine plastike, embalaže, odpadne tehnike v zemljo in vodo. Ne smemo več onesnaževati zraka, krčiti gozdov, uničevati živali in biotske raznovrstnosti. Deponije smeti, uradne in neuradne, na kopnem in v morjih, ki jih »rinemo pod preprogo«, so neverjetne – nenaravne mešanice kovin, stekla, plastike, nevarnih kemikalij, odpadnih olj in barv, kislin, bioloških odpadkov ter naravnih bakterij in virusov. Kaj se bo iz te mešanice razvilo, ne more predvideti nihče. Potrošništvo, dobiček, kupovanje novih in odmetavanje leto ali dve starih, a še popolnoma delujočih in uporabnih telefonov, avtomobilov in elektronske opreme je generator onesnaženja in zastrupljenosti narave, kot ji še nismo bili priča.

Nujno potrebujemo drugačno miselnost, ki izvira iz zavesti o povezanosti in soodvisnosti vsega.

Dejstev morda ne poznamo, morda jih poznamo, a jih ne želimo priznati, toda posledicam dejstev se ne moremo izogniti!

V določenem pogledu gre za težko izkušnjo, saj je ideja, ki me je duhovno izpolnila, hkrati (paradoksalno) skalila moj duhovni mir zaradi občutka, da ni namenjena samo meni, temveč celotnemu človeštvu. A kako bom jaz, neznan in neizkušen pisatelj in neznana oseba, razširil, če ne v vednost, pa vsaj v premislek neko novo, revolucionarno idejo?

¹² Med dokončanjem knjige je razvitih že več cepiv in cepljenje se je začelo po vsem svetu (op. avtorja).

V trenutku sem dobil veličastno poslanstvo, ki ga je meni kot posamezniku zelo težko izpolniti.

Tudi če mi ne bo uspelo, če ne dobim širše podpore, moram vsaj zapisati in zasaditi seme te ideje.

Obstaja mnenje, da je dolžnost učitelja, da poda sporočilo, ali ga bodo učenci razumeli ali ne, pa je odvisno od njih.

Ko bom dokončal to knjigo, bom pomirjen z občutkom, da je moje poslanstvo na tem svetu izpolnjeno.

Idejo sem na začetku, poln navdiha in ustvarjalnega zagona, poskusil predstaviti najbližjim – znancem, prijateljem, sorodnikom, v pričakovanju, da jo bodo razumeli in me podprli ali celo dodatno spodbudili k nadaljnjem oznanjevanju.

Nasprotno, popolnoma nepričakovano me je večina vljudno odklonila z razlago, da predstavljene ideje ne razume ali pa da jih tovrstna »filozofija« niti ne zanima.

Mogoče je ravno preprostost in hkrati veličastnost te ideje glavni razlog za odklonilno stališče pri ljudeh. Bistvo ideje je tako enostavno, lahko razumljivo, vsem pred očmi, a hkrati skrito in nevidno. Preprostost in veličastnost navidezno ne gresta skupaj. A to ne drži! Vsi izumi in inovacije so nova spoznanja, odkritje prej neznanih dejstev o že obstoječem. Število in poglobljenost teh spoznanj neprestano in vztrajno naraščata. Ko je pomen spoznanja radikalen in vseobsežen, to imenujemo razsvetljenstvo.

Vse osebe, o katerih govorim zgoraj, so mi pri srcu, nikogar nimam zaradi »odklonitve« manj rad, a ko sem doživel njihovo zavrnitev, sem spoznal, kako težko je neko povsem novo, nenavadno, a kot planinski potok čisto in jasno idejo – idejo o smislu našega življenja, ki se lahko izreče v enem stavku – podati drugim ljudem! Srčno upam, da bo vsaj nekdo od vas, ki berete to knjigo, razumel bistvo tega, kar hočem povedati. Pred vami je izvirno in unikatno besedilo. Kljub večletnem iskanju nečesa podobnega, branju mnogih filozofskih zapisov in izjav

znanih in manj znanih osebnosti nisem česa podobnega nikoli in nikjer zasledil.

Vedno je manjkal ta zadnji, nedvoumen sklep o smislu življenja. Bolj ali manj duhovite misli, bolj ali manj lepo oblikovane, velikokrat nerazumljivo, večpomensko ali zavajajoče, velikokrat z besednjakom, katerega pomen je nenatančno opredeljen (kljub uporabi slovarjev), je vse, kar sem uspel izbrskati v dolgih letih.

Idejo želim podati naprej, ker mi je s tem namenom podarjena.

Ta razsvetljenska misel, *ideja*, se glasi:

Misleči človek je edina zavest celotnega vesolja!

Brez človekove zavesti nič v vesolju ne bi vedelo, da obstaja. Torej smo mi, naša zavest, nastali, se razvili in obstajamo z razlogom; in ta je, da se ***le*** skozi ***naše zavedanje vse*** v vesolju zaveda ***lastnega*** obstoja! Brez nas, brez naše misli, vesolje ne bi vedelo, da obstaja, in njegov obstoj ne bi imel smisla.

Nešteti deli vesolja kot celota težijo k samospoznanju, človek je fizični nosilec uresničenja te duhovne težnje. ***Mi dajemo smisel celotnemu vesolju***, sleherni entiteti in pojavu, ki ga zaznamo, miselno ga opredelimo in imenujemo!

Ali si lahko želimo ali predstavljamo nek višji, bolj veličasten smisel življenja? Kako bi sonce vedelo, da obstaja, če ne bi bilo mene? Jaz pa ne bi obstajal, če me sonce ne bi grelo in osvetljevalo. Torej, sonce mi daje življenje, jaz pa njemu smisel, zavedanje mojega in njegovega obstoja. Sva dejansko, fizično in duhovno, organsko povezana. Tako kot sem organsko povezan z vodo, zrakom, tlemi, na katerih stojim in ki so materialni vir mojega fizičnega telesa. Z našimi očmi vesolje

vidi morja, reke, gore, zvezde. Z našo duhovnostjo jih lahko tudi občuduje!

Več ko se učimo in bolj ko spoznavamo svet, ki nas obkroža, v enaki meri vesolje bolj spoznava samo sebe. Ta SMISEL, razlog, naša vloga v vesolju nas lahko izpolni z občutkom sreče, da obstajamo!

Ali si pripravljen sprejeti ta nauk, spoštovani bralec? Ali se ti zdi nekaj banalnega?

Brez našega zavedanja bi celotno vesolje samo vegetiralo kot človek v nezavesti, komi!

A bodimo realni. Ta privilegij duhovnosti ni zasluga našega jaza, je darilo, ki smo ga deležni. Smo **produkt** narave, **objekt** celotnega vesoljnega procesa. Postopoma, z dozorevanjem duhovnosti, postajamo tudi subjekt, in to pomemben subjekt.

Ustvarjeni smo, da ustvarjamo! Tisto, česar narava ne more udejanjiti sama, je naša naloga – smo nadgradnja narave. Samo mi lahko ustvarjamo glasbo, umetnost, lepoto, morda širimo življenje v vesolje in morda še kaj, kar ostaja skrivnost, ki jo bomo vedno iskali in mogoče nikoli dokončno odkrili.

Pojem *lepega* in *dobrega* izvira ravno iz toplote in svetlobe, ki jo izžareva sonce, ki je naš sicer temačen in zmrznjen svet s svojim delovanjem pretvorilo v čudovito oazo nekje v neskončnosti vesolja. Ljubezen je sinonim za to življenjsko silo, ki nam ugaja, brez katere nas sploh ne bi bilo.

Ljubimo toploto in svetlobo, ki je neskončen vir vsega. Materijo povezuje, oblikuje in oživlja.

Zavedanje je smoter, bit našega obstoja, smisel duhovnosti, v kateri se stečejo vsi pojavi vesolja, ki jih zaznavamo in spoznavamo.

Vse bi seveda obstajalo tudi brez zavesti, a bi bilo neopredeljeno in nepomembno. Inteligenca opredeljuje in imenuje posameznosti. Loči posamezne dele vesolja, jih imenuje in razume njihovo posebnost. Šele v zavesti se

pojavi se pojmi posameznih entitet: planet je opredeljen kot planet šele v zavesti, kamen ali voda na tem planetu enako.

Vse, kar obstaja, teži k razvoju samospoznanja, oziroma vsebuje potencial, ki ga ustvari, udejanji šele po poteku časa, potrebnega za razvoj inteligence. Gre za ponavljajoč se, ciklični proces. Inteligenca nastane, se razvija in propade in proces se spet začne od začetka nekje drugje. Ni bojazni, da se bo ta proces kdaj končal, in propad inteligence, civilizacije ni nesmiseln, saj se bo zagotovo razvila nova. Ni treba, da nas zavedanje o minljivosti vsega pripravi do tega, da sprejmemo »nesmisel« kot osnovo za (napačno) dožemanje smisla našega obstoja. Gre samo za neskončen proces sprememb, katerega del smo. Treba je le razumeti in potem z lahkoto modro sprejeti lastno vlogo v nikoli dokončanih, a vedno trajajočih spremembah.

Ni upravičen Nietzschejev filozofski obup in pesimizem, ker se enkrat vse konča, ker so se pojavile inteligentne živali in izginile v hipu. Ni upravičen obup, ker se vse neskončno ponavlja v ciklih, razen če smo čezmerno zagledani v lasten ego in sami vase (kot človeštvo)! Naravni proces enostavno resnično tako poteka in moder človek ga lahko samo dožame, razume in sprejme. A to ne pomeni neznatnost našega življenja – je ravno njegova potrditev v nujnosti in težnji celote k obstoju in razvoju inteligence!

Veliki pesnik iz majhne države, Petar II Petrović Njegoš (1813–1851) iz Črne gore je bil že tako blizu tej zavesti, ko je v delu *Luča mikrokozma*¹³ zapisal: »Tvar je tvorca čovjek izabrana,«¹⁴ kar sem »preoblikoval« v slovenščino: »Snov vesolja človek je izbrana.«

Povzetek smisla našega obstoja se glasi:

- **zavedanje obstoja** vsega in vsake posameznosti edino skozi človeško misel in samo v človeški misli;
- **spoznavanje** vesolja skozi znanost;

¹³ V slovenskem prevodu *Luč mikrokozmosa*.

¹⁴ Njegoš, 1974: 139.

- *ustvarjanje*, umetnost.

To popolnoma sovпада s cilji celote – vesolja!

V vesolju obstajajo sile, ki v medsebojni interakciji začnejo življenje iz substance ter ga vzdržujejo, razvijajo, a hkrati nič (nihče) v vesolju ne ve, da te sile obstajajo. Sčasoma se ustvarjeno življenje razvije do ravni, ko se v njem prebudi prva misel. Misel je šibka, neopredeljena, je seme inteligence. Njegova prva misel je ugotovitev, iz katere postopoma zraste vprašanje. Sprva ne ve skoraj nič o tem svetu, po majhnih korakih se uči, pridobiva izkušnje, začenja logično sklepati ter se postopoma začne medlo zavedati sebe in sveta, ki ga obkroža. Velikokrat so ti sklepi napačni, ampak jih življenje, gnano z nezavedno silo, vedno oblikuje in preoblikuje znova in znova. Tako se uči na napakah, spreminja sklepe in proces se neprekinjeno nadaljuje. Ko življenje, utelešeno in poduhovljeno v človeku, končno nabere dovolj izkušenj, te sile spoznajo, da obstajajo, da so!

Še enkrat: smo najvišja (nam znana) stopnja razvoja v celotnem vesolju, ampak ne po osebni zaslugi, smo produkt sil in materij vesolja – *te dojemamo, imenujemo in tolmačimo različno.*

Zavedam se, kako nevsakdanji pogled na sebe in svet predstavlja ta trditev, a je zagotovo dejstvo, ki je vsem pred očmi, a hkrati nevidno, ker se večina ljudi sploh ne trudi poglobljeno razmišljati o tem večnem vprašanju ter zaradi nuje ali po lastnih občutkih ostaja znotraj jaza in vsakdanjega suženjskega razmerja s svetom.

Danes se počutim kot najbogatejši človek na svetu, a se zavedam, da na žalost mnogi nimajo niti za pod zob, večinoma sploh ne po lastni krivdi. Blagor tistemu, ki lahko svobodno premišljuje.

Še enkrat bom citiral Njegoša: »Svi svetovi bez očih su mračni,«¹⁵ ali prevedeno v slovenščino: »Vsi svetovi brez oces

¹⁵ Njegoš, 1974: 148.

so temni.« »Očes« tolmačim kot »misli«; »temni« pa kot »nezavedni«.

Zavedanje pa ni samoumevno, pomeni natančno opredeljeno misel, ki jo je treba izreči naglas ali zapisati.

Vsi vemo, da vsak predmet pade na zemljo. Ampak šele Isaac Newton je opredelil splošni gravitacijski zakon, ki ga vsi čutimo, a le podzavestno.

Vsako novo zavedanje o lastnosti kateregakoli pojava ali stvari, ki je seveda vedno obstajala, a se je prej nismo zavedali, imenujemo odkritje. Če je odkritje zelo pomembno na duhovnem področju, ga imenujemo »razsvetljenje«.

A do razsvetljenja mora preteči dolga, milijone let trajajoča pot. Pot povezanosti vsega. *V tej v nekaj besedah* predstavljeni ideji o smislu življenja so zajeti mehko združeni in prepleteni različni viri – naštel bom samo nekatere:

- čaščenje boga Rája v starodavnem Egiptu,
- ontološke filozofske ideje predsokratikov,
- ideje o etiki Sokrata, Platona in Aristotela,
- ideja stoicizma,
- ideja panteizma,
- ideje krščanstva o ljubezni,
- ideje budizma,
- ideje daoizma,
- dela in usode Kopernika, Galilea in Giordana Bruna,
- splošni gravitacijski zakon Isaaca Newtona,
- spoznanja Denisa Diderota v *D'Alembertovih sanjah*,
- spoznanja Erica Chaissona o evoluciji vesolja,
- polet človeka v vesolje in pristanek na Luni, sonde v širnem vesolju, posnetki Zemlje in planetov, galaksij itd.,
- internet kot odprta knjiga sveta,
- Njogoševa *Luča mikrokozma*, mešanica verskega epa, čustev, veličastnih verzov in vzvišene filozofije,

- stvaritve Michelangela, Leonarda da Vinci, van Gogha in nešteta druga umetniška dela ...,
- simfonije Vivaldija, Mozarta, Čajkovskega; skladbe vseh glasbenih žanrov, pa tudi romske pesmi,
- opazovanje oblakov, narave, morja, sonca, lune in predvsem zvezdnega neba.

Nehal bom naštevati, ker ugotavljam, da seznama ni mogoče zaključiti ...

V budizmu je kot osnovno načelo uveljavljen pojem ***budnosti***.

Budizem je ena od dvanajstih glavnih svetovnih religij in hkrati filozofija, ki temelji na učenju njenega ustanovitelja. Je edina religija, katere začetnik se ni razglašal niti za božjega preroka niti njegovega poslanca in je poleg tega zavračal že samo misel o bogu kot vrhovnem bitju.¹⁶

Buda v sanskrtu in drugih jezikih pomeni razsvetljenega, prebujenega.

Ime se običajno nanaša na Siddhartha Gautama, južnoazijskega plemiča, ki je živel v letih okrog 623 pr. n. št. do 543 pr. n. št. in dosegel razsvetljenje okrog leta 588 pr. n. št.¹⁷

Toda tako so ga klicali šele potem, ko se je resnično prebudil iz nevednosti svoje eksistence in plavanja po morju nevednosti.¹⁸

Da bi uresničili lasten smisel, se je nujno prebuditi iz nagonskega, polzavestnega stanja, v katerem poteka naš vsakdanjik.

Ali se na primer zavedamo, da nikoli v življenju ne bomo videli lastnega obraza »v živo«? Lahko vidimo lastne roke, noge, sliko obraza v vodi, v ogledalu, na fotografskem posnetku, ampak življenje bo minilo, mi pa nikoli ne bomo videli sebe »v živo«, tako kot nas vidijo drugi ... Mimogrede, enako velja tudi

¹⁶ Dijaški net, 2021.

¹⁷ Wikipedia, 2021a.

¹⁸ Thera, 2017.

za zadnjo plat našega telesa! Seveda nam je to takoj jasno, a vprašajmo se in pošteno povejmo, ali smo kdaj prej pomislili na to in se tega zavedali?

Ali se zavedamo, da celo življenje živimo izpostavljeni sončnim žarkom, a nikoli ne bomo in tudi ne smemo pogledati neposredno v sonce? Vedno smo sklonjene glave, obrnjene stran od sonca.

Ko mačka lovi miš, še ne pomeni, da se tega zaveda. Ker trava raste, ne pomeni, da se trava tega zaveda. Zavedanje v tem besedilu je treba razumeti kot jasno in natančno opredeljeno misel o nekem pojavu. Prispodobo zavedanja lahko razumemo ob poslušanju glasbe: poslušamo orkester, ki izvaja skladbo, in če se bolj potrudimo, lahko slišimo npr. bobne ali violine, ki so sestavni del celotne harmonije.

Spoštujem vsako mnenje in pogled na svet, dokler se nosilci teh mnenj in pogledov ne določijo za vrhovno avtoriteto nad vsemi drugimi. Takrat niso več to, kar so v svojem izviru, kar je začasno njihov namen, ampak fanatizem – verski ali politični, ki, upam, nikoli ne bo uspel (kot mu ni uspelo do sedaj) ustaviti razvoja človeške misli. Prepričan sem v to, ker iz do sedaj povedanega izhaja, da vesolje teži k samospoznanju, in upam, da je ta sila močnejša od kakršnegakoli egoizma!

A smisla ni dovolj samo opredeliti, treba ga je uresničiti! Čim večji je odmik (zaradi egoizma, nerazumevanja smisla) med smislom in dejanskim obnašanjem, tem večje je nezadovoljstvo človeka – sorazmerno s tem odmikom, včasih tudi prepadom.

Smisel ima svoje nasprotje, nesmisel; to je vpliv ali delovanje nasprotno izpolnitvi lastnega smisla ali smisla neke druge entitete. Nesmisel se kaže predvsem v delovanju, dejanjih, in ne v samem fizičnem obstoju posameznih entitet. Izhodiščno stališče oziroma predpostavka je, da ima obstoj vsake posamezne entitete svoj namen, smisel, medtem ko je neizpolnitev tega namena nesmisel.

Dejanje ali delovanje, ki ovira, onemogoča izpolnitev smisla, bom imenoval nesmisel, nesmiselno dejanje. Nesmisel je sila, ki nenehno deluje, še posebej pri ljudeh.

Vir vsakega nesmisla je nevednost in njena posledica neumnost. Objestnost, tj. ko sicer inteligenten človek spregleda lastni smisel, začasno popolnoma izključi ego in sprostí id, da deluje brez omejitev, ko žre in nori brez potrebe, se dobesedno loči od duhovnosti in je že v preddverju blaznosti. To se praviloma zgodi, če človek ni usklajen z družbo. Ko ni prisoten ali možen nadzor družbe, ljudje nasploh pogosto počnejo različne nepotrebne stvari in neumnosti, tako kot bi spustili psa, ki so ga družbena pravila »vezala na kratko« daljši čas, da teče in počne, kar mu pač narava nalaga. Zaradi prisile vezanja, zaradi nenehnega vpliva in neke vrste nadzora družbe, se nadzor obnašanja prenese izključno na *jaz*. Če v jazu ni dovolj duhovnosti, se celotna zavest skrči samo na *id*, a tam ni več prostora za tisto, kar je mišljeno kot človeško.

Zlo je pretiravanje, nepotrebno in škodljivo dejanje. Neumnosti oziroma objestnosti je na tem svetu veliko, vendar je neenakomerno razporejena med ljudmi, podobno kot razum in zavedanje. Potenciali so ob rojstvu razporejeni dokaj enakomerno, a jih vsi nadaljnji vplivi močno izoblikujejo v enkrat in neponovljiv duhovni profil.

Egoizem je nujen predpogoj obstoja vsakega živega organizma. A egoizem, ki preseže dejanske potrebe, na primer pridobivanje presežka denarja in bogatenje, povzroča neravnovesje v družbi in je vir zla. Nekateri na različne načine pridobijo večkrat preveč, kot dejansko potrebujejo, medtem ko veliko število ljudi živi v pomanjkanju.

Človek je edini vir dobrega ali slabega v celotnem vesolju.

In kaj sploh pomeni »dobro«? Otroku ob rojstvu ni ne slab, ne dober. Na svet pride s podedovanimi lastnostmi prednikov, ki so skrite nekje v podzavesti. Starši in potem družba vplivajo na

to »surovino« in jo oblikujejo. Dobro je potreba družbe, ker vsi želimo predvsem, da je dobro nam.

Tisti, ki vidijo dlje, se zavedajo, da je vrlina (dobro) nepogrešljiva za obstoj, neovirano delovanje in napredek družbe. Ideja dobrega je nujna potreba človeštva; a celo ideološki morilci se lažno sklicujejo na to, da grozodejstva počnejo v imenu nekega (narobe razumljenega) višjega dobrega (pravice, svobode ipd.).

ZAKAJ JE ZAVEDANJE O SMISLU ŽIVLJENJA POMEMBNO?

Znanost več ne zadošča, potrebna je modrost.

Prijatelj, ki sem mu med prvimi predstavil svojo vizijo in za katerega sem imel občutek, da je razumel bistvo, me je vprašal: »Tudi če je to res, kakšna je korist od te ideje?«

Za trenutek sem obstal, vprašanje se mi je zazdelo smiselno. Ljudje iščejo korist, materialno ali družbeno, in naenkrat ne zmorejo razumeti, kaj bi imeli od zavedanja o dejanskem vesoljnem smislu človeka?

In kakšno korist imamo od tega, da smo ugotovili in vemo, da je Zemlja okrogla, da kroži okrog Sonca, da je Sonce večje od Zemlje in Lune, da je gonilo vseh procesov gravitacija in podobno.

Ko omenimo »korist«, se nehote pokaže, kako močno smo vpeti v lastni jaz, v človeka, ki misli samo nase. V tem primeru je »korist« sinonim za vrednost. Vrednost pa je sinonim nečesa materialnega. A pri iskanju smisla gre za vrednoto in ne za vrednost. Človeška družba brez vrednot ne bi bila dostojna lastnega imena, tega, kar razumemo z besedo človek. Vrednosti naj bi bile samo osnova za doseganje vrednot. Kakorkoli že, »korist« o zavedanju lastnega smisla je duhovne in ne materialne narave. Gre predvsem za percepcijo, doživljanje in razumevanje

razmerja sebe in sveta. Naš odnos in interakcija s svetom sta odvisna od tega, kako ta svet razumemo.

Cilj razumevanja smisla je ravno spremeniti prevladujočo percepcijo, ki temelji na materializmu in potrošništvu. Cilj je razumeti, prilagoditi, ustvariti in razvijati moralne vrednotne, uskladiti sebe in svoja početja z naravo, vesoljem.

Misleci so skozi celotno zgodovino vneto iskali resnico na zemlji in nebu, iz nekega navidezno nerazumljivega razloga. A ta razlog je v samem bistvu človeka oz. vesolja. V filozofski misli je sorodno mnenje nejasno in neopredeljeno omenjeno, kot da »je dobro smoter, h kateremu vse teži«.¹⁹

Mišljenje, iskanje resnice se prenaša skozi neštete generacije ljudi iz preteklosti v prihodnost, kot nekakšna luč, ki ji ne dovolimo, da ugasne, ker je vir svetlobe v neskončni temi vesolja. Neprekinjena veriga ljudi v času ohranja kontinuiteto premišljevanja, povezano z ustnim izročilom, knjigami, spomeniki in vero v lasten smisel. Naša naloga je prenesti to luč zanamcem v prihodnost.

Smo potomci lovcev, plenilcev, bojevnikov in hkrati predniki novih generacij, katerih razvoj bo temeljil na duhovnosti in katerih oblike in bistva si ne moremo niti zamisliti. A neizogibno je, da se bodo ljudje spreminjali po nam neznanih in nepredvidljivih vzorcih, ki stremijo k neznanim višjim ciljem, ki jih zastavlja vesolje.

Človek je zrasel iz narave, a je tudi nadgradnja te rasti. Kakorkoli je nastal ali bil ustvarjen, človek spreminja svet. Česar vesolje ni zmožno samostojno uresničiti, bo ustvaril človek kot nadaljevanje procesa ustvarjanja.

Človek je duhovna nadgradnja vesolja.

Ustvaril je glasbila, glasbo; iz praha pa tudi ladje in rakete. Če samo vesolje ni zmožno ustvariti pogojev za življenje na Marsu, ali bodo to – kot nekakšno seme – ustvarili oziroma

¹⁹ Aristoteles, 1994: 47.

prinesli ljudje? Obstajajo še druge neskončne in nepredvidljive možnosti ...

Kdo ve, kaj vse bodo ljudje, če bodo preživeli lastni egoizem, dosegli v naslednjih letih ...

Človek, ki se **ne** zaveda resnične, vseobsegajoče vizije sveta, je gojišče neresničnih idej, ki človeštvu ves čas prinašajo nečloveško gorje in trpljenje. V sedanjem času je v gospodarsko najbolj razvitih državah neko nepisano življenjsko geslo mladih »seks, droge in rock & roll«, pri starejših pa »želim si boljši avto, kot ga ima sosed, in sosedovo ženo tudi«, ki dejansko odraža miselnost, na kateri sloni prihodnost sveta.

Razvoj tehnologije, v delu, ki ni namenjen dejanskim potrebam človeštva, se zdi zgrešen, ker se ogromno, če ne kar večina, tehnološkega potenciala računalništva in možnosti komunikacije izkorišča z namenom uresničevanja navedene miselnosti in proizvodnje orožja.

Sile, ki težijo k onemogočanju uresničevanja smisla, nenehno delujejo. Zaradi navedenih, izničujočih ali ovirajočih sil – poškodb, bolezni, zastrupitve, preobremenitve – je namen celic ali organov oviran ali izničen in temu pravimo bolezen. Z boleznijo dela organizma je ogrožen tudi smisel celotnega telesa. Tudi v človeški družbi je podobno. Če posamezniki ali skupine bistveno ovirajo smiselno udejstvovanje drugih ljudi, živali, rastlin, vode, lahko govorimo o bolni družbi.

Narava samodejno teži k vzdrževanju ravnovesja in pravilnega delovanja – so poškodbe, ki jih lahko samostojno pozdravi. Sama na primer ustavi krvavenje (če ni premočno) in zaceli rano. Posekani gozd na novo zraste. Zastrupljena voda se očisti, trupla živali pojejo mrhovinarji in mrčes. Seveda je še nešteto primerov. A človek, ki se ne zaveda lastnega smisla, velikokrat naredi nepopravljivo škodo, ki je narava ni zmožna odpraviti.

Vikingi so verjeli, da je smisel življenja umreti z mečem v roki, in to zato, ker je to zgodovinsko obdobje bojev za preživetje nujno narekovalo tovrstno zavest.

Smisel življenja ni v užitkih, namen užitkov je, da življenje olajšajo in ga naredijo prijetnejšega, ter so samo podlaga smiselnega delovanja. Če se človek preveč prepusti užitkom, smiselno delovanje izostane.

Najpomembnejša misel o etičnem življenju je bila napisana že pred mnogimi leti: *Ne naredi drugemu, kar ne želiš, da drug naredi tebi*. Ali: *Do drugih se obnašaj tako, kot želiš, da se drugi obnašajo do tebe*.

Kljub temu, da navedena izreka pozna skoraj vsakdo, se v praksi redko kdo zaveda in obnaša v skladu z njima.

Različne znanosti so samo deli, sorazmerno ozko osredotočeni na posamezna področja raziskovanja in uporabe.

Matematika, logika, astronomija, fizika, kemija, geografija, biologija, zoologija, ekonomija, pravo, medicina, veterina, elektronika, informatika in še veliko drugih znanosti in znanstvenih področij, ki neprenehoma nastajajo in se razvijajo, so deli resnice, ki obstajajo in se razvijajo z enim samim ciljem: uskladiti človeka z resnico.

Ni posebne znanosti, ki bi bila neka »višja znanost«, »znanost vseh znanosti« ali podobno. Edino področje, ki se ukvarja s to težko, a hkrati vrhunsko nalogo, je filozofija ali »ljubezen do modrosti«, ki jo jaz osebno doživljam kot »iskanje resnice o celoti«. To zelo ohlapno opredeljeno in samo z ljudsko domišljijo omejeno področje naj bi se ukvarjalo z miselnim oblikovanjem resničnega pogleda na svet.

Problem filozofov od antične Grčije pa vse do današnjih časov je »izhod v sili«. Če o kakšni temi niso imeli niti osnovne ideje ali dovolj domišljije, kako jo razložiti, so rekli, in na ta način tudi priznali lastno neznanje, da je to pač božji načrt. Tako so postavili mejo lastnemu premišljevanju. Zunaj te meje je razlaga vsega, tisto najpomembnejše, a nič znanega. »Naprej se

bomo ukvarjali samo z drobtinami pod mizo.« O skrivnosti samega življenja je Descartes v svoji *Razpravi o metodi* napisal, da je življenje božje delo, tako kot je božje delo, da iz grozdja nastane vino (v tistem času kvasovk še niso poznali).

Če je kdo umrl zaradi bakterijske okužbe, je to bilo po božji volji (bakterije in antibiotiki še niso bili »odkriti«).

Navedeno in tudi vse stvari in pojave lahko seveda doživljamo in tolmačimo kot posledico delovanja višje sile. Zakaj bi potem sploh preučevali svetlobo, mikrobiologijo, fizične zakone, skratka karkoli, saj je vse v bistvu »božje delo«? Tudi smrt, seveda, a se vseeno ne prepuščamo bolezni, ne vdamo se v usodo, ampak skušamo iznajti zdravila, ki olajšajo težave in podaljšajo življenje, kljub temu da umiranja ne moremo preprečiti. Z razvojem znanosti nasprotujemo vdanosti v usodo.

Prvič sem – še kot mladostnik – razumel problem razmerja med znanostjo in religijo ob ogledu filma, ki je obravnaval obdobje, ko je kuga zdesetkala Evropo. K hudo bolnemu človeku je prišel duhovnik, ga spovedal in mu razložil, da bo umrl, ker je taka »božja volja«. Vmes se pojavil zdravnik, ki je poskusil z zdravili pozdraviti bolnika, kar mu je na koncu tudi uspelo. Duhovnik pa je bil jezen na zdravnika, ker je podvomil v »božjo voljo« in se ji zoperstavil, še bolj pa »avtoriteti« duhovnika.

Znanost je skozi zgodovino močno oklestila mnoga stališča, ki jih zagovarjajo religije.

Nekaj let zatem, ko je človek prvič poletel z letalom, ko je končno uresničil svoje velikanske sanje in je letalski stroj oborožil, ga je kmalu začel uporabiti za pobijanje (so)ljudi. To je zelo poučen zgled, zakaj potrebujemo zavest. Lahko poletimo v višine, a če zavesti ni, bomo padli v prepad.

Neprave ideje povzročajo prave vojne.

V tehnološko razvitem svetu, ki ima materialnih dobrin v izobilju, sicer neenakomerno razporejenih, je telesno zadovoljstvo zamenjalo srečo in izpolnitev človeškega namena.

Ni čudno, da je v najbolj razvitih državah ogromno osamljenih, nesrečnih, drogiranih, objestnih in sprevrženih ljudi, ker jih materialne dobrine in zadovoljevanje nepotrebnih želja ne morejo duhovno izpolniti.

O stihijem (neartikuliranem) poteku človeške civilizacije se lahko zlahka prepričamo. Kljub naglemu razvoju tehnologije in presežkom v proizvodnji in uničevanju narave so kot politični cilji še vedno najbolj izpostavljeni večja gospodarska rast, večji obseg trgovanja, izvoza itd. Ljudje delajo vse več ur na dan, vse več dni v mesecu, vse več let v življenju, hkrati pa je več milijonov delovno sposobnih brezposelnih. Posledično pa naraščajo kriminal, socialne stiske in neskončna vrsta drugih negativnih posledic. »Demokracija« (narekovaji so zaradi odločilnega vpliva finančnih centrov moči na izid volitev) izvoljeni politiki z lahkoto preglasijo znanstvenike, humaniste in očitne resnice.

Proti koncu tega poglavja bom »meditiral« še o nekaterih pojmi, ki so nekakšen stranski, a nujen produkt predhodnih premišljanj.

PREMIŠLJEVANJE O POJMU *RESNICA*

Resnica je znanje o dejstvih. Dejstva so dejanske in enotne lastnosti stvari, pojavov in razmerij. Nepoznavanje dejstev in nepravilno dojetje dejstev je neresnica.

To je široka kategorija (resnica o posameznih stvareh, procesih), ki bo tukaj obravnavana kot splošni pojem, resnica o čemerkoli. Predstavimo to na primeru števil. Številka 1 (ena) lahko predstavlja eno miš ali pač enega slona, torej eno karkoli. Vsebuje samo podatek o številu nečesa, ne pa o kakršnikoli drugi lastnosti. Torej $1 \text{ (miš)} + 1 \text{ (slon)} = 2 \text{ (živali)}$ ali $1 \text{ (karkoli)} + 1 \text{ (karkoli)} = 2 \text{ (karkoli)}$. Če nas na primer zanima število sadežev, lahko seštevamo hruške in jabolka.

Resnica je, da je $1 + 1 = 2$.

Bistvo resnice je v simbolu =. Ko med subjektivno mnenje kot ogledalo realnosti in dogajanje v naravi upravičeno vstavimo logični =, pomeni, da je mnenje resnično.

Dejstev ni mogoče spreminjati, lahko jih samo ugotovimo in to ugotovitev imenujemo resnica. Lahko pa spreminjamo stvari in razmerja, in ob tem nastajajo nova dejstva.

Možno pa jih je nepravilno tolmačiti iz nevednosti ali namenoma.

Prebral sem in tudi večkrat slišal, da obstaja več resnic. Take trditve izrekajo predvsem politiki, v nekem drugem pomenu, ampak jih mnogi razumejo dobesedno.

Resnica je samo ena in neprimerno je – razen če je cilj manipulacija z mislimi in postopki drugih – razširjati stališče o več resnicah, kajti v bistvu sploh ne gre za resnico, ampak za neresnico. Neresnic pa je lahko veliko.

Neresnica izhaja iz treh virov: iz neumnosti, nevednosti ali sprevrženosti.

Neumnost je lahko bolezen ali pa skrajna neodgovornost do družbe in soljudi, pa tudi do sebe samega. Seveda primerno starosti osebe. Za otroke že ne moremo reči, da so neumni, so pač nevedni, ampak primerno svoji starosti.

Nevednost je lahko objektivno pogojena (če se človek nima možnosti učiti ali izvedeti), lahko pa je posledica lenobe ali brezbrčnosti in neodgovornosti.

Sprevrženost je, ko oseba pozna način, kako z neresnico doseči nekaj, kar ji ne pripada, in tega v veliko primerih tudi ne potrebuje, čeprav se zaveda, da je njeno početje zasnovano na laži. Če se pa ne zaveda, da laže, gre spet za neko vrsto nevednosti ali neumnosti.

Kot vir neresnice ni mišljena neresnica, izsiljena v stiski, ob grožnji, ki jo ljudje izrečejo, da bi zaščitili lastno ali tuje življenje ali premoženje.

Posamezniki ali skupine razglašajo lastna nepopolna ali povsem napačna tolmačenja za resnico. Ker želijo tovrstno

»resnico« neposredno uporabiti za oblikovanje razmerij v družbi, se zaradi številčnosti udeležencev in mnenj ustvarjajo idejni in v nadaljevanju tudi fizični spopadi. Velikokrat v zgodovini so »resnice« pripeljale do množične norosti verskih skupnosti in celotnih ljudstev.

Računalniški programerji se zavedajo, da je program, ki ga ustvarjajo, popolnoma natančno zaporedje ukazov za obdelavo podatkov in da včasih ena sama napačna vejica, črka ali število popolnoma onemogoči izvajanje programa.

Ljudje imajo naravno sposobnost iskanja resnice, ampak to počnejo (ali ne) z različnimi izhodišči.

Nekaterih iskanje resnice sploh ne zanima, živijo vsakdanjik, delajo samo tisto, kar morajo, in prosti čas porabijo za tisto, kar jim je prijetno in prinaša zadovoljstvo.

Drugi bi mogoče želeli iskati resnico, ampak nimajo možnosti, ker je breme vsakdanjika preveč obremenjujoče, nimajo duhovnega miru, časa ali drugih pogojev.

Tretji spet resnico iščejo in se izgubljaajo v različnih labirintih mišljenja, predsodkov, vendar so zares aktivni misleci in se sčasoma resnici približujejo, z njimi pa tudi celoten človeški rod. So nekakšna zavest vsega človeštva.

Resničnost, dejansko usklajenost kateregakoli procesa, lahko ugotovimo na podlagi opazovanja njegovih posledic:

- če nekaj ne deluje – ni usklajeno z resnico;
- če deluje narobe – ni usklajeno z resnico;
- če deluje pravilno – je usklajeno z dejstvi.

PREMIŠLJEVANJE O POJMIH ZNANOST, FILOZOFIJA IN MODROST

Kaj pomenijo pojmi: *znanost, filozofija, modrost*?

Znanost je miselno raziskovanje, razumevanje in spoznanje določenega omejenega področja človeških interesov z namenom usklajevanja človeka z naravo in tudi podrejanja narave človeku.

Išče in daje odgovor na vprašanje ***Kako?***

Filozofijo bom opredelil kot zavedanje o nevednosti in poskus krepitve razuma predvsem na področju zavedanja o smislu »vsega«. Ni poglobljena na ozkem uporabnem področju, njen duhovni obseg je neomejen. Je razmišljanje s pogledom z višine, zunaj jaza.

Je želja po razumevanju celote. Išče odgovor na vprašanje ***Zakaj?***

Modrost je cilj, ki mu pravimo spoznanje resnice, dejanskosti. Je najvišja stopnja duhovnosti, duhovna usklajenost z naravo, izvirnim namenom vsega.

Presenetljivo malo je natančnih opisov ali opredelitev pojmov, ki se velikokrat uporabljajo kot sinonim poglobljenega in pravilnega razmišljanja: *filozofija* in *modrost*.

Navajam mnenje, ki se mi zdi dokaj izpopolnjeno:

»Znanje in modrost sodita med temeljni vodili stabilne in srečne družbe. Znanje zajema poznavanje informacij, dejstev, opisov, spretnosti in veščin, ki jih pridobimo z izkušnjami, vzgojo in izobraževanjem. Pomeni pridobljene informacije in spoznanja, s pomočjo katerih lahko oblikujemo življenje in medsebojne odnose ter rešujemo probleme. Modrost je zmožnost upoštevanja univerzalnih načel, vrednot, razuma in znanja pri vodenju lastnega življenja in pri svetovanju drugim osebam. Predstavlja zmožnost, da najdemo takšne rešitve življenjskih nalog in problemov, ki so v okviru danih možnosti najboljše za nas in za druge. Znanje in modrost pa nista le splošni in družbeno pomembni vrednotni kategoriji, temveč tudi osebni, individualni: za mnoge je modrost sploh najpomembnejša osebnostna lastnost. Pomen znanja in modrosti je tako prisoten v naših razmišljanjih o nas samih, da smo celo v biološkem poimenovanju svojega rodu uporabili izraz *Homo sapiens*, vedoči oziroma modri človek (naš ožji rod celo z dvakratno uporabo pridevnika, *Homo sapiens sapiens*).«²⁰

²⁰ Inštitut za etiko in vrednote, 2019.

Znanje pridobi svojo pravo vrednost le, če je modro uporabljeno, če je torej uporabljeno razumno in etično. Znanje brez razumevanja ne pomeni veliko. Zato se v tej domeni znanje tesno povezuje z modrostjo. Modrost združuje znanje, razum in intuicijo z življenjskimi izkušnjami, vse to pa z visokimi etičnimi standardi in moralnim čutom. Modrost v povezavi z znanjem in drugimi vrednotami omogoča globlje in učinkovitejše razumevanje, vpogled, presojo in svetovanje tudi o najbolj težavnih, kompleksnih in negotovih vprašanjih. Tako je modrost usmerjena v dobro sebe in v dobro drugih in njen smisel je v tem, da jo uporabimo za urejanje osebnega življenja, medosebnih odnosov in skladne družbe.

Modrost je cilj filozofije, spoznanje dejstev takšnih, kot so. Filozof premišljuje, išče, si prizadeva najti resnico. Modrec je tisti, ki se je resnici najbolj približal, a jo še najprej išče, vedno znova preverja, ker se zaveda, da ve, da ne ve.

V zapisih o filozofiji je ogromno nepojasnjenih, neopredeljenih pojmov, kot so *bistvo*, *ideje*, *dobro*, *najvišje dobro*, *krepost*, *vrlina* ipd., katerih razumevanje je prepuščeno intuiciji bralca. Veliko je razlik in sporov med filozofi o razumevanju in tolmačenju osnovnih pojmov. Ni izhodiščnega soglasja, kaj šele, da bi sodobni prevajalci in izvedenci za filozofijo prinesli izvirno misel, ne da bi jo – poleg objektivnih jezikovnih težav – pogosto skrajnje subjektivno obdelali, predelali in tolmačili. Iz navedenega izhaja, da se pri tolmačenju filozofije lahko zanašamo na intuicijo, opredelitev *najvišjega dobrega* je prepuščena bralcu in bo nujno subjektivno omejena. Seveda je tudi osnovni predmet dialogov in premišljevanj filozofov, kaj je *dobro*, a končne opredelitve, ki bi jo soglasno sprejeli različni filozofi, nikoli ne dobimo, razprava je splošena in je samo raziskovanje, nikoli pa dokončen odgovor.

Dober primer razlike med razumnim in modrim postopanjem lahko morda poiščemo v ravnanju z odpadki,

perečem problemu sedanjega časa. O načinu ravnanja z odpadki odločajo, domnevam, razumni ljudje. Odpadki se kljub »razumnemu« ravnanju kopičijo ter onesnažujejo in uničujejo življenje na planetu.

Obstajajo nešteta čistila, ki jih lahko brez omejitev kupimo v prosti prodaji, na katerih je izrecno napisano, da so strupena za vodne organizme za daljši čas, pa vendar jih vsakodnevno na tisoče ton brez pomislekov spuščamo v kanalizacijo oziroma v vodo in zemljo. Ali tudi ta čistila proizvajajo, odobravajo za prodajo, dajejo v promet in kupujejo razumni ljudje? Razumni s stališča zaslužka in ekonomije, ne pa stališča ekologije, medicine in podobno. Dolgoročna škoda je neprecenljiva!

Naše delovanje bi lahko bilo bolj modro, naravnano dolgoročno in upoštevati je treba širšo sliko, vse faze – od proizvodnje, smiselnosti, reciklaže, možnih alternativ in drugih dejavnikov – ne pa samo ekonomski interes, temveč tudi družbeni interes in učinek na celotno naravo. Očitno razumno razmišljanje ne zadošča, potrebujemo modrost, sedaj za jutri.

PREMIŠLJEVANJE O UMETNOSTI

Kaj je umetnost? Zakaj se ljudje ukvarjajo z umetnostjo?

Vir človekovih dejanj je vedno neka potreba. Toda ljudje imajo potrebo tudi po nečem, ki ni nujno samo za fizični obstoj, ampak tisto, čemur pravimo »nekaj za dušo«. Zaradi nepoznavanja resnice ali vpliva podzvesti, ki se pri človeku sooča z nezadostno opredeljenim »svetom idej«, so dejanja ljudi velikokrat v škodo samemu sebi ali drugim, a so tudi izpolnitev neopredeljenih, podzvestnih potreb po duhovnosti. Objestnost, požrešnost in podobni pojavi so posledica nasprotij med podzavestjo in zavestjo. Pri nekaterih posameznikih potreba po ustvarjanju in oblikovanju izvira iz zavestno neopredeljenih virov, ki jih mogoče lahko dojemamo kot vpliv narave in stremljenja k duhovni nadgradnji sebe skozi človeka.

Ljudje imamo nagnjenja tudi do humorja, zabave, adrenalinskih izzivov, zanimivih zgodb ipd. Potrebujemo nekaj, kar nas vznemirja.

Tudi umetnost je nekaj, kar ima korenine zunaj racionalnega, nujno potrebnega. Je nekakšno posnemanje ali pa preoblikovanje sveta, ustvarjanje vizij, harmonij, domišljijjskih svetov.

Je višja raven kot produktivnost iz nujnosti, je usklajevanje obstoječega sveta z višjim, nezavednim idealom.

ALI JE MOŽNA DRUŽBA RAZUMNIH LJUDI ALI JE TO UTOPIJA?

Zagotovo je eden od pglavitnih ciljev filozofije ugotoviti, kaj je dobro za človeka, vendar z namenom doseganja zavedanja o resnici in obnašanja v skladu s temi ugotovitvami (najvišje dobro).

Predpostavimo, da se bo nekoč človeška družba razvila v družbo razumnih, modrih ljudi, v kateri bo odpravljena večina neresnic in strasti. Delovanje ljudi bo njim in družbi koristno, trpečih in z razlogom nezadovoljnih naj ne bi bilo.

Seveda gre za utopistično, a zelo zanimivo predpostavko, kaj bi se zgodilo, če bi bil dosežen ta cilj evolucije družbe.

Predpogoja za tako družbo sta zadovoljitev osnovnih potreb vseh ljudi in gotovost te zadovoljitve.

Ali bi potem lahko obstajala in se razvijala tudi družba brez hude medsebojne konkurence, borbe brez usmiljenja? Ali lahko obstaja in se razvija družba na osnovi zavedanja o dobrem in nujnem, na podlagi sodelovanja, brez želje po (pretiranem) bogatenju in vplivu? Ali je ozaveščenost lahko zadosten motiv?

Če za primer vzamemo družino, vidimo, da je lahko uspešna, če so medsebojna razmerja skladna. V skladni družini je jasna vloga vsakega člana – starši, tisti najbolj sposobni, skrbijo za otroke, delajo in ustvarjajo. Otroci, ko odrastejo, prevzamejo

tudi del obveznosti in po svojih močeh prispevajo k celi družini. Vsi člani družine prispevajo, kolikor lahko, vsak porabi, kolikor potrebuje.

Ko starši niso več sposobni za delo, otroci skrbijo za njih. Če pa v družini samo en član ne deluje v skladu s potrebami celotne družine, se kakovost življenja vseh članov močno zmanjša. V našem primeru naj bi vsak član družbe deloval v skladu s potrebami celote. Motivacija za delovanje je zavedanje o nujnosti in upravičenosti dejanj posameznikov.

V današnjem času se veliko premišljuje o ideji poselitve Marsa, ustvarjanju pogojev za življenje človeka na tem planetu. Ali sploh ima smisel iz »pekla« ustvarjati »raj« na enakih moralnih osnovah in razmerjih, na podlagi egoizma in razsipnosti, ki so iz »raja« (Zemlje) naredili »pekel«? Dokler temeljito ne spremenimo svoje miselnosti in obnašanja, nam ta podvig zagotovo ne bo uspel, ker je zaenkrat vse skupaj nesmiselno (namreč iz »raja« ustvarjati »pekel«, da bi iz »pekla« ustvarili »raj«).

In tukaj bom sklenil krog. Upam, da sem napisal vse, kar mi je narava podarila in zaupala v poslanstvo!

POETSKI DODATEK

Med pisanjem te knjige sem se velikokrat zbujal iz spanca.

Ideje, misli, verzi so me, milo povedano, presenečali, zbujali. Navdušen sem vstajal iz postelje, prejel pisalo in zapisal misel, preden se je razblinila ... in potem praviloma stopil iz hiše in gledal v zvezdno nebo, s celotnim bitjem čuteč pripadnost veselju.

Zavedam pa se, da je za to, da napišem to knjigo, moralo predhodno preteči milijone let razvoja človeka in živeti nešteto generacij naših prednikov!!!

Verzi so v slovenščini, celo v mešanici nekaterih južnoslovanskih jezikov, ker se mi zdi, da je njih lepota lahko izpovedana le v tem določenem jeziku. Včasih ne morem verjeti, da je ta duhovna lepota predstavljena meni!

Na koncu sta esej in pesem v angleščini.

Snov Vesolja človek je izbrana

Ljudje smo iz zvezdnega prahu
Smo fizično majhen, neznatni delček vesolja
A naša duhovnost je vseobsegajoča
Skozi nas se pretakajo zrak, voda in sončevi žarki
Smo člen v časovni verigi življenja
Potomci nešteti generacij lovcev, bojevnikov, delavcev
In upajmo predniki bodočih mnogoterih kdove kakšnih
generacij
Smo edina bitja, skozi katere se miselnost
Vesolje zaveda lastnega obstoja

Iz naše mičkene domovine Zemlje
v neskončno, mrzlo in temno vesolje odmevajo
veličastne simfonije in hkrati kriki bolečine

Esej o Soncu in človeku

Sem Sonce.

Sem iz Zvezdnega prahu in v Zvezdni prah se bom povrnil.
Nisem sam, v Vesolju je milijarde sonc, podobnih meni.
Pravzaprav sploh ne morem vedeti, koliko nas je!
Zakaj obstajam, kateri je moj namen, kaj je moj smisel?
Svetim in oddajam toploto v neskončni temi Vesolja.
Omogočam in vzdržujem življenje nekje na oddaljenih otokih.
Iz prahu ustvarjam Misel.

To je moj smisel!

Seveda, teh besed ne morem napisati osebno.

Piše jih Misel, ki sem jo ustvaril.

Misel me je imenovala, Misel se zaveda, kdo sem. Sva organska celota, drug brez drugega nimava smisla.

Nestrpno sem čakal ta trenutek, milijarde let sem potrpežljivo oddajal svetlobo in končno dočakal ta dan!

A zdaj se mi zdi, da je vse tako hitro minilo.

Še naprej bom, dokler lahko, ogreval dom, v katerem Misel živi, in izpolnjeval smisel lastnega obstoja!

Sem Človek.

Sem iz Zvezdnega prahu, in v Zvezdni prah se bom povrnil.

Nisem sam, na Zemlji je milijarde ljudi podobnih meni.
Nešteto je tudi rastlin, živali. Pravzaprav sploh ne morem vedeti, koliko nas je!

Zakaj obstajam, kateri je moj namen, kaj je moj smisel?

Ali bolj poglobljeno – zakaj obstajamo, kateri je naš namen, kaj je naš smisel?

Življenje mi je dano, da ga podam naprej.

Rodil sem se, živel, umrl in se na novo rodil že neštetokrat, a vedno za odtenek v boljši različici.

Postopoma se je v meni razvila Misel, skozi milijone let, v borbi za obstoj, v bolečini, krvi, smehu in igri.

A zdaj se mi zdi, da je vse tako hitro minilo!

Še naprej bom, dokler bom lahko, nadaljeval življenje, v katerem živi Misel, in izpolnjeval smisel Našega obstoja!

Sem Misel.

Rodila sem se in razvila brez lastnega materialnega telesa, nekje med ljudmi.

Vsak človek me vidi in doživlja različno – eni me imajo zelo radi, drugi pa me ignorirajo.

Indirektno sem tudi jaz iz Zvezdnega prahu in v Zvezdni prah se bom MORDA povrnila.

Ne vem še!?

Moj nosilec, človek, se delno vrne v prah, ampak glej, pred tem pa čisto mičken delec sebe in mene prenaša iz roda v rod, iz starega v novo telo, in tudi jaz, starejša kot sem, bolj sem mlada!

V meni je zajeto celotno Vesolje. Brez mene se nič v Vesolju ne more zavedati lastnega obstoja.

Sem gladina, na kateri se ogledujejo Galaksije, Sonce, Luna, Voda ... Človek počasi odpira oči, zbuja se iz popolne teme. Še tava po lastnem egu, išče me, včasih se tudi hudo poškoduje, ko nezavedno naleti na drugega Človeka ali pa nehote pade kjerkoli v Naravi. A tudi jaz vztrajno iščem človeka in mogoče se bova enkrat le srečala.

Še naprej bom, dokler lahko, iskala Človeka in izpolnjevala smisel mojega obstoja!

Jaz sem Smisel.

Ki ga išče Misel.

Sliši se kot pesmica!? Mogoče pa to ni naključje?

Vse kar nisem jaz, je nesmisel! Težko me je najti, ker se zdim abstrakten, razpršen. Pa nisem! Sem oblikovalec Vsega, brez mene ni niti trohice prahu, nobena travna bilka ne zraste brez mene!

Sem večen, neskončen in nedokončan.

Lepo je, če se vsaj nekdo zaveda, da obstajam.

Kepa

Zbudi se, prsti kepa,
že milijone let ti spiš,
vse nared za tvoj je prihod,
čas je skrajni, da se zbudiš.

Vse okrog tebe se premika,
obrača, spreminja in gori.
**A brez tebe pesem nastati ne more,
ustvariš lahko samo jo ti!**

Slišala boš zvoke,
videla svetlobo, reke, gore;
prišla boš na neznane poti;
a vedeti moraš,
da to ceno svojo ima
in včasih zelo
zelo boli.

O svetu novem,
seveda, nič ne veš,
zato opazuj, se uči
in dobro pazi, kaj počneš.

In kmalu potem
naprej boš zopet neskončno spala,
ti – prsti kepa,
a možnost imaš živeti naprej;
a le, če ljubiš sočloveka.

U pjesmu se probudio

U noći me pjesma probudila,
u snove mi pjesnik pohodio
Na jastuk mi rječi položio
»Ti ih složi kako god umiješ
Ja sam tvoje djelo započeo!!«

Više dvjesta godina od tebe
stih tvoj svjetli u tamu bezumlja
Stihovi su od nas puno veći
iz nebeskih padaju visina
u misli nam naše zamagljene

Hram mudrosti ja ne mogu naći
što si lijepo u pjesmi napis'o
Al tražiću dokle ga ne nadjem
Samo trebam časa da se snadjem

Iz bola se svako djete radja
Valjda tako i čovječstvo naše
Duh čovječji centar je svemira
Oko misli sav se svemir vrti

Misao se oblikuje sama
Svašta ima šta misliti treba!

Šta je čovjek?
A šta biti može?
Dal' je čovjek
il' suprotnost svoja?
Malo zatim ko je poletio
Na krila je bombe objesio
Nije čovjek još uvijek postao
No se muči čovjek da postane

Nije čoj'ku mozak izrastao
samo da bi stomak napunio
Nit' je čovjek što čovjeku slič
No je ono što se dobro čini

Čovjek može biti šta god hoće
Tu nečovjek jedina mu brana!

S sudbinom čovjek pomirit' se mora
Ali njoj se predat' ne smije nikada!
Samom sebi čovjek svrha nije
Viši smis'o ima u Kosmosu

An Essay about the Sun and Man

I am the Sun.

I am made of Stardust, and I shall return to Stardust.

I am not alone; there are billions of suns just like me in the Universe. In fact, there is no way for me to know how many of us there are!

Why do I exist? What is my purpose? What is my meaning?

I give away light and warmth in the infinite darkness of the universe. I enable and maintain life somewhere on faraway islands. I create Thought from dust.

That is my meaning!

Of course, I cannot write these words myself.

They are written by Thought, which I have created.

Thought named me, Thought knows who I am. We form an organic whole; we have no meaning without each other.

I had been waiting eagerly for that moment, for billions of years I had patiently been radiating light and finally that day came!

But now it seems to me that everything has come to pass so fast.

I will continue to, for as long as I can, keep warm the home in which Thought resides, and to fulfil the meaning of my own existence!

I am Human.

I am made of Stardust, and I shall return to Stardust.

I am not alone; there are billions of humans just like me on Earth. There are also innumerable plants and animals. In fact, there is no way for me to know how many of us there are!

Why do I exist? What is my purpose? What is my meaning?

Or rather – why do we exist? What is our purpose? What is our meaning?

I am also we.

I have been given life to pass it into future.

I have been born, I have lived and died, and have been reborn over and over countless times, and every time in a slightly better version.

Gradually Thought developed in me through millions of years, in fighting for existence, in pain, blood, laughter, and play.

But now it seems to me that everything has come to pass so fast!

For as long as I can, I will continue the life in which Thought resides, and fulfil the meaning of my and our existence!

I am Thought.

I was born and have developed without a personal physical body, somewhere among people.

Every human sees me and experiences me differently – some love me very much, others ignore me.

Indirectly, I am also made of Stardust, and I MIGHT return to Stardust.

How am I to know!?

My bearer, the human, partly returns to dust, but lo! Before that, he carries a small piece of himself and myself over from generation to generation, from the old body into the new one; and as for myself, the older I become the younger I am!

The whole Universe is contained within me. Without me, nothing in the Universe can be aware of its own existence.

I am the surface reflecting Galaxies, the Sun, the Moon, the Water... The Human is slowly opening his eyes, waking from total darkness. He is still wandering his own ego, looking for me; sometimes he even injures himself severely when he unwittingly hits another human or accidentally falls over somewhere in Nature. Likewise, I am also looking for the Human, and perhaps, one day, we meet each other.

For as long as I can, I will continue to look for the Human and fulfil the meaning of my existence!

Man is the chosen essence of the universe

People are made of stardust
We are a physically small, trivial part of the universe
But our spirituality is all-embracing
Air, water, and sun rays pervade us
We are a link in the temporal chain of life
Descendants of innumerable generations of hunters, warriors,
labourers
And hopefully ancestors of a myriad of who knows what kinds
of generations
We are the only being whose thought
Makes the universe aware of its own existence
From our tiny homeland Earth
Into infinite, cold and dark space echo
Majestic symphonies and simultaneous shrieks of pain.

Ball of soil

Wake up, you ball of soil
you've been sleeping for millions of years
Everything is ready for your arrival
It's high time you woke up

Everything around you is moving,
spinning, changing and burning
Without you, a song cannot be created
Only you can create

You'll hear noises
Saw light, rivers, mountains;
You will come on unknown paths;
But you have to know
that it has that price
and sometimes very,
it hurts a lot

About the New World,
of course, you know nothing
So watch, learn,
and be careful what you do

And soon after
you will continue to sleep endlessly again
you: ball of soil
but you have the opportunity to feel ahead;
but only if you love another human.

Duško Bojanc

Vabljeni k ogledu mojega ustvarjanja:

<https://duskobojanec.wixsite.com/slikebojanec/home>

<https://meaningoflifeblog.home.blog/>

<https://sites.google.com/view/bojanec-meaningoflife/domača-stran>

Viri

- Aristoteles (1994): *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Dijaški net (2021): *Gradivo: Budizem*.
https://dijaski.net/gradivo/soc_ref_budizem_14
- Goodreads (2021a): *Albert Einstein Quotes*.
<https://www.goodreads.com/quotes/369-a-human-being-is-a-part-of-the-whole-called>
- Goodreads (2021b): *Albert Einstein Quotes*.
<https://www.goodreads.com/quotes/532920-the-man-who-regards-his-own-life-and-that-of>
- Goodreads (2021c): *Meaning Of Life Quotes*.
<https://www.goodreads.com/quotes/tag/meaning-of-life>
- Inštitut za etiko in vrednote (2019): Znanje in modrost.
<http://evi.iev.si/ogrodje-etike-in-vrednot/znanje-in-modrost/>
- Njegoš, Petar II Petrović (1974): *Celokupna dela Petra II Petrovića Njegoša: Gorski vijenac: Luča mikrokozma, knjiga 3*. Beograd: Prosveta.
- Psihoterapija Izbira (2016): *Id, ego in superego*.
<http://www.psihoterapija-izbira.si/id-ego-in-superego/>
- The Meaning Of Life* (1988), zbral Hugh S. Moorhead.
Chicago, Illinois: Chicago Review Press, Incorporated.
- Thera, Hiriko (2017): *Menihove misli: Budizem za radovedneže*. SloTheravada: Budistično učenje v slovenščini.
<http://www.slo-theravada.org/ucenja/blog/381-budizem-za-radovedneze.html>
- Wikipedia (2021a): *Buda*. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Buda>
- Wikipedia (2021b): *Entiteta*.
<https://sl.wikipedia.org/wiki/Entiteta>
- Wikipedia (2021c): *Stoicizem*.
<https://sl.wikipedia.org/wiki/Stoicizem>

Vsebina

UVOD	5
RAZUMEVANJE IN DOŽIVLJANJE SVETA.....	18
Različno doajemanje sveta in nujnost nadgradnje percepcije ..	18
Velike zmote.....	28
»Človek je ločen od Vesolja«	28
Doživljanje Vesolja.....	30
Precenjenost pameti posameznika.....	30
Zmota, da je spolnost posameznikova potreba.....	31
Zmota vrednot	32
Ideja transcendentne etike.....	33
Pet osnovnih dimenzij	37
Pet osnovnih elementov.....	37
VESOLJE JE POVEZANA CELOTA	39
Povezanost živega in neživega.....	45
Povezanost človeka in narave	48
Povezanost ljudi (človeštva)	53
Kontinuiteta človeške vrste.....	58
DELOVANJE NARAVE IN ČLOVEKA KOT DELA NARAVE	61
Kopičenje osnovnih delcev	61
Evolucija Vesolja.....	62
Pestrost življenjskih oblik	65
Neusmiljen boj za ohranitev življenja.....	65
Nadaljevanje skozi razvoj	66
<i>Bipolarnost</i> ali dvopolnost.....	67
Narava se samouravnava.....	69
Principi delovanja človeka kot dela narave.....	70
SMISEL ŽIVLJENJA	82
Zakaj je zavedanje o smislu življenja pomembno?.....	113

Premišljevanje o pojmu <i>resnica</i>	118
Premišljevanje o pojmih <i>znanost, filozofija</i> in <i>modrost</i>	120
Premišljevanje o <i>umetnosti</i>	123
Ali je možna družba razumnih ljudi ali je to utopija?	124
POETSKI DODATEK	127
Snov Vesolja človek je izbrana	129
Esej o Soncu in človeku	130
Kepa	132
U pjesmu se probudio	133
An Essay about the Sun and Man	135
Man is the chosen essence of the universe	137
Ball of soil	138
VIRI	140

Duško Bojanc
MED EGOM IN NEBOM
Knjiga o smislu življenja

Jezikovni pregled:
Katja Zaviršek (1., 3. in 5. poglavje) in Valentina Fras (2. in 4. poglavje)

Tehnično uredila:
Valentina Fras

Založnik:
SMART - Duško Bojanc s.p.
Novo mesto, 2023

Elektronska izdaja
PDF format

URL naslov: <https://free-book.org/>

Brezplačni izvod